

FORMULARE

C Z Y L I

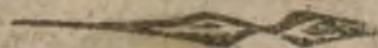
N A U K A

O SZTUCZNEM PRZEPISYWANIU LEKARSTW.

przez.

JANA BOGUMIRA FREYERA

DOKTORA MEDYCYNY i CHIRURGII. PROFESSORA
ZWYCZAJNEGO W WYDZIALE AKADEMICKO-WAR-
SZAWSKIM NAUK LEKARSKICH. FIZYKA DEPARTA-
MENTU WARSZAWSKIEGO. TOWARZYSTW FOTOGRA-
FICZNEGO i PRZYJACIOŁ SZTUKI BABIENIA
GETYNSKICH CZŁONKA.

z wyrytą znaków farmaceutycznych tał lla

w WARSZAWIE

w Drukarni Xieży Piiorów

1816.

Et tempora nosse oportet, et morbi condit-
nem cuius medicamento opportunam; —
sine qua opportunitatum cognitione qu-
cunque medicatio mala est, non remec-
rum vitio, sed inscientia Medentis.

STOLL *Ratio medendi* III. p. 10

83.

JASŃNIE WIELMOŻNEMU

STANISŁAWOWI

STASZIC

DŹCY STANU, PREZESOWI TOWARZYSTWA KRÓLEWSKIE-
WARSZAWSKIEGO PRZYJACIOŁ NAUK, PREZESOWI RA-
DY WYDZIAŁU AKADEMICKO-WARSZAWSKIEGO
NAUK LÉKARSKICH i t. d.

O NARODOWĄ OŚWIATĘ
WZROST NAUK BEZPRZYKŁADNIE ZASŁUŻONEMU
MĘŻOWI.

Niniejszy w języku narodowym prac
swoich pierwiastek, w hołd głębokiego
uszanowania przypisać ośmiela się.

Autor

17/10 55 P. 52

Do Czytelnika.

Przy układzie dzieła niniejszego miałem zamiar troiaki:

Naprzód. *Formulare* uważając iako część umiętności lekarskiej odrębną, od innych stosunek do niej mających nauk, iako to, *Chémii i Terapii* odtaczyć.

Od czasów już Gaubiiusza, którego dzieła w tym przedmiocie klassycznego, żaden z późniejszych pisarzy dokładnością (co do rozprawy iako takiej) nie przewyższył, w teraźniejszym wydoskonaleniu nauki lekarskiej, żadnego dzieła nie mamy, w którymby czysty tej nauki zamiar, wraz z jej użytecznością za loiczne prawidła rozprawy były uważanemi. Taż bowiem nauka oraz podział formuł, tak z widoku terapeutycznego (A. Schmidt), który iey zupełnie jest obcym, iako i czysto chemicznego, (Ebermaier) oraz technicznego, t. i. ze względu przystosowania przepisów do miejsc ciała szczególnych ułożona (Kapp), wartość nauki odrębnej koniecznie utracą. — Jakim się sposobem podobnych zdrożności wystrzegam, czytelnik z samego porządku treści przekonać się raczy. —

Dzieła naukowe w tym przedmiocie, względnie na przy te wyrazy techniczne, nrawidła szczególne, iakie zachowywać przypależy i rodzaie form, odmiennego wybo-

ru i sposobu przepisywania wymagające, tak mało wzorów nauczających zawierać zwykły (Wolfart), iż lekarz po ukończonej naukowości praktykować zamysławiający, jeżeli innych sposobów do wykształcenia siebie nie miał, niezliczonych trudności w wykonaniu doznawał. Mimo że nic nie ma łatwiejszego iak formuły spisywać, iednak ułożenie ich w pewien zamiarowi dogodny systemat, i wybor istotnie nauczających, wielu trudnościom podległ. Wystizegając się, pochlebiam sobie, w jch pomnożeniu wszelkiego zbytku; podziałem stosownym przepisów, pojedyncze formy lekarstw objaśniających, potrzebne w każdym kursie bez naruszenia głównego porządku, wzorów odmienianie nauczycielowi ułatwiłem.

Powtóre. Gdy dokończając rozprawę o pojedynczym środku w Materji medycznej, doza, forma i połączenie ostateńiego z osobna wyszczególnione być powinny, sądzę rzeczą przyzwoitszą, aby wzory iakie niektórzy autorowie (Mellin, Jahn, Segnitz i inni) rozprawom przyłączyli, we Formularze umieścić, przez co by podane w niem przepisy prócz zasad sztucznego przepisywania lekarstw, zarazem i według zacytowanego w Materji medycznej numeru formuły, użyteczność względem dozy, formy i połączenia ważniejszych środków objaśnity. Sposób przepisywania zaś mnię ważnych, ile że wszystkie wyszczególnić trudno, z poró-

wnania z jnnemi łatwo poznać się daie, które podane w tym razie numera wskazywać mają. —

Ta jest też właśnie przyczyna, dla czego *Formulare*, choć jest nauką na zasadach *Materyi medyczney* istotnie wspartą, ostatnią w druku poprzedza.

Po trzecie. Było moim zamiarém początkowému lekarzowi podawać wzory przykładowe, mniej niżby zasłużyły używane, i znakomitą użyteczność w pewnych przypadkach chorobliwych za sobą mające, a za tem starania wszelkiego wieku zacnych lekarzy (*Fuller, Vogler, Piderit, Pipeubring, Augustin* i innych) ile tylko z powyższemi zamiarami mogło być zgodnem, w tem dziele zjednoczyć. —

Nakoniec mają niniejsze wzory służyć do kształcenia rozsądku młodzieży lekarskiej, lecz bynajmniej nie do wpaiania w jej pamięć, i ubolewałbym wielce nad tożoną pracą, gdyby iaki mechaniczny lekarz, kiedykolwiek nadużycia mógł się dopuścić. —

Czyli zaś tych zamiarów istotnie dopiętem? znawcom do rozstrzygnięcia zostawiam.

Dan w Warszawie d. 16 Czerwca 1816!

F.

PORZADEK TREŚCI.

ODDZIAŁ PIĘRWSZY.

O ułożeniu recept w ogólności.

Przedmiot nauki. — Definicya	§.	1
Definicya formuły. Wnioski 3.		2
Zamiar nauki i widok z którego powinna być uważana.		3
Nie jest nauką <i>a priori</i> , lecz z doświadczenia zebraną.		4
Trzy główne części recepty		5
I. <i>Treść iey</i>		6
II. <i>Forma obrana</i> : podział na		7
1. wewnętrzne i zewnętrzne		
2. pojedyncze i złożone		
3. stałe i płynne.		
III. <i>Sposób przepisywania</i> : co do niego należy?		8
1. Terminologija lekarstw		9
A. z królestwa kopalnego		
B. z królestw organicznych.		
Przyzwoitość wyboru nazwisk.		
2. Język łaciński: dlaczego potrzebny?		10
3. Złożoność środków w recepcie:		11
przepis pojedynczy	} powody	
przepis złożony		
4. Oznaczenie ilości: dla czego według wag		12
5. Doza szczególna i ogólna		13

6.	Doza szczególna w przepisie pojedynczym do wieku chorego przystosowana.	§. 14
7.	Doza szczególna w przepisie złożonym: gdzie środki połączone	15
	A. są równodziałające, co do skutku i do dozy.	
	B. są równodziałające, co do skutku, lecz bynajmniej nie co do dozy.	
	C. są odmiennie działające, co do skutku i do dozy.	
8.	Skracanie wyrazów recepty: iak dalece na nie zezwolić można? treści, — wagi, — iey ilości i wskazania dla aptekarza tyczących się.	16
9.	Znaki alchemiczne, ich tłumaczenie na osobney tabelli.	17
10.	Porządek w przepisywaniu formuły zachowanym być mający.	18
	A. według linii pionowych.	
	B. według linii poziomych.	
	C. według przyrządzenia lekarstw.	
	D. według przeznaczenia każdego ze środków obranych.	
	E. według zaufania które w nie lekarz pokłada.	
	F. według rodzaju środków pojedynczych.	
	Położenie krósek.	
11.	Oznaczenie ilości wagi w szczególności.	19
12.	Wskazanie dla aptekarza.	20
13.	Signatura: w jakim języku? opieczutowanie lekarstw.	21

14. Data recepty.	§. 22
15. Nazwisko chorego.	23
16. Podpis lekarza.	24
Rekwizyta do pisania formuły.	25
Zamiar tak napisanej: iak na korzyść chorego dopina się?	26

ODDZIAŁ DRUGI.

O ułożeniu recept w szczególności.

I. Formy lekarstw stałych.

1. <i>Substancya</i>	27
2. <i>Proszek</i> . Definicya.	28
A. <i>Proszek gruby</i> . Wybór środków. — Wskazanie dla aptekarza. — Signatura.	29
a. do wywaru.	30
b. do naparzania.	31
c. do naparzania z wywarem	32
d. do nalania zimnego.	33
α. wodą.	
β. winem.	
e. do kadzenia.	34
f. do okładan suchych.	35
g. — — — płynnych	36
h. — — — papkowatych	37
i. do sprycowania.	38
α. w kischkę oddechową.	
β. w pochwę macicy.	39
k. do płokania gardła.	40
do płokania ust.	
l. do kąpieli.	41

α. z płynu kroplistego złożonej.	
aa. powszechny	
bb. miejscowy	
do kąpieli nożnej . . .	§. 42
do kąpieli ręcznej . . .	43
przemywanie ciała.	
kropienie	
β. z płynu parowego . . .	44
B. <i>Proszek mialki</i> . Definicja. — Stopień mialkości. — Szrodki przydatne. — Wskazanie dla aptekarza. — Ustalenie dozy szczególnej. — Signatura	45
a. <i>do użycia wewnętrznego</i> . Wzory w których	46
α. doza szczególna chorému zostawia się,	
β. doza szczególna mnożyć się może,	47
γ. doza ogólna ma być podzielona.	48
b. <i>do użycia zewnętrznego</i> . . .	49
α. <i>Adsperso</i> .	
β. <i>Errhinum</i>	50
γ. <i>Dentifricium</i>	51
δ. <i>Xerocollyrium</i>	52
3. <i>Kasek</i> . — Wybór szrodków. — Wskazanie dla aptekarza. — Signatura . . .	53
4. <i>Pigułki</i> . — Wybór szrodków. — Wskazanie dla aptekarza. — Signatura. — Korzyści tej formy.	54
<i>Sposoby przepisywania</i> .	
a. <i>formuł pojedynczych</i> . — z ekstraktami właściwymi. — gumą arabską, — sokiem lukrecyiowym i bułką . . .	55
b. <i>formuł złożonych</i>	56

- α. Doza szczególna wszystkich lub iędnego tylko środka jest mniejsza od granu.
- β. Doza szczególna środków jest większą od granu. . . . §. 57
- aa. Doza ogólna i szczególna dzieli się według liczby dziesiętnéy na N. części. — Przykłady.
- Uwagi nad dokładnością tego sposobu.
- bb. środki połączone, układają się w równym lub jakimkolwiek bądź pewnym do siebie stosunku. . . . 58
- 5. *Kołaczki*. — Definicya. — Wybór środków, ich stosunek do siebie. — Wskazanie dla aptekarza i chorego. 59
- Trociczki*
- 6. *Tabliczki* czyli *morselle*. . . 60
- 7. *Kótecza* czyli *krażki*. . . 61
- 8. *Plaster*. — Definicya. — Ciała przygodné. — Stosunek. — Porządek i sposoby tłumaczenia się. — Doza ogólna. — Doza szczególna i sposoby oznaczenia iéy. — Signatura. — Korzyści téy formy. . . . 62
- Formuły objaśniające . . . 63
- a. *Plaster w jstotném znaczeniu*.
- α. Formuły pojedyncze.
- β. Połączenia formuł officynalnych z jnnémi środkami.
- γ. Formuły magistralné.
- aa. z połączenia oléiów, żywie i proszku wyniklé.

bb. środki pojedyncze płynami
zmiękczane.

cc. płyny w plaster tworzone.

dd. *Dropax*.

ee. *Sparadrapum*.

b *Cataplasma emplastrodes*.

9. <i>Cerot</i>	§. 64
10. <i>Kataplazm surowy</i> czyli <i>ciasto</i>	65
11. <i>Świeczki</i>	66
12. <i>Czopek</i>	67

Czopki maciczne i kule.

II. Formy leków płynnych. 68

13. *Soki wycisniete*

14. *Wywar* 69

A. w ogólności. — Definicya. — Środki
przygodne. — Wskazanie dla aptekarza. — Sposoby tłumaczenia się ie-
mu. — Signatura.

B. w szczególności.

a do użytku wewnętrznego.

α. *Wywar w jstotnem znaczeniu* 70

β. *Ptyzana*: 71

γ. *Galareta* 72

b. do użytku zewnętrznego: iako 73

Gargarisma, — *Collutorium*, —

Lotio, — *Hygrocollyrium*, — *Fo-*

mentum humidum, — *Injectio*, —

i *Enema*. —

15. *Nalanie*. — Definicya. — Środki
przydatne. — Wskazanie dla aptekarza. —
Signatura. — Korzyści. — Podział: 74

A. do użycia wewnętrznego.

a. *nalanie płynem zimnym* 75

α. wodą pospolitą i przekroploną wonną, a to bądź przecieraniem bądź też trawieniem.	
β. nalanie płynem fermentowanym winnym §. 76	76
Winem istotnem i sztucznem.	
Claretum	77
Miodem sytym i piwem	78
γ. nalanie płynem do fermentacyi winney zdatnym.	79
Szrodki wyfermentowane winne i piwne.	
b. nalanie płynem wrejącym usku- tecznione czyli Naparzanie.	80
α. woda wrejąca:	
β. jeżeli na raz do użycia, zowie się łyk:	81
γ. mlekiem gotującym się zrzádza- ne czyli sérwatki.	82
B. Do użytku zewnętrznego: iako	83
Lotio, Fomentum humidum i Col- lutorium.	
16. Wywar z naparzaniem.	84
17. Naparzanie z wywarem.	85
18. Rozciek.	86
A. w jstotnem znaczeniu.	87
a. do użytku wewnętrznego.	
b. do użytku zewnętrznego: iako	88
Collyrium, — Errhinum, — Gar- garisma; — Epithema liquidum, — Lotio, — Frictio, — Peniluvium, — Injectio in urethram, — Injectio in vaginam uteri, — Enema, —	

*Solutio ad balneum vaporis, —
ad cataplasma coctum.*

B. *Ulep.* §. 89

C. *Krople.* — Definicja. — Ciała przy-
datne. — Wskazanie dla aptekarza. —
Signatura. 90

a do użycia wewnętrzne. 91

Wzory kropeł wy ikłe

a. z zmieszania samych płynów:

β. z rozpuszczenia:

aa. olejów eterycznych,

bb. soli dzielnych,

cc. fosforu,

dd. ekstraktów,

ee. żywic,

Uwaga 1.

Uwaga 2. 92

b. do użycia zewnętrznego: iako *col-
lyria.* 93

19. *Mixtura.* — Definicja. — Ciała przy-
datne. — Stosunek. — Porządek: —
Doza ogólna. — Wskazanie. — Signatura. 94

A. Wzory do użytku wewnętrznego, i

B. Wzory do użytku zewnętrznego: ia-
ko *Collyrium, Injectio in vaginam,
Epithema liquidum.*

20. *Emulsia.* — Definicja. — Szrodki
przydatne. — Podział. 95

A. *Emulsia właściwa.* Stosunek między
ciałami przygodnemi, porządek, wska-
zanie dla aptekarza, Signatura.

a. przepisy proste.

- α. za napóy.
 - β. za lekarstwo.
- b. przepisy złożone.
- B. *Emulsyia niewłaściwa*. Różnica. —
- Ciała zawieszające i ich stosunek. §. 96
 - a. do użytku wewnętrznego: z oleju tłustego, (płynnego i stężałego) kamfory, żywicy, gum żywicznych, fosforu i żywego srebra.
 - b. do użytku zewnętrznego iako: 97.
 - Enema i Errhinum*.
- 21. *Mioddek lekarski*, 98
- Definicysia. — Ciała przydatne. — Subskrypcysia. — Stosunek dozy ogólnej. — *Litus*: iego przykłady.
- 22. *Konfekt*. 99
- 23. *Smarowidło* 100
- Wzory których zasadą płynności iest:
 - A. *olej tłusty*.
 - B. *olej eteryczny i wyskok*.
 - C. *woda*. —
- 24. *Maść*. 101
- A. *przepisy proste*.
 - B. *z połączenia maści officynalnych z jnnemi środkami wynikłe*.
 - C. *przepisy magistralne, sporządzone*
 - a. *samém zmieszaniem środków przydatnych:*
 - b. *ich gotowaniem*. —

FORMULARE

ODDZIAŁ PIĘRWSZY.

O ułożeniu recept w ogólności.

§. I.

W lékarstwie w jakimkolwiek bądź zamiarze leczenia choremu przepisaniem, rozróżnia się iego istota i postać.

Roztrząśnieniem istoty lékarstwa t. i. własności iego fizycznych, chemicznych i dynamicznych zatrudniaia się Farmakologii, Farmacyia i Materyia medyczna; postać zaś czyli forma, bez której nie można sobie wyobrazić środka istotnie lécarskiego materialnego, którego się ma użyć do poratowania zdrowia, iest właściwym przedmiotem nauki niniejszey; — mówię *materialnego*, ponieważ o środkach lécarskich niematerialnych, np. fizycznych, psychicznych i moralnych, iako nie dających się w aptekach nabywać, w téy rozprawie mowa bydz nie może; — *istotnie lécarskiego*, ponieważ również i środki lécarskie dyietetyczne z ciał odżywnych powzięte (*a potiori*) nie bywają przedmiotem recept, a zatem i niniejszey nauki. — Formulare przeto iest nauką o zasadach, według których ciało lécarskie iakie bądź, pojedyncze lub złożone, stosownie do za-

miaru lekarza, przez niego w przypadku danym za przyzwoite uznane; ma być sztucznie z apteki przepisaniem, względnie jego przyrządzenia, połączenia i stąd wynikłej postaci; — a zatem jest ostatnia (*forma*), w którą się lekarstwo tworzy, rzeczą stającą, bez względu na miejsce na które środek bezpośrednio ma działać; dlatego więc *Gargarisma*, *Injectio*, *Clyma*, *Fomentatio*, i t. p. nie należy uważać za postacie czyli formy różne, tylko ile stanowią odwar, naparzenie, emulsyją, i t. d. —

§. 2.

Forma jaką znawca sztucznie lekarstwu nadaje, przepisując je w zamiarze leczenia chorego, stanowi obraz przepisu lekarskiego czyli recepty (*formula i. e. medicinalis*). Recepta zatem jest technicznym znawcy wskazaniem formy jakiegobądź lekarstwa tak pojedynczego iako też i złożonego, która się dobiera według zasad Nosologii, Terapii, Farmacyi i Materyi medycynéy, i iako za nayprzyzwoitszą w jakim przypadku choroby uznana, na piśmie aptekarzowi do wykonania zaleca.

Wnios k iwszy. Każdy więc przepis lekarski, zawiera zawsze iedną z form w nauce niniejszém wyszczególnionych.

Wn: 2gi. Każdy przepis lekarski powinien być w zamiarze leczenia ułożonym, czyli ten jest domniemanym, czyli też istotnym, inaczéy bowiem nim być przestaie.

Wn: 3ci. Chcący nabydź niniejszém nauki, powinien znać prawa życia w stanie zdrowia i choroby, oraz zasady Chémii a szczególniéy

Materyi medycznėj, z którą **Formulare** w tak ścisłym iest związku, iż ie za część drugą pierwszėj uważać można, gdyż wtenczas tylko uczeń sposób skutkowania lékarstw w ogólności, nie mniéj użytek ich w przypadkach szczególnych w całėj rozległości poznać, skoro nabędzie zasad do sposobu przepisywania onych, do których wykonywania Klinika bezśrzednio prowadzi.— Nie tylko to, ale można nawet całą naukę ninieyszą uważać za czysty wypadek (*resultatum*) wszystkich poprzedniczych nauk, naukę lékarską stanowiących, tak iż posiadający poprzednicze, ninieyszą bez najmniéjszėj trudności poymuie: nie posiadającemu zaś onych staie się próżną i nieużyteczną.

§. 3.

Jednakowoż nie uważa **Formulare** bynajmniéj na przyzwoitość wyboru ciała lékarskiego, względnie użytku iego terapeutycznégó, lecz tylko na przyzwoitość wyboru względnie formy, w którą má byđź tworzoném i połączenia iego z jnnemi, według fizycznych, chemicznych, i dynamicznych własności pojedynczych ingrediensów, tak aby nie ułożono formy, która fizycznie wykonaną byđź nie może; albo połączenia, które dla przeciwnych sobie własności dynamicznych, przez to samo na skutkach traci; albo które chemicznie nawzaajem się rozkładá, skoro tylko sám rozkład i wywikłany przez niego trzeci działacz nie był właśnie zamiarem przepisuiącego.

§. 4.

Formulare iako odrębna nauka, powstała dopiero w czasach większego wykształcenia sztuki lekarskiej, gdy taż do stopnia umiejętności wywyższoną została, przez co rozróżniono ją od przyrządzenia i wydawania lekarstw: Formulare jest przeto tylko sztuką empiryczną, t. i. techniką, na zasadach Farmakologii, Chemii i Materii medycznej ugruntowaną, która ucznia naprowadza do wytłumaczenia się aptekarzowi krótko i powszechnie zrozumiale względnie obranej formy lekarstwa. — Byłoby zatem nierozsądnie, niedorzecznie i strudniałoby koniecznie, nabycie téż nauki niepotrzebnie, gdyby, iak wniósł ieden z nowszych autorów, miano ją uważać z widoku umiejętności *a priori*, iaką ani co do istoty, ani co do iey zamiaru nigdy bydz nie może. Wprawdzie sposób ten nadaie nauce samę uczoną postać, lecz odéymuié iey zrozumiałość i użyteczność, która ostatnia jest prawdziwem *criterium* całej Filozofii w ogólności, a szczególniey trudniącey się przywróceniem zdrowia ludzkiego. —

§. 5.

W recepcie iako przepisie zawieraiącym postać lekarstwa, uważamy trzy główne części, t. i. iey *treść, daną formę i sposób przepisywania* czyli ułożenia recepty.

§. 6.

Treść każdej recepty zależy w jey głównych trzech częściach, bez których przestae bydz rece-

ptą, t. i. z *ciała lekarskiego*, iednego przez się lub więcéy; z *przepisu iak sobie aptekarz ma postąpić*, aby otrzymał postać lekarstwa żadaną i z *wskazania daného choremu, iakim sposobem tak sporządzoną formę przepisanego lekarstwa má użyć*; a że wspomnioné trzy części, do istoty recepty nieodzownie są potrzebnými, naznacza się, iak późniéy o tém będzie mowa, każdéy z nich osobny rząd w pisaniu.

§. 7.

Formy lekarstw czyli postacie im sztucznie nadané, bądź we Farmakopeji kraiovéy objęte (*Formulae officinales*), bądź przez lekarza do przypadku przystosowane (*Form: magistrales*), podzielono:

A. *na wewnętrzne i na zewnętrzne*, czyli raczej na takie, które są przeznaczone do użytku wewnętrznego i zewnętrznego; lecz gdy miéysce na iakie lekarstwo bez rzednio má działać, względnie zamiaru nauki zupełnie iest obojętném (§. 1.) przeto podział rzeczony iest mylnym, gdyż przepis formy iako taki nie doznaie żadnéy istotnéy odmiany (np: czy proszek ma służyć do posypywania, czyli bydź połkniętym) chyba téy, która z przeznaczenia iego wynika: różnica zaś dozy środków przepisanych, która dla terapeuty nader iest ważną, nie należy do formy i powinna bydź znaną z Materyi medycznéy. —

B. *na formy pojedyncze i złożone*. — Formą prostą czyli pojedynczą, zowie się przepis wskazujący:

a. pojedynczy działacz np: siarkę, olej migdałowy i t. d., albo

b. pojedynczy materiał, bez względu na złożo-

ność ięgo działaczów, np. miętę pieprzną, rumianek i t. d.

c. pojedynczy preparat np: *Pilulae e resina jalappae*, *Calcaria sulphurato-stibiata* i t. d. a nakoniec:

d. środek pojedynczy iako taki, wszelkim wskazaniom lekarza zadosyć czyniący, w połączeniu z ciałem przez się (przynajmnię w téy ilości) obojętném, t. i. stosunkowo bezskuteczném, dodaném w celu uzyskania formy żadaney, albo też dokładniejszego podziału lekarstwa: — tak np: pół grana kámfory przez się w proszku zapisaney, zniknęłoby w papierku, gdyby nie dodáno choć pół skrupułu cukru, którego skuteczność co do istoty i dozy iest prawie zero: albo ćwierć grana ipekakuany, lub mnięszą ieszcze onę doza, iaká się czasém przepisuie, trudnoby na szalkach zwyczajnych odważyć bez dodatku obojętnęgo, który ię obiętość powiększa. W tém samém rozumieniu może byđź forma kropel za prostą uważaną, skoro do ciała w wodzie rozpuszczalnęgo, dodaie się woda, do proszku roślinnęgo pojedynczego syrop pospolity, w celu uzyskania formy kásku, albo sok lukrecyiowy zagęszczony do ciała iakiego dzielnęgo, mającęgo byđź przepisaniem w pigułkach. — W tym przypadku zowie się ciało dynamicznie obojętnę *pośrzedniczém* (*vehiculum*). —

Forma zaś złożona zowie się taká w którey więcéy niż iedno ciało lékarskie znáyduie się przepisaniem. Ponieważ przepis lékarski, bez względu na pojedynczość i skład, zawiera w sobie ogół wskaza-

nia lékarskiego, oraz gdy lékarstwo choć naywięcéy złożone np. dryiakiew, uważaném bydź może za poiedynczy działacz co do szczególnéy istoty, a Formula-re nie zatrudnia się przyzwoitością wyboru lékarstw względnie użytku ich terapeutycznego (§. 3.) podział niniejszy nám za prawidło rozprawy tém mniej służyć może, im więcéy rozwlekłego i niepotrzebnégo powtarzania iednakowych zasad koniecznie wymaga: cała bowiem różnica zależy iedynie na odmiennym sposobie przepisywania, który przez się nie jest stanowczym. —

C. *na formy lékarstw statych i płynnych*: tego podziału, ile taki w ogólności pojęcie nauki saméy ułatwia, iako nayprzyzwoitszego, późniéy trzymać się będziemy, a to z przyczyny iż błędów w jnnych podziałach znajdujących się nie obéymuie, lubo trudno czasem bywa, granicę między lékarstwem stałym i płynnym dokładnie oznaczyć. —

§. 8.

Do sposobu przepisywania recepty należy, aby w zamiarze przyniesienia chorému istotnéy korzyści, aptékarzowi krótko i wyraźnie, omiiając niezrozumiałe skracania wyrazów treści recepty, oraz wystrzegając się znaków alchemicznych, w języku, terminologii i porządku przyzwoitych, wskazano lékarstwo, oraz sposób przysposabiania onégo, lub mieszania, gdy z więcéy niż iednégo ingrediénsu składa się, a nakoniec aby wyszczególniono, w jaki sposób tak sporządzone i w naczyniu przyzwoitem wydane lékarstwo, przez chorego. ma bydź używane, wraz z wyrażeniem dnia przepisu, nazwiska chorego i lékarza. —

§. 9.

Terminologiiia lékarstw czyli sposób wyrażania przedmiotu głównego recepty, iest raz na zawsze ta, którą Farmakopejia kraiowa wskazuje, i która dla powszechnéy zrozumiałości i unikania pomyłek zawsze w języku łacińskim iest wyrażoną. Dzięki nowszym odkryciom Chémii, iż my ze składem preparatów kopalnych lepiéy obeznali się, i na mieysce dumnych, niezrozumiałych i do omyłek lub połączenia iednakowych ciał prowadzących wyrazów, mamy takie, które skład ich dokładnie tłumaczą, tak pisze¹ się np: zamiast *Sal mirabile Glauberi*, *Natrum sulphuricum*; — zamiast *Sal polychrestum Seignette*, *Tartarus natronatus*; — zamiast *Arcanum duplicatum*, *Kali sulphuricum* i t. d. wszystkie bowiem względnie skuteczności lékarstw, wiele obiecuiące i szumne wyrazy, dowodzą tylko ciemnoty w wiadomościach chémicznych i terapeutycznych, w jakiej nadaiący im nazwiska zostawali. — Lékarstwa zaś i preparata z drugich dwóch królestw pochodzące, nie zwykły się przepisywać według nazwisk systematycznych roliny lub zwierzęcia, które oneż wydaia, lecz według nazwisk aptekarskich w Farmakopeji używanych, a to z następujących przyczyn:

- a. iż roślin z których lékarstwa niektóre pobieraią się np: Kino, wcale nie znamy.
- b. iż niektórych tylko z wielkiem do prawdy podobieństwem domyślamy się np: *Ammoniacum*, *myrrha* i t. p. Tu należy wspomnieć i Ambrę, której natura zwierzęca tylko domyślić się daie. —

- c. iż przez coraz dokładniejsze śledztwa botaniczne tak gatunki iako i rodzaje roślin często odmienionemi zostają np: *ipecacuanha*, *jalappa*, *sarsaparilla*, *sandaraca*, *olibanum* i t. p.
- d. iż wiele środków roślinnych od więcéy niż jednego gatunku a nawet rodzaju roślin pobieranemi bywają np: *Fol: Sennae*, *Sanguis draconis*, *Colla piscium*, *Cort: Chinae*, *Tacamahaca*, lub zawsze z jnnemi połączone np: *Helminthochorton*.

Rzeczoné nazwiska aptécarskie, które zarazem najlepszy gatunek środka każdego oznaczają, powinnyé przepisującemu receptę, z Farmakopeji kraiovéy oraz innych nauk, które naukę ninieyszą poprzedzają (§. 2. W. 3.) byđz wiadome. — Ścisłym zachowaniem téy Terminologii udowodnia przepisujący wiadomość o składzie środków obranych, zapobiega wszelkim zmyłkom w aptéce zdarzać się mogącym i różni się oraz przez to od szarlatana. — Mylnéy Terminologii iaka dawniey była używaną, przypisać wypada błędy, które sławni nawet lékarze w pozostałych swych dziełach popełnili, tak np: zostawie wyraz *Sal polychrestum* czytelnika w niepewności czy *Glaseri* czyli *Seignette*, oraz daie połączenie *Arcani duplicati* i *Salis polychrestis Boerhaavii* po równéy części, powód do mniemania, iżby te sole były różnego rodzaju, gdy przecię jedną i drugą z siarczanu potażu składają się. — Chcący podobnéy zdrożności wystrzegać się, z nazwiskami dawniey użytymi, oraz równą skutecznością gatunków jednego rodzaju roślin obeznany byđz powinien, aby np: *Flores granatorum* i *Balaustia*, *Cortex Mezerei* i *Laureolae* albo *Cnorei* i *Gnrdii* nie łączył.

§. 10.

Ponieważ Terminologią lekarstw, w języku łacińskim jest wyrażoną, byłoby wcale nieprzyzwoicie i okazało nieznałomość z językiem, który iako język uczonych powinién być znany, od chcącego swą uczoność okazać przez podawane środki lekarskie, gdyby w jnnym języku np: krajowym, chciano wyrazić sposób przyrządzenia lekarstwa i prowadziłoby to koniecznie do tysiącznych nieporozumień między leczącym i aptekarzem, pominawszy nawet, że sam geniusz języka, pomieszania z jnnym różniącym się od niego nie dopuszcza. Lecz ten zwyczaj wprowadzony i już za prawo powszechnie uznany, t. i. pisanie recepty w języku łacińskim, ma prócz przyzwoitości, korzyści swe niezaprzeczone, a szczególniej tę, że recepta znawcom w nayodleglejszych częściach świata zamieszkałym staie się zrozumiałą, tak iż w każdym miejscu dobrze napisaną, gdzie tylko znajdują się apteki, może być sporządzoną, oraz że treść recepty chorym, którzy nie są znawcami zostaje ukrytą, co w niektórych przypadkach dla osób, które bezzasadnemi przesądami lub dziecinną boiaźnią, bądź pewnych rodzajów lekarstw, bądź pojedynczych, względnie mniemaney idyiozynkrazyi środków powodować się dają, dla pożądanego skutku przedsięwziętę kuracyi, bywa bardzo wielkiej wagi. Zupełna bowiem ze strony chorego niewiadomość o środku przepisany, mniej iemu z tego względu szkodzi, niż urywczo i niegruntownie nabyte wiadomości o lekarstwach. — Ortograficznie i gramatycznie ułożona recepta jest drugą cechą uczonego lekarza, nie dlatego aby język łaciń-

ski rozum miał wpaiać posiadającemu onęgo (na przeciwnych do wiadczeniach nie zbywa), lecz że gruntowne posiadanie ięgo, daie się dorozumieć, że przy innych wspólnie nabytych naukach władze duszy, a mianowicie rozsądek zostały wykształconémi, bez którego lekarz, choć posiada pamięć nadzwyczajną, iednak zostaje tylko partaczém. —

§. 11.

Względem dobięrania lékarstw iest pojedyn-
czość przepisu raz na zawsze prawidłem:

Quo simplicius, eo melius.

W każdym przypadku, gdziekolwiek iędném ciałém lécarskiém wystarczamy, dodatek innęgo działacza nie tylko niepotrzebny, ale nawet szkodliwy. Długie i różnemi śródkami razem napętnione przepisy dowodzą: albo niepewności indywidualnéy przepisuiącego, względem gatunku choroby, albo braku zaufania w śródkach przeciw nię obranych; albo nakoniec niewiadomości ięgo o sposobie skutkowania lékarstw i własnościach chemicznych ciał różnorodnych, które się w tém połączeniu rozkładają. — Poczynający lékarz szczególnie tęgo błędu wystrzegać się powinién, inaczey bowiem pozbawia się samowolnie indywidualnéy pewności o skutku śródka obranego i wystawia przez wahający swój umysł i zbyt posuniętą staranność, samego chorego nawet na niebezpieczeństwo: (1) nie mówiąc o

(1) Stolpertus l. p. 51. mówi bardzo pięknie: „równęy umiejętności wymaga, nie przeszkadzać zamiarom leczącęy natury, iak lékarstwy ją wspierać.” — — — —

tęm iż przez zbyt liczne połączenie środków, lekarz w szczęśliwym nawet wypadku, rozsądzić nie potrafi, któremu z nich wyzdrowienie chorego przypisać, przez co nietylko sam względem własnego przekonania, ale i cała nauka na czyłtych doświadczeniach traci.

Jednakowoż bywają przypadki, które połączenia więcéy lekarstw razem wymagają, a to w każdym zdarzeniu, w którym lekarstwo pojedyncze nie odpowiada wszelkim wskazaniom lekarskim. Łącząc więc środek główny z jnnemi, zowie się pierwszy *podstawą* (*basis*), dodatki zaś do niego, iako do środka gatunkowi choroby naywięcéy odpowiedniégo, czynią się w następujących zamiarach:

A. aby skutek podstawy przepisu co do mocy i do czasu wesprzeć; t. i. aby skutek onéyże sprawić dzielniejszym i takowy przyśpieszyć: — dodané lekarstwo nazywá się w tym razie *wspierającym* (*adjuvans*): tak dodaiemy np: korzenia serpentaryi wirginiańskiéy lub innych bodźców lotnych do chiný: wprowadzie dopiná się czasem obu zamiarów przez samo powiększenie dozy lekarstwa, lecz częstokroć dla skutku iakiego pobocznégó, ze zamiarém lekarza nie zgadzaiącego się, a który właśnie w dozie powiększonéy onégoż górować zaczyna, oślatniéy powiększyć nie wolno np: *Belladonna*, *Opium*, galki muskatolowe i t. d. Takowy dodatek, zwłaszcza przez doświadczenia niezawodne, iako skuteczny potwierdzony, w przypadkach życiu zagrażających zaniechanym byđź nie powinién, np: dodatek kamfory do

” z przyczyny przynaglonego lekarstw zażycia, więcéy ginie chorych, niżeli z przyczyny opieszałego.” —

Ammonium carbonicum pyro-oleosum w przypadku zapalenia błonowego krtani. —

Gdziekolwiek dodatek wspierający skutek szczególny lub gatunkowy w jakim organie ma wzbudzić, zowie się *kierującym* (*dirigens*), np: dodatek wilczey wiśni do kamfory, w przypadku gdzie się przez ostatnią w sposobie wzbudzającym na nerw optyczny działać zamierza. —

B. aby skutek poboczny głównego lekarstwa (zamiarowi lekarza nieodpowiedni) oddalić: — w tym razie zowie się dodatek, lekarstwem *poprawiającem* (*corrigen*s), a to:

- a. skoro rzeczony skutek poboczny jest istotnie szkodliwym, tak np: dodać się do much hiszpańskich, do wewnętrznego użytku przepisanych, kamfory, w celu zapobieżenia zapaleniu dróg urynowych i części rodzimych, oraz złotey siarki antymonu do solanu żywego srebra łagodnego, w celu zapobieżenia saliwacyi, skoro ostatnia zamierzona nie była.
- b. skoro smak lekarstwa jest przykrym, a to w zamiarze ułagodzenia czyli raczey utaienia iego. Ten zamiar w praktyce jest bardzo ważnym: sama przykrość bowiem lekarstwa i wstręt przez nią w chorym wzbudzony, staie się nieraz nudności i wymiotów przyczyną, a zatem i skutków przez lekarza nie zamierzonych, opacznych i szkodliwych, a to czasem pośrednio przez to, że przepisane lekarstwo w żołądku pozostać nie może; samą czasem przykrość lekarstwa daie choremu powód do zniszczenia iego, zamiast zażywania na własne korzyści, przez co lekarz nie raz w skutkach środków przepisanych za-

wiedzionym bywa, tak iż z oporu którym ztęy niepoznany przyczyny choroba idzie, domniema się iakiey komplikacyi, plan całej kuracyi odmienia i przyczyną niewinną dłuższego cierpienia chorego staie się. — Wystrzega się więc ile możliwości lekarstw przykrych zwłaszcza u dzieci i drażliwość dziecienną mających dorosłych np: kobiet hysterycznych, hypochondrykowi i t. d. a to w przekonaniu prawdziwość wyrzeczenia Hippokrata, że wszelkie środki nadaremne którym natura iest przeciwną (2).

Smak lekarstw przykry ułagodnia się zazwyczaj dodatkiem cukru, syropu i t. p. lecz gdy czasem środek lekarski przez ciało osładzające staie się bardzēy przykrym do wzięcia, dobięra się innego, iakie według doświadczeń przyzwoicięy zamiarowi odpowiada, tak np. dodaie się do kwassy, skórek pomarańczowych i eteru; do tynktury chiny złożonęy, *Spiritus lavendulae*; do proszku chiny, kwiatu muskatowięgo i t. d. Nie raz sama forma lekarstwa przyzwoicie dobięraną, smak ięgo przykry, náydokładnięy poprawia i utaią.

c. skoro lekarstwo samo przez się dla górujących ięgo w tym stanie sił chemicznych zagraża niszczeniem mieysca dotknięcia się, albol i też przez nagłę ięgo działanię, ruchy zbytnie a zatem niezamierzane zrzadzają, w których to przypadkach takowę lekarstwa przez dodatek oboiętny roztwarzają się, bez zmnięyszenia potrzebny dozy onych, np: pół drachmy kwasu sale-

(2) Φύσεως (γὰρ) ἀντιπαρατίθεσθαι πάντα.

trzanego, z funtem owsianego kleiu, lub też dodać się lekarstwu w małej dozie, wielkie skutki czyniącemu, ciała przez się obojętnego, dla uzyskania większej objętości onęgoż, obierając przytęm formę w której doza potrzebna tegoż lekarstwa powoli, lecz ciągle skutkować może, tak np: używa się dodatku bulki chcąc saletran srebra, siarczan miedzi i ammonii i t. p. w pigułkowej formie zapisywać. —

C. Nakoniec dobiera się dodatku iedynie w celu uzyskania formy żądanej: dodatek takowy zowie się *stanowczym* (*constituens*), iakim iest np: guma arabska we formie pigułkowej, woda we formie kropeł, syrop we formie konfektu i t. d. Różnica zachodząca pomiędzy ciałem stanowczem a pośredniczem (§. 7. B. d.) zawisła iedynie od obojętności stosunkowej obranego środka. —

Po krótkości recepty złożonej poznać się daie znawca prawdziwy, mianowicie po tém, gdy wielu zamiarów razem iednym dodatkiem dopięto, tak np: dodatek syropu ze skórek pomarańczowych do proszku z chinu we formę konfektu tworzonej iest nie tylko *adjuvans*, ale i *corrigens* oraz *constituens*. —

§. 12.

Ilość przepisanego środka bądź pojedynczego, bądź złożonego oznaczają się zawsze według wagi: wszystkie inne sposoby oznaczenia onej np: według wiązek (*fasciculus*), która znaczy pół funta, — garści (*manipulus*) $\frac{1}{2}$ uncji, — szyćty (*pugillus*) drachmę, — miary (*mensura*) która 3 funtom wyrównywa, — butelek (*lagoena*) które $\frac{3}{4}$ kwarty wynoszą, są naganné-

mi, dlatego iż do popełnienia omyłek ze strony aptekarza łatwo powód dadź mogą; przeciwnie zaś ilość szczególna lekarstwa, oznaczają się przyzwyczaję według naczyń powszechnie używanych, t. i. według łyżeczek (*cochleare parvum*), w ilości drachmy — łyżek (*cochleare*) w ilości 4 łyżeczek czyli $\frac{1}{2}$ uncyi. — kieliszka (*cyathus*) w ilości 6 łyżek czyli 3 uncyy. — filiżanki (*vasculum*) w ilości 8 łyżek czyli 4 uncyy i więcej — końca od noża (*quantum cultri apice capi potest*) co 2 skrupułom wyrównywa — szubcia (*digitabulum*), albo według wielkości ciał powszechnie znanych np: orzecha włoskiego, laskowego, gałki muskatolowey i t. d.

Waga aptekarska daie się poznać z następującej rubryki:

				Gran.
			Skrupuł.	
			Drachma	
		Uncyia.	8	24
Funt.	12	96	288	5760

Mimo że oznaczenie ilości lekarstw dzielnych płynnych, według kropel iak późnię w szczególności o tém mowa będzie, również niepewnym iest, jednakowoż używają się iego np: przy oleiach eterycznych, eterach, tynkturach i t. d. — nie mnię zwykły żółtka od iaia, migdały, gałki muskatolowé, cebulki i t. d., według liczby bywać przepisywanemi.

§. 13.

Jakakolwiek bądź ilość środka do zażycia przeznaczoného, zowie się technicznym wyrazem *doza*: (3) skoro na raz do wzięcia, z dodatkiem *szczególnéy* (*dosis specialis*). — W przepisie lekarskim bardzo rzadko iedną tylko doza szczególna zdarza się, t. i. gdzie iako taka dostatecznie zamiarowi leczącemu zadosyć uczynić iest w stanie, iak np: łyk (*haustus*); kasek (*bolus*) i proszek na raz do wzięcia służący: — skoro zaś, iak bywa pospoliciéy, w danéy recepcie, więcéy dóz szczególnych połączonych iest razem, ogół ich zowie się *dozą ogólną* (*dosis generalis*); która stosować się powinna do potrzeby chorego, oddalenia iego od apteki, do gatunku lekarstwa i do łatwości zepsucia się iego w tak danéy formie, nakoniec do czasu na który ma choremu wystarczyć, według zamiaru przepisującego i gatunku choroby; przeto powinna w każdym zdarzeniu bydź wypadkiem liczby razów wzięcia dozy szczególnéy na dzień, przez liczbę dni mnożonéy; tak np. skoro iakiekolwiek dané lekarstwo, ma 6 razy przez dzień bydź wziętém, a na 4 dni wystarczyć, $6 \times 4 = 24$ dóz szczególnych w dozie ogólnéy zawierać powinno. —

§. 14.

Doza szczególna iakiegokolwiek lekarstwa pojedynczego, iaka każdemu zamiarowi leczącego ma bydź odpowiednią, z Materyi medycznéy znaną bydź

(3) od γ *dosis*, danié, czyli dar.

powinna: zawisła ona pospoliciey, ile każdy skutek lekarstwa ze względu dynamicznego rozważanym być może, od stopnia drażliwości chorego, który najczęściej od wieku, iednakowoż i od temperamentu, płci, nie mniej odmian w różnym wieku życia zrządzonych, oraz od gatunku choroby np: nagłej lub powolnej i ciągłej soków pożywnych utraty, wspólnych wpływów atmosfery, tudzież moralnych i psychicznych i t. p. zależy. — Według widoku nąypo-
spoliciey zdarzającego się, ułożyłem tabelę następującą iako wzór, nadmieniam iż inne, iakie dopiero wyszczególniłem, okoliczności, na równy a czasem i ważniejszy wzgląd w dobieraniu stosownej dozy szczególnej zasługują: ile że częstokroć suchotnicy, kobiety hylteryczne a szczególnie położnice od dziecka nowo narodzonego bywają drażliwszemi, a przeto i mniejszej do uzyskania skutku żadanego dozy danego środka wymagają. — Uważamy wiek od lat 25 do 50. za doskonały, a doświadczenie przekonało nas, że coraz od wieku 25 młodszy i coraz od roku 50 starszy, bywa (*caeteris paribus*) drażliwszym, potrzebuje przeto coraz mniejszej, w odwrotnym od wieku starszego stosunku, dozy danego lekarstwa. Przypuśćmy iż

*Dla wieku 25 do 50 doza szczegól: wynosi 40 gran:
to potrzeba:*

dla	20	do	25	również iak	od	60	do	50	—	35	do	40	
—	10	do	20	—	—	—	70	do	60	—	25	do	35
—	5	do	10	—	—	—	80	do	70	—	20	do	25
—	4	do	5	doza szczególna wynosi	—	18	do	20					
—	3	do	4	—	—	—	—	—	—	16	do	18	

Dla wieku 2 do 3 doza wynosi 13 do 16 granów

— 1 do 2 — — — —	10 do 13 —
— $\frac{3}{4}$ roku — — — —	8 granów.
— $\frac{1}{2}$ roku — — — —	6 — —
— $\frac{1}{4}$ roku — — — —	5 — —
— 2 miesiące — — — —	4 — —
— 1 miesiąc — — — —	2 — —
— $\frac{1}{2}$ miesiąca — — — —	1 gran.

Trafną zręczność w dobieraniu w każdym przypadku choroby, stosowney do wieku, płci, gatunku choroby, temperamentu i idyiozynkrazyi dozy danego lekarstwa, nie jest bynajmniéy wypadkiem uczoności, ani wieku przez się w praktyce przepędzonego, lecz darem Bóztwa przez uwagę bezstronną nad prawami natury nabytym, która również iak przeniknienie przypadku danego i stosownego środka wy-naydowanie, szczęśliwego lekarza cechuje. —

§. 15.

Łącząc kilka środków lekarskich w jedną dozę szczególną, zachodzą troiakię przypadki:

a. środki połączone są równo działające co do skutku i do dozy, (łącząc np: Extr: trifolii fibrini, Extr: rad: Gentianae i Extr: corticum aurantiorum): — w tym razie doza szczególna połączenia, przez liczbę ilości środków połączonych dzieloną i mnożną być powinna: dáymy na to że doza szczególna każdego z owych trzech środków z osobna jest $= 15$ granów, to doza szczególna 3 połączonych nie będzie $15 \times 3 = 45$, tylko $15 : 3 \times 3 = 15$,

inaczey nastąpiłby zbyt ni t. i. nieżądany a przeto szkodliwy skutek. —

b. środki połączone są równo działające co do skutku, lecz bynajmniej nie co do dozy: — w tym razie liczba wagi każdego z połączonych z osobna środków, przez liczbę ilości środków dzieloną być powinna: np: dajmy na to że doza szczególna

radicis rhei electi jest 1 drachma.

radicis jalappae. $\frac{1}{2}$ drachmy.

Solanu-żywego srebra łagodnego 12 granów.

przepisanych w zamiarze zrządzenia laxowania, to doza szczególna, każdego ingrediensu z osobna, w tem trojakiem połączeniu będzie $\text{gr: } 60 : 3 = 20.$

$\text{gr: } 30 : 3 = 10.$

$\text{gr: } 12 : 3 = 4.$

c. środki są różnie działające tak co do skutku iako i co do dozy: — w tym razie zważać wypada na skutki ogólne dynamiczne, oraz gatunkowe, nie-mniej na zmianę chemicznych działaczy przez samo połączenie nastąpić mogącą.

a. skoro różnica skutku dynamicznego jest tylko stosunkowa, służy w połączeniu takowych środków prawidło Nro. *b.*

β. skoro środki co do skutku ogólnego dynamicznego zgadzają się, lecz co do gatunkowego różnią, dozę szczególną każdego z osobna, przystosowawszy ją do wieku i innych widoków, nie-tylko w całości zostawić, lecz nawet czasem w tem połączeniu z osobna powiększyć można: przykładami są połączenia kantarjydów z kamforą, — opium z jpekakuaną, węglanem ammonii i t. p. —

7. gdziekolwiek działacze w połączeniu ze sobą zostają chemicznie zmienionemi, względnie na produkt ich połączenia, bezstosunkowo większe dozy pojedynczego lub obu działaczy na raz dadź można np: węgiel ammonii z sokiem cytrynowym, — china w proszku z waynsztynem antymonowym i t. p.

§. 16.

W przepisywaniu recepty, treść onéyże, a mianowicie wyrazy środków obranych, ich ilość, co do wagi i do liczby, oraz wskazanie aptekarzowi dane, dla ułatwienia pisania, skracanemi bydź zwykły. — Co się tyczy skracania wyrazów samych środków, służą następujące prawa:

A. aby wyraz skrócony zawierał tyle liter, iżby jeden za drugi brany bydź nie mógł; tak np: nie wolno pisać *Kali sulphur*: ponieważ to za *sulphuricum* i *sulphuratum* czytane bydź może.

Bardziej jeszcze naganném jest wyrażanie środka początkową literą, np: C. B. zamiast *Carduus benedictus*. — C. M. zamiast *Carduus Mariae*. — C. C. zamiast *Cornu cervi*. — MR. *Mixtura*. — W. *Wismutum*. — Z. *Zincum*. — M. P. *Massa pilularum*. — Q. E. *Quinta essentia*. — p. d. *per deliquium*. — aaa. *amalgama*. —

B. aby skrócone słowa dwukropkiem zakończyć.

C. aby litera skracanie kończąca była zawsze spółgłoską. —

Następujące skracania mogą więc łatwo bydź zrozumianemi: *Aq: Aqua*, — *Bacc: Baccae*, — *Bals: Balsamum*, — *Caul: Caules*, — *Cort: Cor-*

tex, — *Elect*: *Electuarium*, — *Elix*: *Elixirium*, — *Empl*: *Emplastrum*, — *Extr*: *Extractum*, — *Flor*: *Flores*, — *Fol*: *Folia*, — *Fr*: *Fructus*, — *Herb*: *albo Hb*: *Herba*, — *Inf*: *Infusum*, — *Lign*: *Lignum*, — *Liq*: *Liquor*, — *Nuc*: *Nuces*, — *Ol*: *Oleum*, — *Pom*: *Poma*, — *Pulv*: *Pulvis*, — *Rad*: *Radix*, — *Ras*: *Rasura*, — *Res*: *Resina*, — *Sem*: *Semen*, — *Stip*: *Stipites*, — *Tart*: *Tartarus*, — *Tinct*: *Tinctura*, — *Ung*: *Unguentum*, — i t. p.

Tym samym sposobem wyrazy wagi lekarstw przepisanych, mogą być skracane, i tak pisze się: — *Libr*: — *Unc*: — *Dr*: — *Scrup*: — *Gr*: — *Gutt*: — *Num*: — zamiast *Libra*, *Uncia*, *Drachma*, *Scrupulus*, *Granum*, *Gutta*, *Numero*: liczba wagi zaś wypisuje się całkowicie; tam tylko gdzie mniej więcej obojętny środek jest przepisany, można liczbę rzymską położyć, nie zanedbując bynajmniej kropki nad każdym iedno położyć. —

Co się tyczy wyrazów do wskazania aptekarzowi służących, mogą takowe, bądź z przyczyny szeregu w którym znajdują się, bądź ze zwyczajenia się aptekarza, bardziéj ieszcze być skróconemi, nie stając się iemu bynajmniej niezrozumiałemi, tak np: czyta aptekarz *M*: za *Misce*. — *F*: za *Fiat*. — *D*: za *Detur*. — *S*: za *Signa*. — *Inf*: za *Infunde*. — *Coq*: za *Coque*. — *Solv*: za *Solve*. — *s: q*: za *sufficiente quantitate*. — *q: s*: za *quantum sufficit*. — *q: l*: za *quantum lubet*. — *q: v*: za *quantum vis*. — *q: p*: za *quantum placet*. — *l: a*: za *lege artis*. — *s: a*: za *secundum artem*. — *scat*: za *scatula*. — *fict*: za *fictile*. — *incid: inc*: za *incidenda incidantur*. — *inc: & cont*: za *incisa et contusa*. — *pd*:

aeq: za *ponderis aequalis*. — *ā ā.* za *ana t. i. singulorum*. — *i t. p.*

Jednakowoż powinny wyrazy mniej zwyczajne, byź wypisanemi, i tak skracania następujące np: B: M: zamiast *Balneum Mariae*. — B: V: zamiast *Balneum vaporis*. — p: a: *partes aequales*. — S: S: S: *stratum super stratum* *i t. p.* są nagannemi. —

§. 17.

Znaki aptekarskie tyczą się również albo środka lekarskiego, albo iego wagi, lub też wskazania dla aptekarza, i są plodami pozostałemi z ciemnego wieku alchemicznego, w którym niedołężność istotnego poznawania natury, cyframi ukrywać starano się; w czasach naszych zaś, gdzie każdy nieuk i szarlatan, obeznawszy się z niemi, był w stanie uczonego udawać, utraciły owe znaki tćm więcej swą wartość, im bardzićy przez się były niedorzeczne, na mylnych wiadomościach chemicznych po większćy części zasadzały się i zwłaszcza błędnie pisanć, aptekarzowi łatwo do omyłki w sporządzeniu lekarstw powód dadź mogły. —

Mimo że tych cyfr, dla przyczyn podanych, żaden lekarz choremu swćmu życzliwy, teraz iuż nie używć, chyba taki, który w przedmiotach nikczemnych wielkim byź stara się, powinny onć iednakowoż byź znanćmi od lekarza, aby natrafiwszy na nie w dziełach dawnićszych autorów, albol i tćż w receptach, mógł ić przynajmnićy zrozumieć; dlatćgo wićc przyłącza się na osobnćy tabelli ić tłumaczenie. —

§. 18.

Przepisuiący receptę na zachowanie pewnego porządku zważać powinien, a to:

A. aby 3 części treści recepty (§. 6.) odłączone rzędy według 3 linii prostopadłych zajmowały: i tak kładzie się w pierwszym rzędzie część najgłówniejszą treści t. i. śródek sam, bądź pojedynczy bądź złożony, — w 2. wskazanie dla aptekarza, iak go ma przysposobić, mieszać i t. d. — w 3. na koniec wskazanie dla chorego, iak lekarstwo przepisane ma być zażywanem. — Na samym początku rzędu pierwszego, w poziomej linii z obranym środkiem, kładzie się ku lewej ręce od niego litera początkowa słowa *Recipe* (weź), a to dla oznaczenia zarazem iż przepis następny jest lekarskim t. i. receptą (*formula in officina recepta*). Jako znak służy ta litera tylko iednej recepcie, a skoro więcej na iednym papierze jest wyrażonych, po ilości tych znaków samych, ilość ich na pierwszy rzut oka poznać się daie, tak np:

1. 2. 3.

R. Camphorae rasae scrupulum unum

subige terendo cum

Mucil: Gummi Mimosae dr: duabus

adde sensim

Aquae Cerasorum Unc: quatuor

Syr: Althaeae Unc: unam

D. in vitr: Signa:

co godzina łyżkę stołową.

Tłumaczenie znaków farmaceutycznych Kruszce.

☉ Sol s. aurum.
☾ Luna s. argentum.
☿ Mercurius s. hydrargyrum.
♄ Saturnus s. plumbum.
♀ Venus s. cuprum.
♂ Mars s. ferrum.
♃ Jupiter s. stannum.
♁ Stibium s. antimonium.

☿ cineres.
☿ cineres clavellati.
☿ yli ☿ Sal tartari.
☿ ali.
☿ Alkali vegetabile.
☿ Alkali minerale.
☿ Alkali volatile.

Kwaszy.

☿ Acidum.
☿ Acidum destillatum.
☿ Acidum vitrioli. i. q. ☿ Acid: sulphuric.
☿ Acid: nitricum.
☿ Acid: muriaticum.
☿ Acid: tartaricum.
☿ Aqua fortis.
☿ Aqua regia.
☿ Acidum phosphoricum.

Ziemie.

☿ Lapis.
☿ Calcaria.
☿ Calcaria nigra.

☿ Magnesia.

☿ Baryta.

Siarka i jej połączenia.

☿ Sulphur.
☿ Kali sulphuratum.
☿ Calcaria sulphurata.
☿ Auripigmentum.
☿ czyli ☿ cinnabaris.
☿ Stibium sulphuratum nigrum.

☿ Sa
☿ Sal
☿ dium.

☿ S
☿ utrum.

☿ utrum acidum.

☿ utrum cum alcali praedominante.

☿ Crystalli.

☿ rus.

☿ tartarus tartarizatus.

☿ tartarus vitriolatus.

w pisaniiu recept dawnię używanych Narzędzia.

☿ terra foliata tartari.

☿ Sal culinare.

☿, ☿ i ☿ Sal amoniacum.

☿ Alumen.

☿ Nitrum.

☿ Vitriolum np: ☿, ☿, ☿ e.c.

☿ Borax.

Zynwioly.

☿ Ignis.

☿ Aer.

☿ Aqua.

☿ Terra.

Produkta roślinne i zwierzęce re. Coquere.

☿ Saccharum.

☿ Oleum pingue.

☿ Oleum aethereum.

☿ Camphora.

☿ Spiritus.

☿ albo ☿ i ☿ Spiritus vini.

☿ Spiritus vini rectificatus.

☿ Aether.

☿ Gummi ammoniacum.

☿ Cancer np: ☿ 69.

☿ Sapo.

☿ Phosphorus.

Własności.

☿ volatilis.

☿ fixus.

☿ Retorta.

☿ Excipulum.

☿ Vitrum.

☿ Catinum s. crucibulum.

☿ Arena np: ☿: balneum arenae.

Czynności farmaceutyczne.

☿ Destillare.

☿ Sublimare np: ☿ merc: sublimatus.

☿ Praecipitare np: ☿

☿ i ☿ solvere i solutio.

☿ Digerere.

☿ Coquere.

☿ i ☿ pulverare.

Czas.

☿ mensis.

☿ septimana.

☿ dies.

☿ nox.

☿ hora.

Waga.

☿ Libra una.

☿ Uncia una.

☿ Drachma una.

☿ Scrupulus unus.

Niektórzy uważający literę R. iedynie tylko za wskazanie dla aptekarza służące, kładą ją w rząd drugi na samym początku recepty, np:

1. 2. 3.

R.

Camphorae rasae scrup: unum
subige e. c.

co atoli nietylko iest przeciw zwyczajowi raz wprowadzonemu, lecz oraz zajmuie ten znak niepotrzebnie cały rząd poziomy i nie daie tak łatwo, zwłaszcza na gesto pisanym kawałku papieru rozeznąć, czy iedna lub więcey recept na nim iest przepisanych.

Inni, uważający literę R. również mniej za znak i cechę recepty, iak raczezy za część wskazania aptekarzowi danego, piszą inne części następne onego, t. i. przysposabiania środków tyczące się, w tym samym pierwszym rzędzie: — w 2. dopiero środek obrany, a w 3. wskazanie dla chorego, np:

1. 2. 3.

R. Camphorae rasae scrup: unum

Subige terendo cum

Mucilag: Gummi Mimosae dr: duabus

adde sensim

Aquae Cerasorum unc: quatuor

Syr: Althaeae unc: unam

D: in vitrum. Signa.

co godzina tyżkę stołową.

co, aby tylko w ogólności pewien porządek w u-
szeregowaniu głównych części treści recepty był za-
chowany, jest obojętnem: jednakowoż zdaie mi się,
że pierwszy sposób dla łatwiejszego rozeznania skła-
du recepty i przyzwoitszego porządku zasługuie na
pierwszeństwo.

B. Aby każdy órzodek w przepisie złożonym zay-
mował osobny rząd poziomy, na którym zarazem
wyraża się waga i iey ilość, i tak nie przepisuię się

R. Rad: angelicae dr: tres. Herb: Botryos dr: duas
infunde e. c.
lecz

R. Rad: angelicae dr: tres
Herbae Botryos dr: duas
infunde e. c.

C. Przepisuiąc órzodek w jakiémkolwiek przyrzą-
dzeniu, w którém w aptece zwykle iuż znayduie się,
zawsze pierwszy órzodek, a po nim gatunek przyrzą-
dzenia, wymienionémi bydź powinny, ieżeli sama po-
stać przez ostatnie nadana, nie iest przez się zamia-
rem przepisuiącego; — tak np: nie powinno bydź pi-
sano *pulveris finissimi corticis chinae, rasurae li-
gni quassiae*, lecz *corticis chinae finissime pulve-
rati, ligni quassiae rasi* i t. d. gdy przeciwnie, gdzie
używá się proszku, tylko iako subtelnie rozdrobnio-
nego ciała, bez względu na działacze w nim zawar-
te, iak to bywa w celu zapobieżenia, aby pigułki
którym maią bydź posypywane, z sobą nie zlepiały.
się, przyzwoicię *pulveris radicis liquiritiae*,
pulveris corticis Cinnamomi i t. d. przepisuię się:
ieżeli zaś do uzyskania formy dopiero przyrządzo-

nemi bydź maia, wyraża to się w rzędzie drugim np: *incisa et concusa misce.*

D. Środki w złożonym przepisie zawarte, które dla gatunku działaczów iednakowego sporządzenia wymagają, stosownie do onego w porządku takim iaki przyrządzenie ich samo wskazuje, powinny następnie bydź wyrażonemi, tak, aby przy uzyskaney formie lekarstwo na skuteczno ci nie traciło, przeto środki w pierwiastki stałe opatrzone, razem łączą się, a z osobna takie, które są lotnemi, ieżeli iedne gotowanemi, drugie zaś naparzanemi bydź maia np:

R. Cort: Salicis

Herbae trifolii fibrini ana dr: tres

Inc: coque e. c. sub fine adde

Rad: Zedoariae dr: unam

relinque in infusione etc.

tak postępuie się oraz chcąc ciało lotné np: oleie eteryczne z oleiami tłustemi i przytem stałemi np: woskiem, olbrotém i podobnemi łączyć, wypada pierwszych po oddaleniu poprzedniczém ostatnich od ognia, domieszać i t. d. —

E. Skoro środki połączone, iednorakiego przyrządzenia wymagają, wymienia się nasamprzód podstawę, po nię lekarstwo wspierające, poprawiające, a nakoniec stanowczé.

F. Gdzie zaś następstwo przyrządzenia formy złożonéy na dobroć lekarstwa nie wpływa i gdzie środki mniéy więcéy równie skuteczne łączą się, dobieramy równych rodzajów np: ziół do ziół, korzeni do korzeni i t. d. i w tym razie drugiego i trzeciego środka rodzaj nie wypisuje się, lecz kładzie zamiast niego kreskę np:

R. Rad: Bardanae

— Sarsaparillae

— Chinae nodosae

ta wolność iednakowoż nie rozciąga się do iednorakości sporządzenia, tak np:

R. Tinct: Valerianae aeth:

— Succini aeth:

nie można po słowie *Succini* kłaść kréski, lecz *aethereae* wypisać, aby przez to omyłce zapobiedz.

§. 19.

Ilość środka obranego, którą się iak iuż mówiono, nayprzyzwoicięj według wagi ustanawia, raz na zawsze literami wypisaną być powinna. Jedynie tam, gdzie środek obojętny przeznacza się, lub taki, który żadnym sposobem szkodzić nie może, dozwala się cyfer powyżęj opisanych.

Waga i ię liczba pisze się pospolicie w prostej linii z przepisanyim środkiem, tak, aby zawsze waga naprzód, a po nięj liczba ię, wyrażoną była, w przypadku z konstrukcyi recepty wynikajacym, a to zazwyczaj w czwartym, tak np: nie pisze się nigdy *unam unciam*, *duas drachmas*, c. c. lecz *unciam unam*, *drachmas duas* c. c. również i w przypadku obojętnego lekarstwa, gdzie cyfer używa się, ten sposób pisania zachować należy. — Gdziekolwiek z lub więcéj środków równęj wagi następnie przepisuje się, nie powtarza się wagi iednorakięj, lecz wymieniwszy środek ostatni, pisze się *singulorum*, albowi téż to to samo znaczy *ana*: (4) półtora iakięj-

(4) *ana* według, po: np: *ana partes aequales*, porówné części. —

bądź wagi, wyraża się dokładając wyrazowi wagi słowo *sesqui* np: *sesquidrachma* t. i. *drachma unam dimidia*, *sesquiuncia* i *sesquilibra*. —

Krótkość a nadewszystko zwyczaj wymaga, aby liczniéjszey ilości wag mniejszych nie używać, skoro tę samę ilość, według podziału wagi większey wyrazić można, np: nie pisze się grana X, grana XX, grana XXX, lecz *scrupulus dimidius*, *scrupulus unus*, *drachma dimidia*, oraz nie pisze się *drachmae quatuor*, tylko *uncia dimidia*, i nie *unciae sex*, tylko *libra dimidia*. —

Chcąc zapobiedz omyłkom, wypada wymieniwszy ilość pojedynczą, pojedynczość samę przez *unus*, *una*, *unum* wymienić np: *granum unum*, *drachma una*, *scrupulus unus* i t. p.

§. 20.

Wskazanie dla aptekarza służące, powinno raz na zawsze iak náykrócéy bydź wyrażoném, byle tylko sam przepis przez zbyt posuniętą krótkość na zrozumiałości nie tracił: powinno wyrazić gatunek i czas przyrządzenia, t. i. iak długo i w jakich po sobie następujących peryodach środek przepisany ma bydź przyrządzanym, wymieniając przytém gatunek naczyńia, stosownie do natury lekarstwa, które niem ma bydź obięte, np: papier pospolity lub woskowany, pudełko, słoik, flaszkę, tygielek: mając w szczególniejszych przypadkach wzgląd na otwór flaszki mniejszy lub większy i na mniej więcej dokładne zamknięcie oneyże.

W każdym przepisie prostym gdzie środek bądź iuż preparowany, bądź surowy przepisuje się,

używamy tylko iednego wyrazu *detur*. Gdziekolwiek dwa lub więcéy ciał mają bydź z sobą zmieszanemi pisze się *misce detur*, albo wyraża się forma i gatunek formy, iaka przez przyrządzanie ma bydź uzyskaną, np: *misce fiat unguentum*, — *pulvis*, — *electuarium molle: detur* i t. d. Nakoniec wskazuje się aptékarzowi przez słowo *Signa* iak przepis za wskazanie choreму służący ma wyrazic, dla czego ta część recepty *signaturą* się zowie.—

§. 21.

Signatura iako wskazanie dla chorego służące, powinna bydź wyrażoną w języku narodowym, albowi teź dla chorego indywidualnie zrozumiałym, np: rossyyskim, francuzkim, niemieckim i t. d. Gdziekolwiek lékarz z językiem choremu właściwym nie jest dokładnie obeznany, wyraża signaturę w języku łacińskim, wskazując aptékarzowi, aby ją na język chorego wytłumaczył, np: *signa lingua germanica, capiat omni hora cochleare unum*. —

Również i w signaturze krótkość zachowywać wypada, zwłaszcza tam, gdzie chory iuż ułtnie przez lékarza względnie użytku przepisanego środka, dostatecznie zoltał zawiadomionym, dlatego teź w przypadku zawiłości używania, oraz gdzie przez popełnić się mogącą omyłkę, chory niełatwo sobie zaszkodzi, tudzież gdzie przytém można się spuszczać na pamięć dobrą chorego, pisze się krótko na signaturze *do użytku wiadomego*: nie mniej wystrzega się wymienić miejsca, do którego środek przepisany ma bydź używanym, skoroby to do posądzenia chorego, lub szydzenia z niego, lub odkrycia gatu-

ku choroby powód iaki dać mogło, tak np: w przepisie dla osoby dorosłej płci żeńskiej nie wyraża się *do sprycowania*, tylko do użytku zewnętrznego. Jednakowoż ilość lekarstwa i czas w jakim one ma być używane, nie mniej sposób szczególniejszego przyrządzenia rzodka, który chorému czasem poruczony bywa, wyraźnie wyszczególnionemi być powinno; np: *co godzina tyżkę stołową na przemian z proszkami*, albo *odgotowawszy paczkę w kwarcie wody przez pół godziny i po przecedzeniu, na cztery razy podzieliwszy, przez dzień wypić.* —

W przypadku gdzie iedną tylko doza lekarstwa jest na raz przepisana, a chory ze sposobem używania oney dostatecznie jest obeznany, wyraża się tylko sposób skutkowania ięgo, np: *proszek na wzmity*, *proszek na laxowanie* i t. d.

Przepisując środki gwałtownie działające np: *Hydrargyrum muriaticum corrosivum* w proszku do kąpieli służące, każe się wyrazić *trucizna*, przestrzegłszy chorego, iż to się tylko o użytku wewnętrznym ma rozumieć, ta sama przestroga powinna być zachowana, przepisując podarszenia potażu do wewnętrznego użycia, aby lekarz w przypadku iakiego nieszczęścia, nie miał sobie nic do zarzucania: prócz tego nakazuje się aptekarzowi, aby takie lekarstwa czarnym lakiem opieczętował np: *D: ad vitrum epistomio et cera obsigillatoria nigra clausum, Signa. Trucizna.*

§. 22.

Z wielu względów nieodbicie potrzebna, na każdej recepcie dzień przepisywania położyć, a

to, tak dla' wiedzy lekarza samego, iako też i chorego, mianowicie dla przypominania sobie w chorobach długo trwających, o gatunku środków, iaki w pewnym choroby zakresie był używany, i iaki po sobie następnie obrany, co przy nastąpić mogących konsyliach jest nader ważnem; wreszcie jest miejsce przepisywania dosyć obojętnem, ile że przez opowiedź chorego, lub podpis lekarza, łatwo docieczonem być może. Taż data kładzie się náyprzyswoicię na samym wierzchu papieru, dla łatwiejszego, wielu recept przez ciąg choroby przepisanych, uporządkowania. (5).

§. 23.

Zapobiegając aby w aptece przy oddawaniu lekarstw sporządzonych nie popełniła się omyłka, należy na dole recepty godność chorego wyrazić. Jednak i tu ostrożność zachowywać wypada, i tak w przypadku gdzie z recepty łatwo dorozumieć się można, gatunku cierpienia chorego, którénby chciał ukryć, albo litera początkowa przezwiska chorego kładzie się, albo recepta bez podpisu zostawie, napominając chorego, aby aptekarza w wydaniu tego lekarstwa czynił baczny. Gdziekolwiek lekarz recepty różne dla wielu chorych razem np: podczas epidemii

(5) Zamiast daty zwykli byli dawnieysy lekarze (co zwali *Inscriptio*) kłaść cyfry pobożne, lub myśli życzliwe, dla zdrowia przyszłego swych chorych zamykające, np: α ω t. i. alfa i omega, czyli litera początkowa i ostatnia w alfabecie greckim, na znak Bóstwa ile w niem początek i koniec znaydują się zjednoczone; albolit też D: J: t. i. *Deo juvante*; krzyżyk † i t. p.

na wsi panującej, bądź na iednym kawałku papieru, bądź na osobnych kawałkach przepisuje, dokłada się prócz nazwiska chorego, numer domu i wieś: a to z przyczyn w oczy wpadających.

§ 24.

Również i podpis lekarza, który na samym końcu pod nazwiskiem chorego kładzie się, w recepcie jest potrzebnym, przez którego leczący iakoby przyzwitość środków przez siebie obranych zaświadczał:— bardzięj iest ieszcze potrzebnym dla aptekarza, ponieważ przezeń dopiero do sporządzenia recepty upoważnionym zostaje, gdy przeciwnie za wydanie lekarstwa od osoby niekwalifikującej się przepisanego, zawsze iest odpowiedzialnym. —

W przypadku przepisu z obrady lekarskiej (2, 3 lub więcéj lekarzy wspólnej) wynikłego, lekarz zwyczajny chorego, (*medicus ordinarius*) przepisując środki, do swego podpisu dołożyć powinien *e consilio (medico)*, na wykazanie, że nietylko podpisujący, lecz i inni do obrady przybrani, na i dnośtąną myśl zgodzili się, względem sposobu ratowania chorego; co dla wiedzy późnięj przywołanego lekarza iest nader potrzebne. —

§ 25.

Do napisania tak ułożonej recepty potrzeba prócz kałamarza i pióra, kawałka papieru, który powinien byđz tak długi, aby wszelkie środki, dla iednego chorego przeznaczone, na nim zmieściły się, oraz tak szeroki, aby bez skracania wyrazów środ-

ka samego, wskazania, wagi i iey ilości tyczących się, takowe wypisanemi bydz mogły, charakterem czytelnym, do czego zazwyczaj ósma część arkusza papieru wystarcza. —

Dla lepszego rozeznania ilości recept na iednym papierze znajdujących się, na wierzchu każdéy następney, kładzie się krzyżyk dubeltowy $\equiv$ w śródku papieru. —

§. 26.

Cały zamiar przepisania śródka lékarskiego i w pewną go postać tworzenia, zależy na tém, aby chorému istotną korzyść nim przynieść, a to względnie gatunku choroby, iego majątku i śródka samego, nawet mimo i wstecz żądania chorego: w tym razie służą następujące prawidła:

- a. mając przed sobą chorobę niewylieczoną, przepisujący wystrzegać się powinien śródków dzielnych, aby w przypadku gdzie pomódz nie może, czasem bardziéy nie szkodził, i w tym razie dla samego zaspokoienia chorego, obojętny iaki śródek z gromady kleiowatych przepisuje się (6).
- b. Równie tak ma postępować, gdy chory takiego lékarstwa wyraźnie żąda, które iemu samemu,

(6) Otwartość lekarza, bardziéy ieszcze odmówienie pomocy lékarskiéy jest w podobnych zdarzeniach wykroczeniem przeciw ludzkości; równieź iak przepisanie dzielnych albo niedosyć doświadczonych śródków, chorego na niebezpieczeństwo i skracanie iego życia wystawia: lékarz z swoim obowiązkiem obeznany w myśl wielkiego Hippokrata „*ἀσκέειν περὶ τὰ νοσήματα δὺν ὠφελεειν ἢ μὴ βλάπτειν*” powinien zawsze pomódz lub ulżyć, — nigdy nie szkodzić. —

lub komukolwiekbaż, szkodliwem stać się może np: *emmenagoga*. —

- c. Skoro lekarz środki łatwemu zepsuciu, fałszowaniu lub zamienieniu z innemi podpadające np: *Sapo stibiatus*, *Cajoputi*, *Conium maculatum*, *Cortex Angusturæ* i t. p. przepisuje, poprzeuniczo o ich dobrym gatunku, w aptecę, z której wzięte byż mają, przekonać się powinien. —
- d. W miejscu gdzie więcej niż jedna apteka znajduje się, powinien bez względu na niezasłużoną częstokroć sławę jakiey apteki, zalecić choremu taką, której właściciel w wykonaniu swej teorycznie udowodnionej sztuki, również jest zręcznym, biegłym, zachowującym porządek, a nadewszystko sumiennym. —
- e. U osób mniej majątnych ze wszech miar oszczędnym byż wypada, tak co do środków samych, iako i sporządzonych z nich preparatów, oraz formy i podzielenia oneyże; przeto w przypadkach gdzie środkami krajowemi zamiaru dopiąć można, zagranicznych przepisywać nie trzeba; — oraz gdzie chory lub iego należący, sam sobie lekarstwo przyrządzić lub podzielić jest w stanie, takowego, gdy przez to droższemu staie się, aptekarzowi zalecać nie wypada: również i form niektórych, które od innych są droższe np: pigulek, kołaczków, morselków i t. p. u osób ubogich wyrzekać się trzeba: — o sposobie oszczędzenia we formach szczególnych, później z osobna mowa będzie.

Jednakowoż iak wszędzie, tak i tu z rozsądkiem wypada byż oszczędnym, tak np. jest czasem

korzystniey dla chorego, gdy mu droga china przepisuje się, niżeli 4 razy tańsze surrogaty oneyże, skoro chory przez mnieyszą ilość pierwszey i w krótszym czasie do zdrowia przyprowadzonym być może: dlatego przepisujący z taxą aptekarską kraiową obeznanym być musi, i obierając nawet formę lekarstw, na cenę oneyże zważać, ieżeli takowa bez ujęcia skuteczności, bądź dla gatunku choroby, bądź też wieku, idiozynkrazyi i innych względów odmienioną być może, tak np: w chorobach gardła i kanału pokarmowego, formy płynne są nieodzownie potrzebne: przeciwnie zaś wiekowi dziecinnemu formy pigulek, kasku i t. p. niedogodne. —

f. Przepisujący powinien znać dokładnie Farmakopeję kraiową, sposób sporządzenia lekarstw, oraz jakie preparata aptekarz w tym kraju utrzymywać iest obowiązany, aby nie kazał sporządzić *magistraliter*, co już gotowo w aptece znajduje się, i aby nie przepisywał środków lub preparatów, w obcych Farmakopejach tylko używanych, bez poprzedniczego z aptekarzem porozumienia się: aptekarz bowiem mniey sumienny, może w tym razie być powodowanym do wydania innego, według iego mniemania, podobnie skutkuiącego lekarstwa, a to nie raz z uszczerbkiem zdrowia chorego, gdy sumienny zaś, odsyłając taką receptę choremu, lekarza w myśli ostatniego czyni podeyrzliwym. —

g. Również wypada uważać i na porę roku, w której iaka forma lekarstw przepisuje się, aby np:

soku, który ma być świeżo z roślin wyciśniętym, nie przepisywać w zimie, albo proszku gumy żywicznej w lecie i t. p. oraz stosunek ingrediensów w niektórych formach np: maściach i plastrach stosownie do pory zmienić. —

ODDZIAŁ DRUGI.

O ułożeniu recept w szczególności.

Wszystkie formy lekarstw dzielą się (§. 7. C.) na stałe i na płynne. —

I. Formy lekarstw stałych.

Zawierają następujące formy szczególne.

§. 27.

Substancją (Substantia).

Każde ciało stałe zwłaszcza roślinne, nawet rozdrobnione i na miazgi proszek obrócone, ile dalszego przyrządzenia np: naparzania lub odgotowania i t. p. nie doznało, zowie się ogólnym wyrazem *substancją*; np: Chiną w substancji może być nawet *China alcoholisata*. — Substancją zaś, iako Forma szczególna czyli w ściślejszym znaczeniu, zowie się szrodek stały i surowy, iaki od materialisty nabyty, w aptece znajduje się. — Ze wszystkich form, zwłaszcza gdy przytem jest pojedynczą, niniejszą bywa najprościęszą. Powszechnie służy ona do u-

życia zewnętrznego, np: do wężania, nacierania i żucia i w tym tylko przypadku, gdzie lekarstwo przez się nie jest przykre, co nader rzadko zdarza się, obiera się taż forma do użycia wewnętrznego; dlatego też wła nie bywa iej doza szczególna obojętną, doza ogólna zaś od obecnych okoliczności zawisła. —

Ponieważ żadne przyrządzenie użytku oney nie poprzedza, wyraża się więc wskazanie dla aptekarza służące krótkiem słowem *detur*, wymieniając naczynie, w którym to lekarstwo surowe wydanem być ma, np:

N. 1.

R. *Asae foetidae* unc: dimidiam

D: ad vitrum. Signa: *Do wężania.*

albo

N. 2.

R. *Camphorae* dr: duas

D: in uno frustulo ad chartam ceratam S:

Natartszy kitaykę, zastonić nią oko.

Jedynie tylko w przypadku, gdzie lekarstwa do żucia, iak np: *Mastyx*, *Pyrethrum* i t. p. alboliteż do połykania śliny, cząstkami żutego lekarstwa napawanej służą, oznaczają się doza szczególna według kawałków, zostawiając wielkość ich, do woli chorego, np:

N. 3.

R. *Myrrhae electae* unc. unam

D: ad vitrum S. Często żuć po kawałku.

N. 4.

R. Rad: *Zingiberis saccharo conditae* libr: dimidiam

D: ad vitrum S: *W pół godziny przed obiadem ieść po kawałku.*

§. 28.

Proszek (Pulvis).

Jakiékolwiek ciało stałe na mnieysze lub większe części kraianiem, tłuczeniem i pytlowaniem rozdrobnione, a przez to, bądź do dalszego przyrządzenia, bądź bezśrzedniego użytku iego przygotowane, zowiemy w ogólności proszkiem; i ta właśnie różnica pospolitą bywa przyczyną, obierania różnego stopnia miękkości. Do téj formy liczymy *proszek gruby* i *proszek miękki*.

§. 29.

Proszek gruby (Pulvis grossus).

Jest formą przez grube rozdrobnienie ciał stałych i kruchych uzyskaną, w której takowe ze wszystkich 3 królestw używane być mogą. Do téj formy służą kwiaty, kielichy, nasiona, owoce, liście, łodygi, kory, skórki, żywice, kamfora, róg ieleni, ziemie, sole, siarczki, niektóre kruszce i t. p.

Proszek gruby z więcej niż jednego ciała roślinnego złożony, i w liczbie mnogiej wyrazami zioła zdrobnione czyli *Species (i. e. variae vegetabilium)* oznaczony, wskazuje różnicę między *Species* i *pulvis grossus*. —

Ponieważ forma niniejsza rzadko bezpośrednio i to jedynie tylko zewnątrz ciała, lecz pośrednio t. i. po poprzedniczym przez chorego samego lub iego należących przyrządzeniu, używaną być może, a ten użytek jest rozliczny; przeto ani doraźna ani ogólna téj formy, ile wynosi od $\frac{1}{2}$ uncyi do 2 funtów i więcej, dokładnie określona być nie

może. Wreszcie nie zawsze oznacza doza szczególna w téj formie ilość śrzedka na raz do wzięcia, lecz pospoliciéy tylko na raz do przyrządzenia przeznaczonego. —

Wskazanie dla aptekarza obéymuie:

a. przyrządzenie téj formy przez kraianie, skrobanie nożem lub pilnikiem, tłuczenie i t. d. wyrazami *Incidentur*, *radantur*, *contundantur*, *pulverentur ruditer* i t. d. gdzie ten wyraz wskazania w drugim rzędzie prostopadłym (§. 18. A) umieścić wypada: — gdzie zaś w pewien sposób przyrządzone ciało, stosownie do formy niniejszey, w aptéce iuż zachowane znáyduie się, uważając ie za preparat, opis onégo w równym rzędzie poziomym z ciałem przepisaniem położyć można; np:

R. Cort: Chinae reg: ruditer pulver: unc: unam e. c.
albo

R. Ligni Guajaci rasi e. c. albo

R. Sem: sinapeos contusorum e. c.

b. dozę szczególną; którą się troiakiem sposobém ustanawia:

a. przepisując tylko dozę ogólną, wymienia się na signaturze, iak z nią chory má sobie w dobiieraniu dozy szczególney postąpić np: podzieliwszy na 4 — 6 — 8 i więcéy części, iedną gotować i t. d. — albo skoro mnieyszą lub większą ilość śrzedka przepisanego iest obojętną, taż doza szczególna według szcypu, garści, tyżek i t. p. na signaturze do przysposobienia nakazuje się: — albo

β. doza ogólna pojedynczego lub złożonego proszku grubégo poleca się na równe N części po-

dzielić, gdzie, zwłaszcza w przepisie złożonym, wyraz *aequalis* opuszczonym być nie powinien, np: *Dividatur in sex, octo, decem e. c. partes aequales:—*

γ. doza szczególna w przepisie wyrażoną, zaleca się aptekarzowi N razy osobno sporządzić i wydać, który to sposób mianowicie włączeniu takich środków zasługuje na pierwszeństwo, które co do skutku, miało ci w rozdrobieniu i ciężaru gatunkowego są od siebie różnemi, a to w tym celu, aby dozy szczególne każdego ingrediensu były równie podzielone. W tym razie pisze się *Dentur tales doses numero* np: *sex, e. c.* albo *Dentur in sextuplo, octuplo, decuplo e. c. seorsim* (7).

c. Naczynie w którym proszek gruby ma być obiętym i iakie bywa najpospolicięj papier proszowy (*charta vel capsula*), papier woskowany, (*charta cerata*) słoik (*vitrum*), lub pudełko (*scatula*).

Na Signaturze wyrazić wypada:

- a. Ilość szczególną, jeżeli sam chory takowey według zasad powyższych ma dobiierać. —
- b. Jak też doza szczególna, bądź iedna lub więcéj, przez chorego ma być przyrządzana t. i. w materycyk wszyta, lub naparzana, odgotowana i t. d.
- c. Za pośrednictwem lub dodatkiem iakiego płynu np: wody, octu, wina lub wysokoku i w jakiey temperaturze. —

(7) Bez dodatku *seorsim* mógłby aptekarz myśleć, że tyle doz szczególnych mają być w iedną ogólną dozę połączone. —

d. Jak środek tak przez chorego przyrządzony ma być używany, np: do kąpiei, okładan, kadzenia i t. d. i w jakim czasie i ilości ów użytek szczególny być ma powtarzanym, np: co godzina, co 4, — 6 godzin i t. p.

Podając według zasad powyższych wzory, stosuję się w uporządkowaniu onych do zamiaru leczącego i do szczególnego téj formy użytku, a przytém niektóre sposoby przepisywania lekarstw, za odrębne formy od niektórych autorów uważane, miejsce przyzwoite znajdują. —

Proszek gruby oraz *Species*, przeznaczone są tak do użytku wewnętrznego, iako też do zewnętrznego, a to albo bezśrednio, albol i też po ich poprzedniczym przysposobieniu przez chorego.

§. 30.

Proszek do wywaru (Pulvis grossus ad decoctum).

Jakiékolwiek bądź ciało lekarskie, zwłaszcza roślinne, zawierające części w cieczach rozpuszczalne, jeżeli przez się w proszku daném być nie może, zostaje wodą wyciągnięte, a to albo przez gotowanie, albo naparzenie, albo nalanie zimne, najpospolicięj wodą, rzadko mlekiem, serwatką, winem lub wódką.

Gotowanie jest zamienieniem ciała ciekłego przez przyzwoity stopień większego ciepła w postać parową: dodawając do cieczy najpospolicięj wody w tym stopniu ciągle zostawiającey środka lekarskiego, zamierzamy części ich skuteczne w wodzie rozpuszczać, i tak przepisują się w téj formie i w tym zamiarze ciała zawierające klej, oraz pierwiastek ekstraktowy, gorzki, gar-

buiący, ostry, z niejakim wyjątkiem i t. p. nawet żywica za pościelnictwem innych działaczy może gotowaniem w wodzie być zawieszoną: — następujących zaś ciał do tego przyrządzenia przepisywać, wysirzegać się wypada:

1. *od.* których skuteczność od części lotnych całkowicie lub po części zależy;

2. *re.* których części skuteczne przy tym stopniu ciepła staia się mniej w wodzie rozpuszczalnemi, np: *Quassia*: nakoniec

3. *cie.* z których przez gotowanie działacze niezamierzane wywikłanemi zostaią; np: *rad: liquiritiae* i *polypodii*: ile wydobywaiący się z nich gotowaniem pierwiastek ekstraktowy drapiący (*Princ: extractivum guttur vellicans*), smak drugiego t. i. ekstraktu słodkiego, (*Princ: extract: dulce*) dla którego owych ciał innym śrzokom właśnie dodaie się, tak przytłumia, iż wywar zamiast być przez nie osładzanym, bardziéj przykrym do użycia staie się: np:

N. 5.

R. Rad: Cichorei

— Taraxaci

— Bardanae

— Rubiae tinctorum ana unc: dimid: Inc: misce D: tales dos: seorsim Nro. Viii. S:

Gotowawszy paczkę z kwartą wody przez pół godziny, na cztery części podzielić i przez dzień wypić. —

Weikard.

N. 6.

R. Lichen: islandici unc: dimidiam

Rad: Polygalae amarae dr: duas

Inc: misce D. ad chartam in VI^{pl}o seorsim
 S: *Wygotowawszy paczkę w kwarcie wo-*
dy przez pół godziny, codziennie ta-
kową wyżyć. — Collin.

§. 31.

Do naparzania (ad infusum calidum).

służą szczególnie ciała roślinne trzema wyjątkami (§. 30.) obięte, zwłaszcza gdy płyn uzyskać się mający ma być wprędce sporządzonym. Niektóre ciała w naparzaniu unieży przykre, każe się w jmbryczku naparzyć i zamiast herbaty pić, np:

N. 7.

R. *Florum Arnicae unciam unam.*

Incisos divide in IV partes aequales D: ad chartam S: *Naparzywszy paczkę 4 filiżankami wody wrzącej, na 4 razy przez dzień, zamiast herbaty wypić, cedząc płyn przez gęste płótno. —*

N. 8.

R. *Herbae Botryos mexicanae*

Folior: *Aurantii ana drachmas duas*

Incisa M. Dispensentur dos: tales

Nro: IV. D: ad chartam S: *Paczkę w jmbryczku naparzywszy, codziennie zamiast herbaty używać. —*

N. 9.

R. *Ligni Sassafras unc: quatuor*

Rad: *Liquiritiae*

— *Rubiae tinctorum ana unc: dimidiam.*

Conc: cont: M:D: ad capsam.

Signa: z łyżki ziół, pół kwartą wody wrzącej naparzywszy, z rana i wieczorem po połowie wypić. —

Hufeland.

§. 32.

Do naparzania i odwaru (ad Infusodecoctum).

Niektóre ciała, w grubym proszku przepisywane, zawierają prócz oleju *eterycznego* i jeszcze ekstrakt, żywicę, lub inne pierwiastki roślin bezpośrednio, tylko mocnym gotowaniem w wodzie zawieszać się dające, np: *rad: caryophyllatae, cort: cascarillae* i t. p. Chcący korzystać z ogółu części skutecznych, takowe ciała wrzącą wodą naparzać, a resztę po odcedzeniu z świeżą ilością wody, wygotować każe, odwar przecedzony z naparzaniem zmieszać i stosownie do zamiaru używać przepisuie. Wszysko to albo chorému ustnie się opowiada, albo na Signaturze wyraża np:

N. 10.

R. Stip: Dulcamarae unciam unam

Cort: Aurantiorum dr. duas

Inc: M:D: ad chartam in sextuplo seorsim S:

Naparzywszy paczkę $\frac{1}{2}$ kwartą wrzącej wody, wycisnąć, pozostałość z kwartą świeżej wody przez godzinę gotować i płyn przecedzony zmieszawszy z pierwszym przez dzień wypić. —

Althof.

§. 33.

Do nalania zimnego (ad Infusum frigidum).

Chociaż ciepłik jest warunkiem rozpuszczania ciał w ogólności i takowe w stosunku prostym do wyższego stopnia ułatwia, z drugiej strony jednak powinowactwu pierwiastku ekstraktowego do kwasorodu powietrza atmosferycznego dopomaga, tak iż pierwszy, jako niedokwas roślinny, stawszy się nierozpuszczalnym w wodzie, opada i naparzenie po jego przece-
dzeniu mniej części skutecznych, niż gdyby woda zimna do wyciągnięcia onychże była użytą, zatrzymuje; przeto środki w pierwiastek ekstraktowy, zwłaszcza gatunek jego, który zowie się gorzkim obfite, szczególnie do niniejszego sposobu przyrządzenia są wskazane. Prócz tych służą wszelkie ciała kopalne stałe, w zimnej wodzie łatwo rozpuszczające się, np:

N. 11.

R. Cort: Chinae flavae ruditer pulverati dr: sex

D: ad chartam in quadruplo seorsim

Signa: *Polawszy paczkę wieczorem $\frac{1}{2}$ kwartą wody studziennę, nazajutrz przedziwszy z rana połowę wypić, a drugą po południu. —*

N. 12.

R. Ligni Quassiae raspati unc: dimidium

Flavedinis Corticum Aurantiorum commun: dr: duas

M: D: ad chartam. Dispensentur tales doses

Nro sex. Signa: *Wytrawiwszy paczkę $\frac{1}{2}$*

kwartą wody zimnćy przez 24 godzin, przecedzić i na 4 razy przez dzień wypić. —

N. 13.

R. *Magnesiae sulphuricae unc: unam*
Ferri sulphurici dr: unam

*Contusa M: D: ad chartam. Signa: Rozpu-
 ściwszy w kwarcie wody, co wieczór
 spac idąc kubek od filizanki ićy wy-
 pić. —*

Innym, dla różniącego się płynu (*menstruum*) codziennym gatunkiem nalania zimnego, jest *nalanie winne* (*Infusum vinosum*), i takie zowie się iednym wyrazem Winem lekarskiem (*Vinum medicatum*). Odwołując się względem dobierania gatunku win do wyszczególnionych w Nauce o środków odżywnych zasad, namieniam tylko, że działacze środków w proszku grubym przepisanych, z działaczami gorzącymi w różnych gatunkach win i sposobem skutkowania onychże zgadzać się powinny. —

Ponieważ chory do uzyskania wina lekarskiego, zioła przepisane mniej więcej 2, 3 dni lub dłużej w winie moczyć musi, przepisują się więc zioła w tym zamiarze dobrane w takiej ilości (*doza ogólna*), aby wino z nićy sporządzone, iemu na 8 do 15 dni wystarczyło, a to zapobiegając przerwie w kuracji, któraby inaczej łatwo nastąpić mogła. — Używszy płyn cząstkami rozpuszczalnemi nasycony, (co po tonieniu ziół pod onymże poznaie) używa chory ilość szczególną onęgo według wskazanych iemu łyżek, kieliszków i t. p. co na Signaturze wyrazić wypada, np:

N. 14.

R. Cort: Geoffreae surinam: unc: unam c: dimidia
Sem: Santonici,

Rad: Valerianae silv: ana dr: sex

Inc: et cont: M: F: Species D: ad chartam

Signa: *Kwartą winą węgierskiego nalawszy,
przez 3 dni trawić i przez dni 6 co
poranek naczęzo 2 razy po łyżce sto-
łowéy używać.*

N. 15.

R. Cort: Chinae rubrae Unc: tres.

Cinnamomi acuti Unc: unam

pulverata ruditer M: D: ad chartam

Signa: *Nalawszy pół garncem winą czerwono-
nego Bordeaux i trawiwszy przez
3 dni, 4 razy dniem po kieliszku
piić. —*

N. 16.

R. Herbae Cardui bened:

— Trifolii fibrini

— Absinthii ana Unc: unam

Globulorum tart: mart: dr: tres

Inc: et cont: M: D: ad chartam

Signa: *Trawiwszy przez 3 dni pół garncem
wina reńskiego (Austriackiego,
Szomlańskiego i t. p.) dniem 3 ra-
zy po kieliszku wypić. —*

Do użycia zewnętrznego są zamiary przepis-
wania proszku grubego następujące:

§. 34.

Do kadzenia (suffitus s. ὀπιάμα).

Przez kadzenie powietrze atmosferyczne działaczami lekarskimi w postaci pary lub gazu napa-
wanem, albolit też ostatecznie bezśrednio do jakiej części ciała chorobliwej doprowadzonymi zostają. —
Wszystkich rodzajów kadzeń zamiar jest trojaki:

- a. Wzbudzania bądź nerwów powonienia, a przez to zapobieżenia przytłumiącym skutkom wyziewów smrodliwych i gazów mefitycznych, — bądź całego obwodu ciała lub pojedynczo chorobliwych organów. —
- b. Działania bezśrednio działaczami lekarskimi na organa oddechowe, i
- c. nisczenia iadów powietrznych i zwierzęcych.

Rzeczony zamiary osiąga się wystawiając cia-
ła w ogólności do proszkowania zdatne i w pier-
wiasłki lotne opatrzone, na wyższy stopień ciepła,
rzucając je na rozżarzone żelazo lub zarzewie, nie-
mniej utrzymując je, zapaliwszy wprzód węglem roz-
palonym, w ustawicznym tleniu, przy czym stałe nawet
przez się pierwiasłki np: żywica, w atmosferę uno-
szonymi zostają, albolit też zrzadzając rozkład w pro-
szku grubym w tym celu przepisany, przez doda-
nie inne ciało płynne, tak iż części dalekie jego skia-
du w postaci gazu zulotniają się. —

Zazwyczaj oznaczają się tylko doza ogólna, opi-
sując szczególną na signaturze, jaką chory ma na raz
używać. —

N. 17.

R. Ramentorum Succini

Thuris

Sandaracae singulorum Dr: sex

ruditer tusa misce D: ad scat: S:

Do nakadzania dymem flaneli i rozcierania nią części wiadomych.

N. 18.

R. Styracis calamitae

Benzoës amygdaloides ana Unc: unam

Contusa ruditer M: D: in vitrum Signa:

Wsypanwszy szczyptę na gorące żelazo, często kadzić. —

N. 19.

R. Cerae citrinae rasae

Colophonii rud: tusi ana Libram unam

M: D: ad capsam Signa: *Wsypanwszy całkowicie w naczynie przyzwoite, roztopić nad zarzewiem lub wysokim palącym się, i 5 razy dniem przez kwadrans kadzić, dodając za każdym powtórzeniem 30 kropel Balsamu peruwiańskiego. —* Billard.

N. 20.

R. Herbae Stramonii Unc: dimidiam

Inc: D: ad chart: in octuplo seorsim Signa:

Z rana i wieczorem paczkę zamiast tytoniu w lulce wypalić. —

N. 21.

R. Salis culinaris decrepitati Unc: unam

Mangani oxyd: nigri Dr: tres

ruditer tusa M: D: ad chartam in duplo Signa:
Rozpostartszy na filizance i roz-
grzawszy takową nad zarzewiem, tó-
tém oleiu witryiolowého polać i ta-
kowé kadzenie 2 razy dniem powta-
rzać. — Morveau.

§. 35.

Do okładań suchych (ad epithema s.
fomentum s. fotum siccum).

Srzodki do formy proszku grubého w ogólności zdatné i przeznaczone do działania bez rzedniého t. i. bez poprzedniczego ich przysposobienia na iakąkolwiek część zewnętrzną ciała ludzkiego, gdzie bądź przez wyższy, lub iednostaynie utrzymywany stopień ciepła, bądź przez swé działacze, które ciepłem ciała zulothnionémi zostaią, skutkuią, mogą w tym zamiarze który od dawniéyszych autorów za szczególną formę był uważanym, bydź użytémi. Do tego sposobu używania liczo no oraz i wypychanie sienniczków (*lectulus*) i poduszek (*pulvinare*) suszonémi i bezwonnémi ziołami np: paprociami, na których chorym, zwłaszcza dzieciom, w różnych przypadkach chorobliwych np: chorobie angielskiéy, sypiać kazano: tak ostatni sposób, który materac z włosów konskich, lub inného ciała sprężného, zawsze zastąpić może, iako i pierwszy, ile zawsze przez chorego samego według porady lékarza przysposobionym zostaié, np: woreczek z gorącym piaskiem, owsem, popiołem, otrębami i t. d. do przyłożenia zewnątrz przeznaczony, do rozprawy niniejszéy bynajmniéy nie należą.

Zapobiegając aby proszki kraiane, tak przez się używane, nie rozsypały się, zaleca się bądź aptekarzowi, bądź na signaturze choremu, aby je umieścić w woreczek (*saccus s. sacculus s. culcitella*), i dla równego proszku rozdzielania nakształt materaca przeszył (*sacculus intersutus s. interpassatus*), co w tym przypadku wyrazić wypada. Tak sporządzony nazywano według różnego kształtu *tarczą* (*scutum*), skoro był okrągły i do obłożenia dołku przeznaczony: jeżeli do czoła, *epithema frontale*, zaś do okrycia całej głowy, *cucupha s. cucullus*.—

Co się tycze dozy, przepisuje się za zwyczaj tylko iedną, t. i. tyle i w takięj ilości, ile na raz potrzeba i stosownie do miejsca wystarczą. —

Na signaturze wypada wymienić sposób przyłożenia materacyka takowego, czy ma być poprzecznie ogrzany, nakadzany lub nakrapiany i czém, np: wyskokiém, winém, octém i t. p. — lub nie.

Do takowego użycia służą preparata we Farmakopeji znajdujące się, np: *Species ad fomentum — resolventes externae — aromaticae*, albol i téż na urząd sporządzać się każą np:

N. 22.

R, Flor: Sambuci

— Chamomillae vulg: ana Dr: tres

Camphorae rasae Dr: duas

Inc: M: D: in sacculum linteum rite intersutum longitudine V pollicum. Signa: *Bez ogrzania materacyka przyłożyć.* —

N. 23.

R: Herbae Menthae piper: Sesquiunciam

Nucleorum Moschatae

Caryophyllorum

Cinnamomi acuti singulorum Unciam dimidiam

Inc: et cont: M: D: ad chart: cerat: Signa:

Wszywszy w materacyk i nakropiwszy arakiem, do dołku przymocować. —

N. 24.

R. Ammonii muriat: Dr: sex

Calcariae ustae Dr: tres

Pulverata seorsim ruditer M: immittantur sacculo quadrato rite intersuendo. Exhibe.

Signa. *Rozgrzawszy materacyk nad parą wody wrzącej zewnątrz przyłożyć. —*

§. 36.

Do okładań płynnych (ad epithema liquidum).

Jakikolwiek płyn, działacze lekarskie zawierający np: woda, ocet, wino, spirytus, tynktura, śmietana, olej, rozciek potażu gryzącego, soli różnych i t. d. przez się, niemnię naparzeniem, odgotowaniem lub rozpuszczeniem środków stałych, pierwotkowo we formie grubego proszku przepisanych uzyskany, o których w tém miejscu iedynie tylko mowa, do okładania płynnego jest zdatny, które, skoro na ciepło uskutecznia się, *fomentum liquidum* czyli *fotus liquidus* właściwie jest zwaném.

Do tego zamiaru służą wszystkie ciała suche, na proszek gruby obrócić się dające, które nalanem, naparzeniem lub odgotowaniem iakiemu płynowi, zazwyczaj wodzie, winu lub octowi, swych części skutecznych udzielić są w stanie.

Za zwyczaj przepisuie się iedną tylko dōza, z któręj płyn sporządzony, do maczania węń ciała pośredniczego (*vehiculum*), na 24 godzin wystarczyć powiniēn, dla częgo takowā do obszerności miēysca musi byđź stosowanā.

Na signaturze wyszczególnia się sposób, iakim chory ów proszek gruby mā przyrządzić, t. i. naparzyć, gotować i t. d. — oraz płyn pojedynczy albo złożony, do tego służyć mający; tudzież wyciśnienie tak sporządzonego i ciało, np: płótno na czworo złożone, flanela, pakuły (*stuppa*) gębka (*spongia*) i t. p. za którego pośrednictwem namoczywszy ię w pierwszym, mā byđź przyłożony. — Za zwyczaj używają się takowe okładania płynne na ciepło, co zarazem wymienić wypada, niemniēy iak często mają byđź odnawiane (przykładaniem talērzy lub kamieni rozgrzanych zewnątrz ciał pośredniczych, zbyt częstemu odnawianiu onychże, które chorému nieprzyjemność sprawuie, zapobiedz można). Skoro zaś płyn zimny iedynie w zamiarze trwałęgo odciągania ciepłika do iakiēj części ciała np: do głowy przyłożonym zostaie, na tedy, unikając niēuchronnych nieprzyzwoitości z ściekania ustawicznęgo cieczy wynikających, napęlnia się nim pęcherz moczowy koński do połowy i do miēysca cierpienia przykładā, a za zwolnieniem płynu toż przykładanie ponawia, np:

N. 25.

R. Herbae Menthae piper:

— Melissa ana Sesquiunciam

Nucis Moschatae Dr: duas

Inc: et cont: M: D: ad chartam Signa:

Naparzywszy $\frac{1}{2}$ kwartą wody wrzącej, kwartę wina węgierskiego dolać i w płynie wyciśniętym zmaczawszy serwety na czworo złożone, żywot na ciepło co godzina okładać.

§. 37.

Do okładań papkowatych (ad cataplasma).

Do takowych służą szczególnie ciała roślinne gotowaniem z wodą lub mlekiem na miękką, ciągłą, w cieple nie rozpływającą się papkę, do zewnętrznego użycia przeznaczoną, zamienić się dające. —

Za zwyczaj kataplazmata przez chorego lub jego należących, za poradą lekarza, z bułki i mleka, kaszy ięczmiennéj lub owsianéj, tustością zaprawionych, oraz z cebul pieczonych, mąki i miodu przasnego, fig, grzybka w oleju lnianym smażonego i t. p. sporządzanemi bywają.

Przepisującógo tę formę zamiarem bywa, część chorobliwą zmiękczyć, zwalniać, spazm w niéy oddalać, ropienie, gdy zapaloną była, przyśpieszyć lub onemu zapobiedz i t. p. dlátęgo do niéy szczególnie służą ciała roślinne w kléy i pierwiaszek narkotyczny opatrzone, oraz niektóre ciała z królestwa kopalnego np: ocet ołowiany i solan żywego srebra przekwaszony wodą roztworzone. —

Jlość na raz w tym zamiarze przepisanego proszku grubego, do miéysca cierpienia stosować się powinna i tyle wynosić, aby papka z niéy sporządzona, przynajmniéy na dwa okładania wystarczyła, t. i. aby bezśrzednio po odjęciu iédnego kataplazmatu,

bez ostudzenia miejsca, drugie przyłożonem być mogło; do czego uncya do funta bywa dostateczną.

Przyrządzenie samo kataplazmatu płynem przyzwoitym, gęstość i rozpościeranie onego w chustce, oraz stopień dogodny i sposoby utrzymywania równego ciepła, iakie powyżey (§. 36) namienione zostały, opowiada się przyzwoicię choremu samemu, wyrażając na signaturze krótko: *Detur ad cataplasma*, np:

N. 26.

R, Farinae Sem: Lini Unc: duas

Hb: Hyoscyami Unc: unam

Croci Dr: duas

Inc: minutim M; D: in chartam Signa:

Wygotowawszy z kwartą wody na papkę, przykładac.—

§. 38.

Do sprycowań w kishkę odchodową (ad injectionem in anum).

Sprycowaniem zowiemy w ogólności wstrzykanie iakięybądź cieczy w otwory ciała naturalne lub chorobliwe, strzykawką (*siphon*) uskutecznione. — Niniejsze zowie się wyrazem właściwym:

Enema (enema s. clyisma s. clyster (8) s. lavamentum).

Będącą płynem do wstrzykania w kishkę odchodową przeznaczonym, który jest albo z natury

(8) το ένεμα, co wprowadzone lub wstrzykane zostało, od έν, ήμι: το κλύσμα i ο κλυστήρ, płyn do wypłócenia służący; od słowa κλύω czyścić, myć.

swę takim, albo naparzeniem lub gotowaniem ciała stałego i zdrobnionego uzyskany: tu tylko o ostatnim gatunku mowa. —

Zamiar wszelkiego gatunku enem jest dwoiaki, t. i. działania albo bezśrednio na кишки i przyległe organa, albolit też przez nią na cały organizm. — W pierwszym przypadku dają się enemy dla wstrzymania zbytniego ruchu kiszek t. i. laxowania, oraz wyczyszczenia onych, zwłaszcza kiszek grubych, a przez to oddalenia bodźca nerki mechanicznie drażniącego, tudzież oddalenia wiatrów, — robaków z kiszek, — spazmów macicy, — chorób gruczołku *prostatæ*, — kanału urynowego i pęcherza moczowego: nakoniec celem skutkowania na naczynia hemoroidalne, stwardnienia, zwolnienia, owrzodzenia i t. p. gruczołków кишки odchodowej lub jej błon. — W drugim zaś dla żywienia ogólnego organizmu, wzbudzania onego, wzmacniania, oddalenia spazmów, skłonności soków do rozkładu zgnilego i t. p.

Płyny do wstrzykania służące, mogą być kropliste, parowe i z gazu lub dymu złożone: ostatnie właściwego sposobu i narzędzi wymagają, które w Materyi medycznej przy wyszczególnieniu używania onychże namienionemi zostały.

Temperatura pierwszych zgadzać się powinna z zamiarem przeznaczonemu do enem płynu i bywa pospoliciej ciepłą; gdzie zaś jest zamiarem leczącego żywici lub działać na samę kiskę odchodową, letnią być powinna, gdy przeciwnie w niektórych okolicznościach inną niż zimna być nie może. —

Ilość, która od uncyi do 10 wynosić może, do zamiaru leczenia stosować wypada, ponieważ

w przypadku, gdzie enema przez czas nieiaki w kiszce pozostać, lub wsyszaną być ma, sama przez się obiętość płynu, kışkę do ściągnięcia się i zbyt przedkiego wydania onęgo nazad, wzbudzić może (9).

Pospolicie iedna tylko doza proszku grubęgo do sporządzenia z niego enemy przepisuje się, ieżeli zaś więcéy, takowe według wzorów poprzednich i zasad ogólnych mnożone być powinny.

W tym zamiarze używa się szczególnie ciał roślinnych w kléy, pierwiaſtek gorzki, garbuiący, olej eteryczny i t. p. obfituiących, które za zwyczaj wodą lub mlékiem, bądź przez naparzanie, bądź gotowanie wyciągnąć się daia. —

Na signaturze gatunek płynu, przyrządzenie i ilość w jakiej ma być użyty, wraz z częstotnością powtarzania użytku wymienić należy, np:

N. 27.

R. *Florum Tanacetii*

Radiciſ Valerianae silv: ana Dr: tres

Seminum Lini contus: Dr: duas

(9) Anatomia uczy że kışka odchodowa nieco ku lewemu bokowi kości kuprowej ieſt położoną i w część *S romana* zwaną kışki pomarszczonej, która leży zupełnie w boku lewym przechodzi, przeto osobę enemę dawaiać nauczyc wypada, aby chorego pod czas dawania oneyże na bok prawy położyła, gdy inaczey (co bywa częſtokroć niepoznana przyczyną bezśrzedniego wyſcicia enemy i bezskuteczności oneyże) kışki cienkie, przygniataiać kışkę pomarszczoną wprowadzeniu płynu wſtrzykanemu opieraiać się: oraz aby, zwłaszcza u choruiących na dysenteryią i hemoroidy, wpuſciwszy kankę według kierunku kości ogonowej i kuprowej w kışkę, dopóty od wſtrzykania płynu wſtrzymalać się, dopóki wydymania się kışki mimowolne (*tenesmus*), wrażeńiem tego ciała obcego wzbudzane, nie ustana. —

Inc: et cont: M: D: ad chartam in vi^{pl}
seorsim. Signa. *Naparzywszy z filizanka-
mi wody wrzącéy i przecedziwszy,
co poranek naczczo dadź enemę.*

N. 28.

R. *Herbae Hyoscyami Sesquidrachmam*
Florum Chamomillae Unc: dimidiam

Inc: M: D: ad chart: tales doses Nro. vi.

Signa: *Naparzywszy paczkę z filizankami
wody wrzącéy przecedzić, i doda-
wszy łyżkę oliwy dadź enemę co 4
godzin.*

§. 39.

*Do sprycowania w pochwę macicy
(ad injectionem in vaginam).*

Takowé w różnych cierpieniach, bądź maci-
cy saméy, bądź pochwy onéyże i warg wstydlivych
mniejszych np: w wypadnienu macicy lub iéy po-
chwy, w owrzedzeniu iednéy lub drugiéy, zalegnie-
niu się askarydów w pochwie, *in nymphomania* i
t. p. używané bywają, a to za pomocą strzykawki,
w każdym przypadku przyzwoicie zakończoney.

Doza szczególna proszku kraianého, przepisa-
ného w tym zamiarze, służy na ieden dzień: ilość
zaś płynu do rozpuszczenia z nich części skutecznych,
powtarzaniom i użytéy do każdego ilości odpowia-
dać powinna.

Doza ogólna tyle pierwszych zawiera, ile okoli-
czności i potrzeba chorego przepisywać wskazały. —
Na signaturze namienia się ilość szczególna, za zwy-

czay w osobnych paczkach oddzielona, przyrządzenie iey i użycie płynu zewnętrznego (§. 21) np:

N. 29.

R. Cort: Chinae rubrae Unc: unam
Herbae Sabinae Dr: duas

Inc: M: D: ad chartam in vi^{pl}o seorsim

Signa: *Naparzywszy paczkę $\frac{3}{4}$ kwarty wody wrzącej, przecedzić i dniem 4 razy zewnątrz iak wiadomo używać.*

Nakoniec sprycowania w inne otwory ciała, np: kanał urynowy i pęcherz, kanał słuchu chrząstkowy, nozdrze, gardło, worek łzowy i kanały fistułowe, czynią się płynami, które za zwyczaj aptekarzowi do sporządzenia poruczają, przeto o nich w innym miejscu mowa nastąpi. —

§. 40.

Do płókania gardła (ad gargarisma).

Proszek gruby w tym zamiarze przepisany, zawiera w dozie szczególnej ilość, z jakiej na cały dzień służący płyn ma być sporządzony. Doza szczególna według prawideł ogólnych ustanawia się. —

Do tej formy używamy érzodków roślinnych w klę, garbnik, pierwiałek ostry i t. p. obfitujące, których wybór Materyia medyczna oraz Terapią wskazuje. — Signatura obeymuie prócz ilości na raz do użycia służącej i sposobu przyrządzenia płynu, wraz z dodatkami powszechnie chorému znanymi, częstotć płókań i temperature płynu np:

N. 30.

R. Herbae Flammulae Jovis

— Rutae incisarum ana Dr: tres

Sem: Lini integrorum Dr: duas

M: F: species. D: tales doses Nro iv ad chart:

Signa: *Naparzywszy paczkę $\frac{1}{2}$ kwartą wody, płyn precedzić i dodawszy z tyżek miodu, na ciepło często gardło płókać. —*

N. 31.

R. Gallar: turcicarum

Malicorii singulorum Unc: dimidiam

Cont: ruditer Misc. D: ad chart: in iv^{pl}

seorsim. Signa: *Gotowawszy paczkę z kwartą wody do pozostałości połowy, odcedzony płyn przez dzień do płókania gardła wypotrzebować. —*

Tym samym sposobem i proszek gruby do przyrządzenia z niego płynu dla płókania nim ust (*col-lutorium*) może być przepisany, np:

N. 32.

R. Cort: Quercus junioris Unc: duas

Inc: D: in chartam: Signa: *Gotowawszy z kwarta wody przez godzinę po precedzeniu, usta często płókać. —*

§. 41.

Do kąpieli (ad balneum).

Kąpiel jest środkiem lekarskim z płynu kroplistego, parowego, gazu lub dymu złożonym i prze-

znaczonym do działania bezśrzedniego t. i. bez pośrednictwa ciała innego, bądź na cały obwód ciała ludzkiego, bądź też na pojedynczą jego część: —

Kąpiel z płynu kroplistego złożona
(*Balneum humidum*).

jest

a. powszechną t. i. aż do samej szyi (*baln: universale*) albo do połowy klatki dochodzącą (*semicupium, insessus s. insessio*).

Do takowych służy woda zdrojowa, miękka lub morska, wody mineralne (*aquae soteriae*) poprzedniczo ogrzane lub też przez się ciepłe (*thermae*), oraz mleko, wino, wywar gorzelniany, odgotowanie części stałych zwierzęcych, (*balneum animale*), np: nówek baranich lub cielęcych, tudzież odwar z otręb, naparzenie siennego nasienia, prochem pospolicie zwanego, i t. p.; nakoniec rozmaite proszki stałe, w proszku grubym przepisać się dające, t. i. z roślin klej, pierwiałek mydliasty, gorzki, garbuiący, olej eteryczny i t. p. zawierających, z kopalnych sole, zwłaszcza kruszcowe, siarczki i t. d. które rzeczony działacze wodzie gorącej udzielać są w stanie. Najzwyczajnijszym płynem do wyciągnięcia z nich części skutecznych lub ich rozpuszczenia, bywa woda pospolita, do której się czasem inne np: mleko, wino, wyskok, ocet i t. d. dodawać zalecają. — Temperatura płynu w każdym razie według zasad Terapii wskazuje się. —

Doza szczególna proszku grubego wynosi od uncji i mniej do $1\frac{1}{2}$ funta i 2 (doza zaś ogólna czyli ilość dóz szczególnych, według prawideł powyższych (§. 30) do okoliczności stosowaną być powinna. —

Na signaturze oznacza się ilość na raz wziętą bydź mającą, przyrządzenie, gatunek płynu lub dodatki, czas użycia i powtarzania kąpieli. —

Ustnie wypada chorego uwiadomić, aby nie zbyt prędko po iedzeniu kąpieli używał i wyszedłszy z niéy oziębienia wystrzegał się np:

N. 33.

R. Rad: Calami aromatici Libram unam

Inc: et contusa detur ad charta in quadruplo

seorsim. Signa: *Paczkę garncem wody wrzą-*

cey i kwartą spirytusu naparzyć, po

ostudzeniu wycisnąć, a zioła pozosta-

łe z garncami wody świeżey do pozo-

stałości połowy gotować i odwar wyci-

nięty z naparzaniem zmieszawszy, na

ładną kąpiel użyć. —

N. 34.

R. Calcariae sulphuratae Sesquiunciam

Contusa D: ad vitrum in sextuplo seorsim

Signa: *Wsyprawszy paczkę do kąpieli cie-*

pléy, pół kwarty octu dolać i co-

dziennie takową powtórzyć. —

N. 35.

R. Kali carbonici Sesquiunciam

— caustici Dr: duas

Contusa ruditer M: D: ad vitrum. Signa:

Rozpuściwszy w kąpieli z wody mięk-

kiey, takową z razy w dzień po kwa-

dransie używać. —

Stuetz

§. 42.

3. *Kąpiel miejscowa.*

a. Skoro nogi w niey maczane zostaią zowie się *Kąpiel nóg* (*pediluvium*).

Nayczęścięy pewien ciepła stopień wodzie pospolitey nadany, bywa istotnym kąpeli nożnych skutkującym działaczem, prócz takich zostaią inne według zasad powyższych z różnych ciał stałych poprzedniczo zdrobnionych sporządzane.

Doza szczególna proszku grubego do kąpeli nożney przepisanego, stosuje się do właściwey skuteczności środka obranego, do obecnego gatunku chorowitości i stopnia drażliwości części w mowie będących, i wynosi u ciał z królestwa roślinnego, iako naypospolicięy do kąpeli rzeczoney używanych, uncyią do $\frac{1}{2}$ funta.

Zamiarém w którym tychże kąpeli używamy jest, zrządzić większy przyływ krwi do części dolnych ciała, a przez to zmniejszyć dążenie oneyże do części górnych, oraz skutkować na naczynia hemoroidalne i macicy, tudzież wzbudzać lub wzmacniać ogólny organizm, spazmy w nim, lub niektóre cierpienia miejscowe np. ból, wrzody, krofty i t. p. oddalać, dlatego więc temperatura czyli umiarkowanie ciepła z zamiarém téy formy i sposobém skutkowania środków obranych, zgodną być powinna. Również i przy tym gatunku kąpeli chorego ustnie oznaymić wypada, aby nie bezśrzednio po iedzeniu iey używał, oraz iak wysoko np. do kostek, łytek lub kolan, plyn kąpielny ma zachodzić, iak długo chory ma w kąpeli pozostać i iak po niey zachowywać się. — Sposób przepisywania nie różni się od poprzedniczego, np:

N. 36.

R. Flor: Chamomillae vulg: Libr: dimidiam

Sem: Sinapeos Uncias duas

Ammonii muriat: Unc: dimidiam

Inc: et cont: D: ad chart: Signa: *Naparzywszy garncem wody wrzącej, spać idąc, moczyć nogi przez pół godziny.*

§. 43.

β. *Kąpiel rąk (maniluvium).*

Również iak inne kąpiele miejscowe stosownie do miejsc np: *Capitiluvium*, *Peniluvium* i t. p. nazywane, ze środków według zasad Materji medycznój i Terapii przyzwoicie dobranych sporządzone i używane być mogą, byle tylko ilość środków z ilością płynu iaki z pierwszych ma być sporządzony, zgadzała się, np:

N. 37.

R. Herbae Sabinae Unc: dimidiam

Rad: Calami aromatici Unc: unam

Inc: M: D: ad chartam in iv^{pl}

seorsim. Signa: *Naparzywszy garncem wody wrzącej, w płynie przecedzonym 2 razy dniem rękę moczyć. —*

Do tego sposobu użycia płynów, działacze lekarskie zawierających, należą: *przemywanie ciała* (*Lotio s. Lavatio*), bądź gębka, bądź płótnem miękkim uskutecznione, a to albo w celu działania na ogólny organizm, albowi też bezpośrednio na organ skóry np: *ex Herba Nicotianae, Ledi palustris, Rad: Enulae, Herba Flammulae Jovis* i t. p.

tudzież *Kropienie* (*stillicidium s. embroche s. embrocatio* (10) którym dany iakikolwiek płyn z pewnéy wysokości przez czas nieiaki, np: kwadrans lub pół godziny, bezustannie na pewną część ciała kroplami puszczanym bywa; lecz gdy przyczyna skuteczności ostatniego sposobu, przez się nader skutecznego, jest iedynie mechaniczną, a po części od umiarkowania ciepła użytego płynu, mniej zaś od działaczów dynamicznych ostatniego zawisła, przeto używá się do niego zamiast wywarów lub naparzań i t. p. za zwyczaj wody pospolitéy a przytém zimnéy (11).

§. 44.

B. *Kąpiel parowa* (*balneum vaporosum*). (12)

Uskutecznia się albo płynem kroplistym, octem, wyskokiem, wodą i t. p. na ciało rozpalone lanym,

(10) ἡ ἐμβροχή moczenie czyli kropienie. Od iannyh *impluvium s. gutta s. Duccia* z francuzkiego słowa *la douche* mylnie zwane. —

(11) W przypadku gdzie dla brakującego lokalu nie má sposobności do spuszczenia kropel, można z równą korzyścią używać strzykawki wielkiej w subtelną rurkę opatrzoną. —

(12) Ogólnej kąpeli parowej czyli łaźni albo suchej wanny, gdzie w pokoju mocno ogrzanym woda na rozpalone żelazo łaną, w momencie w parę wrzącą zamienioną, powietrzną napełnia, jako sposobu sztucznego leczenia chorób, z przyczyny zbyt gwałtownego skutku onéyże, nie używa się: wysoki bowiem stopień ciepła téy powietrzni, ciepło naturalné ciała ludzkiego wielce przewyższający, napawaney przytém parą wrciącéy wody, gwałtowne rozcięcie żył krwionośnych całego organizmu, prócz mózgu który owszém przygniatanym zostaje, oraz nadzwyczajné wytłaczanie potów obfitych i następne organizmu zwal-

lub też rozpuściwszy proszek gruby iakięgo ciała stałego, albo wyciągnąwszy ięgo części skuteczne, płynem przyzwoitym, którego wyziewy w temperaturze parowania, do iakięj części ciała przypuszczanemi zostaią. —

Ponieważ zamiaręm tęgo gatunku kąpieli iest, wzbudzać orgán chorobliwy, zwłaszcza zrządzać więk-sze w nim parowanie, zwalniać go i t. p. przeto służą do takowych kąpieli śródkki w pierwiałki lotne przez się opatrzone, albo w połączeniu wzajemném lotniami stać się mogące, ciała zaś kleiowate, czyłty garbnik i t. p. zawieraiące, w tym zamiarze przepisywać, oznacza szupłę obeznanie z Chęmiią, gdyż para wody gorącey té same skutki zrządzać może. Doza szczególną stosuie się do obszerności miejsca i trwania rzeczoney kąpieli, a za każdém odnowieniem odświeżoną bydz powinna, dla częgo według prawideł powyższych potrzebną liczba ich w dozie ogólnej wyraża się.

N. 38.

R. Flor: Chamom: vulg: Unc: unam

Calcariae ustae

Ammonii muriat: ana Dr: unam

Inc: et cont: M: D: ad chartam in i^vpl^o

Signa: *Naparzywszy paczkę kwarcą wody wrzącey, 4 razy dnięm pięś nad parą wystawiać. —*

niamie sprawuie: osobom częściwym, skłád nerwów maiey czuły maiaćym, choruiaćym oraz na skutki nagłę przerwane-gu wyziewu, tén sposób służyć może, gdy przeciwnie innych t. i. do krwotoków skłonných, kobiet ciężarnych i t. p. w słabość większą wprawia, albowi też apoplexyi, iak tęgo miałęm kilka przykładow, nabawia.

Taż kategoryia obeymuie oraz naparzania octem, rozciekiem salmiiaku w occie zrobionym, oddychanie pary maszyną P. Mudge i t. p. —

§. 45.

Proszek miatki (Pulvis tenuis)

Sporządza się obróceniem ciała stałego na tak drobne cząstki iednorodné, iż ich różności ani dotykaniem ani gołym okiem dostrzedz nie można. Jednakowoż znayduie się różnica między miatkim i pytlowanym proszkiem (*pulvis finissimus s. alcoholisatus*) (13). Ołtatni w stosunku do swej miatkości bywa skutecznieyszym, co w przepisie wyrazić wypada. —

A. Wszystkie ciała które do formy proszku grubego były zdatnemi, również i w proszku miatkim przepisanimi byđz mogą, wyiawszy:

- a. Ciała roślinne w giętkie włókna opatrzone np: *Cortex Simarubae*, *Nuces vomicae*, *Fabae Coffeae* i t. p. i które po ich rozkroieniu lub utłuczeniu, z kleiém gumy np: tragántowey zmieszane i wysuszone byđz muszą, a po nabytém tym sposobem kruchości, na miatki proszek dopiero obracane byđz mogą.
- b. Ciała roślinne zbyt twarde i paździerzyste włókna maiące np: *Lignum Guajaci*, *campechianum* i t. p. gdy w żołądku zwykły sprawiać gniecienie lub inne niedogodności.

(13) *Alcohol* zwali lekarze arabscy co tylko naydoskonalszego w swym rodzaju np: wyskok absolutny i proszek naycieńszey zdrobniony. —

- c. Takie które przy lekkości przyrodzonej, dopiero w dozie drachmy lub większej, skutek pożądany czynią, gdy przez samą obiętość nudzenie lub womity, a przez to skutki opaczne, chorému sprawićby mogły. —
- d. Które czyłto mechanicznie tylko skutkują, np: *Stizolobium*, *Stannum limatum* i t. p. gdy rozdrobniejszy je mialko, zamiar przepisywania ich dopiętymby nie został. —
- e. Które przyciągając wilgoć z powietrza atmosferycznego, w niej rozplývają się, np: węglan potażu zwyczajny, occian potażu i t. p.
- f. Które w smaku są nadzwyczajnie przykrémi, np: *Absinthium*, *Aloë*, *Colocynthis*, siarczyki i t. p.
- g. Które skutkując w dozie $\frac{1}{12}$, $\frac{1}{16}$ i mniejszej części grana, choć z dodatkiem obojętnym trudno dokładnie podzielić się daia i w dozie nieco większej niż bydz powinna, łatwo szkodzić mogą np: arsenik biały.

Daley służą do téj formy ekstraktu z ziół heroiczych, które w dozie $\frac{1}{4}$ granu do całego, skutek żądany okazują i za dodaniem proszku obojętnego, we formę niniejszą bez zlepienia onego, tworzone mi bydz mogą, i tak za zwyczaj skrupuł do 15 granów proszku, np: z korzenia lukrecyiowego lub innego, na gran ekstraktu rzadkiego wystarczą: inne zaś ekstraktu twardsze przez się, lub przez długie ich przechowywanie takimi się stawiające, mniejszego jeszcze dodatku proszku obojętnego potrzebują (14).

(14) Jedynie tylko do ekstraktów suchych przez się, np: *Extr: myrrhae*, *L. campechiani* i t. p. cukier za ciało pośrodkowe obiać można, inaczej rozplynie się ostatek w wilgoci pierwszego i forma żądana wyniknąć nie może, zwłaszcza gdy zbyt mały stosunek cukru obranym został.

Pod tym samym warunkiem ciała nawet zupełnie płynne, iakiemi są oleje eteryczne i niektóre balsamy np: *Balsamum Peruvianum nigrum*, które w dozie kropli lub mniejszej zamiarowi są odpowiedniami, w proszku mogą być przepisane. A ponieważ zasada ich płynności cukrowi ciekłej postaci nadadzić nie może, daie się pospolicie między ciałami w stosunku obojętnymi, ostatecznemu pierwszeństwo, i tak zowie się połączenie oleju eterycznego z cukrem, do którego za zwyczaj kropla na skrupuł ostatecznego się bierze, ogólnym wyrazem *Elaeosaccharum* (15), dodając nazwisko ciała z którego olej eteryczny sporządzonym został np: *Elaeosaccharum Foeniculi*, *Macidis* i t. p. —

B. We wskazaniu dla aptekarza służącym, namienić należy:

- a. *Miałkość proszku*: jeżeli zwyczajna, to pisze się *F: pulvis*, albo jeżeli jest złożony, *Misce fiat pulvis*; skoro zaś ma być pyłowanym, *fiat pulvis subtilissimus* i t. p.
- b. *Doza szczególna*: za zwyczaj takową w papierkach odłączonych, przez aptekarza oznaczoną bywa, bądź mnożeniem dozy szczególnej, bądź też dzieleniem ogólnej (jak później o tem mowa w szczególności nastąpi). Lecz czasem oddaie się choremu doza ogólna, do użycia iey według informacyi.
- c. *Naczynie*: do którego pospolicie papier, bądź zwyczajny, bądź woskowany, lub też pudełko i słoik bywają przeznaczonemi. —

(15) Od *ελάϊον* olej i *σάκχαρον* cukier. —

C. Signatura powinna zawierać:

- a. Przeznaczenie do wewnętrznego lub zewnętrznego użycia, iakiemu proszek przepisany ma służyć.
- b. Wiele na raz chory ma zażywać, według dozy szczególnej przez aptekarza oddzielonej, albo chorému na signaturze według końca od noża, łyżeczek, szczypty i t. p. wskazaney; — oraz iak często takową powtarzać i czy proszki same przez się, lub na przemian z innymi lekarstwami wspólnie przepisanymi i t. d. zażywać. —
- c. Czém ie chory ma popijać np: herbata, winem, kawa, kleykiem e. c. jeżeli zaś wodą, tego z osobna namieniać nie potrzeba (16).

§. 46.

Proszek mialki może tak do wewnętrznego, iako i do zewnętrznego użycia być przeznaczonym. — Co się tyczy pierwszego przeznaczenia, względnie dozy szczególnej i sposobu ustanowienia oneyże, przypadek jest troiaki, t. i.

A. Szrodek pojedynczy lub złożony jest w dozie drachmy, $\frac{1}{2}$ drachmy,

(16) Chorem do wzięcia proszku trudnym doradza się ustnie, aby, obwinawszy go w opłatek, (*nebula*) połknąć: sposób jest ten, że na łyżkę stołową wodą napelnioną, kładzie się kawałek opłatka stosowny do proszku wielkości, a gdy tenże od wody zmiękniał, odlewa się z nachylonej łyżki nieco wody, sypie proszek do zażycia przeznaczony, na szrodek opłatka, zawiłając ostrożnie brzegi onegoż, poczem tak obwinięty proszek wraz z ilością należytą wody połyka się. Ponieważ o opłatki chorému nie trudno, zatem ich iak dawniejszym zwyczajem, wraz z proszkami teraz nie przepisują. —

skrupułu i mniejszey t. i. aż do granów 5 skutecznym; w tym więc przypadku, gdzie kilka granów mniej lub więcej, na skuteczność proszku nie ma wpływu, chcąc koszt oddzielenia dóz szczególnych dla chorego oszczędzić, przepisuje się doza ogólna, wskazując na signaturze miarę, chorému pospolicie wiadomą, np: koniec od noża, $\frac{1}{2}$ łyżeczki od kawy, łyżeczkę całą, rzadko 2, według której ma tak przepisany proszek używać (17). Rzeczony sposób, pod dopiero namiénionym warunkiem, służy szczególnie w razie przepisywania środka pojedynczego, (choć w połączeniu z obojętnym, który mu iedynie objętość żądaną nadaie) lub z różnćy wagi ingrediensów złożonćego, mając zawsze wzgląd na różniący ciężar gatunkowy onychże.

Nagannćm iest, śródk i w doz iuż mniejszćy niż 5 granowćy skuteczne, według tćgo sposobu przepisywać, gdyż dla niedoskonałć ci miary, skutek albo niedolćżnym, albo zbytnim, więc w kaźdym z dwu przypadków szkodliwym bydź musi: nie wspominając nawet o tćm, że powićkszenie stopniowć pojedynczych ingrediensów, które w chorobach chronicznych bywa wielkićy wagi, przy tym przepisywania sposobie, mićysca mieć nie może. Doza t. i. ogólna proszku, według tćgo sposobu przepisywania, może $\frac{1}{2}$ uncyi do 3 i wićcćy wynosić: — naczynie iest albo śklanne, zwłascza dla ciół ulotnić się mogących, albol i tćż pudełko. Za przykłady służą nastćpujące formuły.

(17) Jeśli ro proszek małki przez chorego do uźycia ma bydź dopiero przysposobionym, doza szczególna łyżkę stołową nawet wynosić może (obacz przykład N. 39).

N. 39.

R. Glandium Quercus tostarum pulverat: Libr: unam
 D: ad vitr: Signa: *Łyżkę stołową z dwoma filiżankami wody odgotować, aby iedną pozostata i odcedziwszy pić z mlekiem dwa razy na dzień.*

N. 40.

R. Magnesiae carbonicae Drachmas quinque
 Elaeosacchari Foeniculi Dr: tres
 M: fiat Pulvis D: ad vitrum. Signa: *Sześć razy dniem po pół łyżeczki od kawy rozтворzywszy pokarmem dawać.*

N. 41.

R. Extracti Rhei Scrup: unum
 Lapidum Cancrorum praeparatorum Dr: tres
 Probe subactis admisce
 Elaeosacchari Anisi Dr: tres
 M: fiat Pulvis D: ad vitrum. Signa: *Po pół łyżeczki od kawy wraz z pokarmem, kilka razy na dzień dawać.*

N. 42.

R. Acidi tartarici Dr: sex
 Sacchari albi pulverati Libr: unam
 Olei de Cedro Gutt: sex
 M: exacte F: Pulvis D: ad vitrum Signa: *Po łyżeczce od kawy na filizankę herbaty.*

N. 43.

R. Extracti Myrrhae Dr: unam
 Sacchari albi Unc: dimid: (ad unc: unam).

M: exacte F: Pulvis D: ad vitrum. Signa:
*Cztery razy dziem po tyzeczce od
 kawy brać, popiiąc serwatka słod-
 ką.* — Fr: Hoffmann.

N. 44.

R. Bacc: Lauri
 Nucis moschatae
 Cornu Cervi usqi ana Dr: unam
 Rad: Liquiritiae Dr: sex
 Pulverata seorsim misce D: in vitr: Signa:
*Cztery razy dziem ilość na koniec
 noża wziętą dawać.* — Goehlis.

N. 45.

R. Tartari depurati Unc: unam
 Magnesiae carbonicae
 Sulphuris depurati ana Unc: dimid:
 M: F: Pulvis D: ad vitrum S: *Cztery razy
 dziem po tyzeczce od kawy.*
 Hufeland.

Proszek przyjemnie wonny i smaczny, z cukru i ciał korzennych składający się, przepisany w zamiarze, aby sypawszy go na kawałek bułki lub biskokt w winie poprzedniczo maczané, wraz z niemi zwłaszcza dla wzbudzania apetytu w $\frac{1}{2}$ godziny przed obiadem był użytym, zowie się wyrazem szczególnym, *Tragema* (18) czyli *Tragea*. Wyjąwszy wybór środków przez definicyą powyższą określonych, sposób przepisywania od poprzedniczego nie różni się bynajmniej, np:

(18) τραγήμα (τρώγω iem) *le dessert*, łakotki cukrowe. wyrazy *Tragena* i *Drageta* są mylné. —

N. 46.

R. Flavedinis Cort: Aurantiorum Unc: dimid
Cinnamomi acuti Dr. duas
Nucis moschatae
Sem: Cardamomi ana Dr: unam
Caryophyllorum Scrup: dimidium
Sacchari albi Dr: sex

Pulverata seorsim M: F: Tragema

D: ad vitr: Signa: *Dwa razy przed połu-
dniem na biszkokt w winie umacza-
ny posypawszy używać.*

albo

N 47.

R. Sem: Coriandri Unc: dimidiam
— Anisi
— Foeniculi ana scrup: quatuor
Nucis moschatae
Cinnamomi
Caryophyllorum ana Scrup: unum
Piperis longi Scrup: dimidium
Sacchari albi Unc: unam

M: F: Pulvis D: ad vitr: Signa: *Po tyżeczce
od kawy, posypawszy nim butkę dwa
razy przed południem zażyć.—*

Fuller.

§. 47.

B. *Srzodek pojedynczy lub złożo-
ny i est iuż w dozie mniéyszey niż 5
granowey t i. aż do dozy granu ie-
dného skutecznym: — chcąc w tym razie
zdrożności powyżey wspomnionych uniknąć, dozę
szczególną proszku ustanawia się i takową tyle razy*

ile powtórzenie oneyże i zamiar leczącego wymaga, aptekarzowi mnożyć zalecá, a to iednym z wyrazów *dentur* czyli *dispensentur*, czyli *exhibeantur tales doses numero N*, albolit też *dentur in sextuplo* i t. d. iak następne wzory objaśnia.

Niniejszy sposób iest daleko dokładniejszym od poprzedniczego: a że tu ilość każdego środka z osobną w każdej dozie odmierzoney iest równą, przeto bywa náyczęścię używany, przepisuiąc nawet środki przez się do pierwszego sposobu przepisywania kwalifikuiąc się, dla osób maiętniejszych które pracę aptekarza zapłacić mogą, skoro właśnie równość podziału środków przepisanych była zamiarém lekarza.

Za zwyczaj wynosi doza ogólna 12. dóz szczególnych, rzadko więcéy, częścię zaś mniéy.

N. 48.

R. Sem: Phellandrii aquatici

Sacchari Lactis ana Gr: quindecim

M: F: Pulvis D: tales doses Nro xii ad chartam, Signa: *Cztery razy dniem proszek.*

N. 49.

R. Acidi Benzoici Gr: tria

Elaeosacchari Anisi Scrup: unum

M: F: Pulvis. Dispensentur tales doses

Nro vi ad chartam ceratam, Signa:

Trzy razy dniem proszek.

N. 50.

R. Cort: Angusturae verae Gr: quindecim

Nucis moschatae Gr: quinque

seorsim pulverata misce D: in duodecuplo
ad chartam. Signa: *Co dwie godzin pro-*
szek. —

N. 51.

R. Rad: Filicis maris pulveratae Dr: dimid:
Gutti pulverati Gr: tria
M: F: Pulvis D: tales doses Nro viii.
ad chartam. Signa: *Z rana i wieczorem*
proszek. — R. Vogel.

N. 52.

R. Rad: Scillae pulveratae Gr: unum
— Zingiberis albi
Sacchari albi ana Scrup: dimidium
M: F: Pulvis. D: tales doses Nro xii in
chartam. Signa: *Trzy razy dniem proszek.*

N. 53.

R. Rad: Sarsaparillae finissime pulveratae Dr: dimid:
Resinae Guajaci nativ: Gr: quinque
M: F: Pulvis D: in xii^{pl} seorsim. Signa:
Cztery razy dniem proszek.

N. 54.

R. Carbonis Spongiae Scrup: unum
Elaeosacchari Anisi Gr: quindecim
M: F: Pulvis D: in xii^{pl} Signa: *Dwa razy*
dniem po iednym proszku brać. —

N. 55.

R. Natri carbonici perfecte saturati Gr: quindecim
Acidi tartarici
Elaeosacchari Cajoputi ana Scrup: dimidium

M: F: Pulvis D: in Chartam ceratam in vi^{pl}

Signa: *Wsypanwszy proszek suchy na iezyk,
wodę natychmiast popłókać. —*

§. 48.

C. W przypadku gdzie śródek obrany ma w dozie mniejszey niż granu t. i. $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$ onegoż skutkować, którey aptekarz na szalkach zwykłych dokładnie odważyć nie jest w stanie, przepisuje się rzodek istotnie skuteczny wraz z ciałem stanowczém w dozie ogólney, która, zoltawszy przez aptekarza na proszek iednorodny (*homogeneus*), obróconą, dzieli się na tyle dóz szczególnych z osobna, na ile granów lub więcéy śródka przepisanego podzielić zamierzono. — Wyrazem właściwym tego sposobu przepisywania jest „*dividatur in N Partes aequales.*” —

Ponieważ każda poprawa przepisu lékarskiego w wykonaniu onego przez aptekarza przedsięwzięta, jest zarzutem niedokładności przepisującego, — aptekarz zaś dozy ułomkowéy grana dokładnie odważać nie jest w stanie, przeto przepisywanie rzeczzone dozy od granu mniejszey, według sposobu drugiego (B) raz na zawsze jest naganném; gdyż iak iuż mówiono, zawsze i nieodzownie z daney ilości ogólney, według ułomków do zamiaru stosujących się, doza szczególna ustanowioną być powinna. —

Ilość dóz szczególnych zgadza się pospolicie z ilością dóz według sposobu przepisywania poprzedniczego: — wreszcie i w tym sposobie służą prawidła ogólne (§. 45) np:

N. 56.

- R. Rad: Ipecacuanhae Gr: tria
Sacchari albi Dr: duas
M: exacte F: Pulvis dividatur in xii partes
aequales D: in chartam. Signa: *Co pół go-
dziny proszek. —*

N. 57.

- R. Camphorae rasae Gr: duodecim
Sulphuris stibiati aurantiaci Gr: sex
Opium puri Gr: duo
Sacchari albi Dr: duas
M: exacte F: Pulvis dividatur in duodecim
partes aequales D: ad chartam ceratam.
Signa: *Cztery razy dziem proszek. —*

N. 58.

- R. Cort: Chinae regiae finissime pulv:
Florum Chamomillae pulv: ana Dr: duas
Pulveris aromatici Dr: unam
Sulphuris stibiati aurantiaci Gr: viginti quatuor.
Opium puri Gr: duo.
M: F: Pulvis, dividatur in xii partes aequa-
les D: ad chartam. Signa: *Ośm do 12 pro-
szków wziąć w czasie intermissyi. —*
Wolff,

N. 59.

- R. Herbae Digitalis purpureae Gr: duodecim
Hydrargyri muriatici mitis Gr: tria
Elaeosacchari Juniperi Unc: dimidiam
M: exacte F: Pulvis, dividatur in xii Partes
aequales D: in chartam ceratam. Signa.
Cztery razy dziem proszek. —

N. 60.

R. Hydrargyri oxydati rubri Gr: unum

Stibii sulphurati nigri laevigati Dr: duas

M: exacte F: pulvis dividatur in viii partes aequales D: ad chartam. Signa: *W godzinę po śniadaniu i na noc spać idąc po iednym proszku zażywać.*—

Berg.

N. 61.

R. Plumbi acetici Gr: tria

Sacchari albi Dr: tres

M: exacte F: pulvis dividatur in xii partes aequales D: ad chartam Signa:

Z rana i wieczorém proszek. —

UWAGA 1. Podobnież mogą i śrzodki do drugiego sposobu przepisywania (§. 47) istotnie przydatne, według ninieyszego *mutatis mutandis* być przepisane, choć przepis w owym razie właściwy, zoltaie zawsze naydokładniyszym np.

N. 62.

R. Cort: Peruviani electi finiss: pulver: Unc: dimid: Tart: depurati Dr: duas.

M: exacte F: pulvis, dividatur in xii partes aequales D: ad capsam Signa:

Co dwie godziny proszek. —

Vogler.

N. 63.

R. Rad: Columbo pulveratae Dr: tres

Elaeosacchari Macidis Dr: duas

M: F: pulvis, dividatur in xii partes aequales D: ad chartam ceratam. Signa:

Co dwie godziny proszek.

UWA-

UWAGA 2. Ze wszystkich trzech sposobów przepisywania formy proszkowej, jest pierwszy najszybszym; lecz skoro dora szczególna ingrediensów według prawideł podanych z nim nie zgadza się, chory droższym lecz dokładniejszym sposobem przepisane środki taniej istotnie płaci, niż gdyby z przyczyny niedokładnego, choć taniejszego na czas przepisu, miał dłużej chorować. Jednakowoż i w tych 2 przypadkach staramy się przepisywaniem dubeltowych dóz szczególnych w jednej paczce wydatki chorego zmniejszać, namieniając na signaturze, że połowa proszku tylko na raz do użycia ma służyć, np:

N. 64.

R. Rad: Caryophyllatae pulver: Dr: sex
Cort: Chinae flavae alcol: Dr: duas
M: exacte F: pulvis dividatur in viii partes
aequales D: ad capsam. Signa:
Co dwie godziny po pół proszku.

N. 65.

R. Cupri sulphurico-ammoniati Gr: duo
Camphorae rasae Gr: octo
Elaeosacchari Cinnamomi Drachm: duas.
M: exacte F: Pulvis, dividatur in iv partes
aequales D: ad chartam ceratam. Signa:
Z rana i wieczorem po pół proszku

§. 49.

Proszki do użycia zewnętrznego przeznaczone przepisują się zawsze tylko w dozie ogólnej namie-

niając na signaturze iak i w jakiej ilości mają być używanemi. Liczymy do nich

A. *Proszek do posypywania* (*ad-spergo s. diapasma*) (19) którego używa się zewnętrznie do miejsc zapalonych, wyprzałych, owrzędziałych, ranionych, zwalnianych, do pudrowania włosów i t. p.

Samo ięgo przeznaczenie wymaga miałkiego rozdrobnienia, aby miejsc chorobliwie drażliwych mechanicznie nie raził. Prócz tak zwanego kołtunowego nasienia (*Pulvis Lycopodii*) które za wzór ciała miałkiego służy i samo przez się częstokroć zamiarowi dołstatecznie odpowiada, używa się w tym celu śrzodków roślinnych rozdrobnionych, oraz kopalnych zwłaszcza kruszcowych np: *Hydrargyrum ammoniato* — *muriaticum*, — *oxydatum rubrum*, — *Cerussa*, — *Bolus* i innych, które wskażą następne wzory. —

Dla równego na powierzchni chorobliwej rozdzielienia proszku przykazuje się, aby w płótno lub muszlin (*sindon*, σινδών) w nieiakiem od proszku oddaleniu zawiązawszy, pytlowaniem na rzeczoną powierzchnią nim pruszyć, albo trzonkiem od łyżki, lub łyżeczką, do miejsca cierpienia dotykać, albo na *plumaceau*, octem namaczane sypawszy położyć; albo nakoniec śliną w papkę zamieniwszy, takowej do opatrywania używać. —

Naczynie obiera się stosownie do lotności ingrediensów, którym może być papier, pudełko, lub słoik, co zawsze wyrazić wypada, np:

(19) Od słowa πάσσω nasypnie i δια tu i ewdzie: toż samo znaczą wyrazy σύμπασμα, έμπασμα i κατάπασμα. —

N. 66.

R. Sacchari albi Unc: dimidiam
 Aluminis usti Drachm: dimidiam
 Cupri sulphurici Gr: octo
 Pulverata seorsim finissime misce D: ad
 chartam. Signa: *Do posypywania.*

N. 67.

R. Aluminis usti Dr: duas
 Hydrargyri oxydati rubri Dr: unam
 M: exacte F: Pulvis tenuissimus D: ad char-
 tam. Signa: *Zawiązawszy w płótno ze-
 wnętrz, iak wiadomo używać. —*

N. 68.

R. Kino Drachm: duas
 Gummi mimosae Unc: dimidiam.
 Seorsim pulverata misce D: ad scatulam
 Signa: *Posypawszy szarpią octem nama-
 czaną, przyłożyć i plastrém przy-
 mocować. —*

N. 69.

R. Arsenici albi Scrupulos duos
 Sanguinis draconis Grana duodecim
 Solearum ustarum Gr: octo
 Cinnabaris factitii Dr: duas
 Pulverata seorsim misce D: in vitrum. Signa:
*Rozrobiwszy śliną i wysmarowawszy
 w grubości tylca noża na szarpią,
 zewnątrz przyłożyć i część chorą
 •bandażować. —*

N. 70.

R. Rad: Zingiberis albi
 Aluminis rupei
 Catechuana Drachmas duas.

Separatim pulverata misce D: in vitrum.

Signa: *Co godzina proszkiem za pomocą
 tyżeczki do ięzyčka dotykać. —*

§. 50.

B. *Proszek do kichania (errhinum). (20).*

Errhinum może być płynem bądź kroplistym, np: sok burakowy, naparzanie, lub odwar różnych ziół, oraz rozciek soli, emulsyia i t. p. — bądź parowym, — albo maścią która pędzłem smarowana, albo za pośrednictwem szarpia w nozdrze wsuniętą została; — albo nakoniec proszkiem, o którym w tém miejscu iedynie mowa. Takowy proszek bywa iak tabaka przez chorego zażywany, rachując 5 do 8. gránów na iedno wciągnięcie. Pospolicie oznaczają się więc doza ogólna; iedynie w przypadku środków nadzwyczajnie dzielnych, gdzie mało uchybienie dozy szkodzicby mogło, takowa na dozy szczególne według prawideł powyższych dzielić się każe.

(20) Το ἔρρινον zwie się iakikolwiek środek w różnym zamiarze w nozdrze wprowadzony, a gdy takowy w błonie drażliwej Sznaydera wrażenie oraz kichanie zwykle sprawia, rozumie się tym wyrazem pospolicie środek do zrządzenia kichania służący. —

N. 71.

R. Hydrargyri muriatici mitis

Sacchari candi ana Scrupulos duos:

Camphorae

Res: Guajaci nativ:

Rad: Hellebori albi ana Scrupulum dimidium.

Olei Majoranae aetherei Guttas quinque.

Pulverata seorsim finissime misce. Divi-
datur in xx partes aequales D: ad char-
tam ceratam. Signa: *Cztery razy dziem
proszek zamiast tabaki w nos wcią-
gnąć. —*

§. 51.

*C. Proszek do chędożenia zębów
(pulvis dentifricius).*

Samo nazwisko oznaczá iuż przeznaczenie ié-
go, t. i. do ściierania mułu i wáynsztynu zęby zanie-
czyszczających, oraz umocnienia dziąseł i oddalenia
właściwych chorób onychże: dlátęgo właśnie subtel-
néy miałkości tego rodzaju proszkowi nadawać nie
potrzebá. — Doza ogólná którą w tym razie przepi-
suie się, wynosi Uncyą do 2: częstość użycia na-
mienia się na signaturze, a sposób postępowania u-
łtnie opowiada chorému: np.

N. 72.

R. Kino pulverati Dr: tres

Rad: Jridis flor: Dr: duas

Boracis Venetae Dr: unam.

Myrrhae

Flor: Cassiae ana Scrup: duos

M: F: Pulvis D: ad scatulam Signa.

Do czyszczenia zębów. —

N: 73.

R. Gallar: turcicarum

Kino

Myrrhae electae ana Dr: duas

Natri carbonici

Herbae Salviae ana Dr: unam

Pulveratis seorsim et mixtis, adfunde

Olei Caryophyllorum aeth: Gutt: quatuor.

D: ad scatulam. Signa: *Do chędożenia zębów. —*

§. 52.

D. *Dó dmuchania w oczy (Xerocollyrium) (21) —*

Proszek w tym zamiarze przepisany z wyboru doświadczonych środków złożony, w przypadku zaciśnienia błony rogowej oka, używamy według zasad Terapii, który w naysubtelniejszy obrócony być powinien. Przepisawszy dawkę ogólną onęgo, którą náywięcéy $\frac{1}{2}$ uncyi wynosi, wymienia się na signature ięgo przeznaczenie, a ułnie chorému lub ięgo chirurgowi, opowiada się sposób używania, iż

(21) Κολλύριον nazywa się każdy środek do leczenia chorób oczu przydatny: do nich liczą się w ogólności:

a. wodnisté (*hygrocollyria*) czyli wody, bądź do kropienia w oczy, bądź kąpania onychże (*ὕγρος* wilgotny.) —

b. tłusto-oleyné *Μυροκολλύρια*, od *μύρον* maść wonná) i

c. suche-proszkowe (*ξηροκολλύρια* od *ξηρός* suchy). —

w ilości granu, náywięcéy dwa razy dniem, sposobem piórka, na mieysce cierpienia má bydź dmuchanym np:

N. 74.

R. Sacchari albi

Boli albae

Tartari depurati ana Drachm: unam

Finissime pulverata M: D: ad vitrum.

Signa: *Do zewnętrznego użycia.* —

Proszek gruby równie miałkiemu, iest formą nader ważną, ile iako taki náyczęściéy przez chorego używanym, alboli téż do różnych zamiarów przez niego przysposobionym bydź może; oraz ile różnym formom następny (mało z nich wyiawszy) służy za podstawę, a przynáymniej za sposób pośredniczy do dalszego ich przyrządzenia. —

53. §

Kasek (Bolus.)

Jest formą stałą, do wewnętrznego użycia iedynie przeznaczoną, której postać iest kulistą, wielkości takiéy, aby się bez sprawiania przykrości w wydrążeniu ust mieścić mogła i przy tém była miękką, lecz nierozpływaiącą się, ciąglą i w smaku przyjemną. —

A. Gdy nie má ciał pojedynczych względnie konsystencyi do téy formy przez się przygodnych, należy ona przeto zawsze do złożonych, i dobiéraiąc środków odpowiednich zamiarowi, zowiemy

a. istotnie skuteczne (pospolicie suché i proszkowane) *excipienda*, czyli obiętemi bydź maiące:

b. wiążące zaś, czyli przyczyniające się do nadawania pierwszemu żądanej postaci, obeymującemi (*excipientia*):—

c. niekiedy zostają i inne ciała prócz wspomnianych według wskazań lekarskich z pierwszemi połączone, na których fizyczność w dobieraniu stosunku pierwszych wprawdzie wzgląd mieć wypada, lecz które z powodu iż nie przyczyniają się bezpośrednio do ustanowienia formy, zowią się przydatkowemi (*accessoria*) np. oleie eteryczne, tynktury i t. p.

Co się tycze pierwszych służą do téj formy wszystkie ciała do użycia wewnętrznego we formie proszkowej przydatne, wyłączaiać w smaku przykré, w wilgoci powietrza atmosferycznego rozpływaiące, oraz burzące się w wzajemném ze sobą połączeniu, nakoniec w dozie mniejszey niż z skrupułów skuteczne: niektóre nawet grube proszki, które szczególnie mechanicznym sposobem t. i swém ukształceniem skutkują np: *Stizolobium*, *Limatura stanni* i t. p. we formę niniejszą właściwie przepiszywanemi bydź powinny.—

Ciała zaś wiążące (b) bywają miód przasny, syropy, kleie roślinne, ekstrakta, konserwy, konfekta, i t. p.

Ciał przydatkowych używa się najczęściej, gdy pierwszemi dwoma wskazanie lekarza albo zamiar formy dopiętými nie zostały.

Kąsek w jedney gałce zawiera dozę szczególną, przeto z każdéj dozy szczególnéj proszków według przykładów powyżey wymienionych (§. 47), dodawszy ciała wiążącego, kąsek utworzyć można. —

B. Przepisuiący rzadko jest w stanie ilość ciała wiążącego według wagi ustanowić: za zwyczaj i nawet przyzwoicię, zwłaszcza gdy ono do skuteczności téj formy w tym stosunku nie przyczynia się, dobieranie ilości aptekarzowi wyrazem *quantum satis*, bywa poruczanem. — Ponieważ formy niniejszey w przypadkach gorączkowych, gdzie małe i często powtarzane dozy lekarstw bywają wskazanemi, nie używa się, a w przypadkach apyretycznych 3 do 4 dóz dniem bywają dostateczne, przeto takowa ilość kasków (jeżeli nie mniejsza), iako doza ogólna i na ieden dzień wystarczająca, za zwyczaj przepisuje się; na więcéy dni lekarstwo we formie niniejszey przepisywać, nie wypada; gdyż kaski nader łatwo twar-dnieją i swému przeznaczeniu staia się mniej odpowiedniemi. Skoro więcéy kasków na raz przepi-suje się, tam albo doza szczególna według prawideł (§. 47) podanych N razy mnożoną, albolitęż u-stanowiwszy dozę ogólną kasków według sposobu (§. 48) wymienionego, na N części podzieloną być może; co względem dokładności przepisywania (aby tylko w drugim przypadku należyte mieszanie mas-sy zalecone było) żadnéj różnicy nie czyni, gdy mniejsze niż granowe dozy lekarstwa pojedynczego w téj formie przepisywanemi nie bywają. —

Zapobiegając aby kaski, za zwyczaj w pudełku wydawane, ze sobą nie lepiły się, każdén z osobna w papier woskowany zwykły być zawianym.

C. Na signaturze namienia się czas i częstość używania, a w przypadkach niektórych płyn, którym ie chory ma popić: —

Wreszcie ma się rozumieć że forma niniejsza u dzieci i takich osób dorosłych, które w organach

połykania iaką wadę cierpią, wcale nie jest użyteczną, np.

N. 75.

R. Cort: Cascarillae pulveratae Scrup: dimid:
 Rad: Rhei electi Gr: quinque
 Terebinthinae Venetae Gr: quindecim
 Mucilaginis Gummi Mimosae q: s:
 M: F: Bolus in charta cerata involvend: D:
 in duplo seorsim. Signa: *Z rana i wieczorem po iednym kąsku.*

N. 76.

R. Stanni limati Scrupulos duos
 Electuarii e Senna Scrup: unum
 Mucilaginis Gummi Mimosae q: s:
 F: Bolus D: in iv^{pl}o seorsim ad chartam.
 Signa: *Cztery razy dziem wziąć po kąsku. —*

N. 77.

R. Kino Dr: unam
 Aluminis pulv: Scrup: unum
 Conservae Rosarum q: s:
 M: exacte F: iade Boli quaterni D: ad chartam.
 Signa: *Co cztery godziny ieden kąsek. —*

N. 78.

R. Gutti pulv: Scrup: dimidium
 Hydrargyri muriatici mitis Gr: quinque
 Succi Liquiritiae aqua emolliti Scrup: unum
 M: F: Bolus D: tales Nro ii ad chartam.
 Signa: *Jeden z rana zażyć, a w przypadku skutku niedostatecznego, we trzy godziny potem drugi. —*

N. 79.

R. Moschi Tunquinensis

Ammonii carbonici pyro-oleosi ana Scrup: dimid:
Conservae Rosarum q: s:M: F: bolus D: tales Nro iv ad chartam ce-
ratam. Signa: *Co trzy godziny ieden ka-*
sek. —

§. 54.

Pigułki (Pilulae s. Catapotia) (22).

Są to gałeczki, $\frac{1}{2}$ granu do 3, rzadko 4 ważące, z masy giętkiej i ciągłej utworzone i do wewnętrznego użycia po największej części przeznaczone.

A. Do tej formy służą:

- a. wszelkie środki, stałe do proszku miłkiego przydatne (§. 45. A.) i przy tem w dozie skrupułu, przynajmniej $\frac{1}{2}$ drachmy, (wyjąwszy sole zoboętnione laxujące) nie mniej Gumo-żywicy, mydła, konfekta, oraz w jakiegokolwiek mniejszej niż granowej skuteczne, tudzież wszelkie dla smaku i woni przykre, np. ekstrakta gorzkie, *Asa foetida*, sole metaliczne i t. p. których w proszku przepisywać nie można. — (§. 45. A. f.). —
- b. leki mniej więcej płynne, pierwszym należytą ciągłość nadające, np. wyskok, woda, syropy, kleie; albo przy tem skuteczność onych wspierające, np. tynktury, spirytusy wonne, balsamy, terpentyna, miód przaśny i t. p.

(22) - τὸ καταπότιον cokolwiek ma być połkniętem.

Piérwsze, czyli śrzodki istotnie skuteczne, nazywano dawniey ciałmi zawierac się maiącemi (*ex-cipienda*), drugie zaś zawieraiącemi (*excipientia*); lecz że te wyrazy nic pewnego nie stanowią i rzeczy nie objaśniają, więc można się bez nich obejść, a to tem bardziey, gdy ucznia łatwo do omyłki prowadzą. W wielu bowiem przepisach formuły niniejszey tyczących się, ciało istotnie skuteczne jest płynem, lub co to samo znaczy, do postaci płynney przypro-wadzonem, a zawieraiące stałem, którego dla wsią-knienia piérwszego dodaia, iak następnie wzory objaśnia. —

W każdym razie gdzie śrzodek lekarski obra-ny, względem stopnia należytego stałości, ciągłości i skuteczności stosunkowey, przez się do téy formy nie jest przygodny, dodaie się ciała w stosunku obo-iętnego, które zowiemy wiążacem (§. 11. C.) cia-ło zaś w masę pigułkową tworzonem bydz maiące *istotnie skuteczném*. —

Względem stosunku wzajemnego i przyzwoito-ści wyboru trzeba wiedzieć:

- a. że czem gęstsze ciało wiążące, tem więcey ie-go w stosunku do ciała istotnie skutecznego po-trzeba t. i. na uncya proszku roślinnego, mio-du lub terpentyny 5 do 6 drachm, kleiu zaś arabskiego lub syropu tylko 3 do 4 drachm: —
- b. gdziekolwiek płyny istotne np: woda, wyskok, tynktury, spirytusy, elixiry, wino, ocet i t. p. do rozmiękczenia śrzodka istotnie skutecznego i nadania onemu ciągłości żadaney wystarczają, tam innych rodzajów ciał wiążących uży-wać nie wypada, i w tym razie 2 drachmy pły-

nu lub trzy na Uncyą ciał stałych np. gum żywicznych, żywic, mydła i t. p. wystarczyć mogą.

Porządek uszeregowania środków obranych, jest z prawidłami ogólnemi zgadzający się (§. 18. D. i E.).

B. *Wskazanie dla aptekarza obéymuie:*

- a. *Tworzenie pigułek samych (Fiant) z massy (jeżeli érzodek pojedynczy nie jest przez się do tego zdatny) przyzwoicie mieszanę (Misce exacte Fiant pilulae), zostawiać aptekarzowi za zwyczaj dobieranie ilości ciała stanowczego wyrazem quantum sufficit. —*
- b. *Jaką ich mają być liczba, lub jaką pojedynczych waga, dokładać w przypadku pierwszym wyraz ponderis aequalis. —*
- c. *Sposoby zapobiegające aby z sobą nie lepiły się, co zwykle posypywaniem (conspergere) proszkiem uskuteczniamy. Najpospolicię do tego używanym bywa pulvis Lycopodii, dla czego skoro się bez dodatku pisze „conspergantur” ma się zawsze rozumieć pulvere Lycopodii, inaczej gatunek proszku np. pulvis rad: Liquiritiae, Cinnamomi, (rzadko kiedy Magnesia carbonica) wymienionym być powinien. — Czasem przykazuje się w tym samym zamiarze Pigulki posrebrzać lub ozłacać (obducantur folio argenti — auri). —*
- d. *Naczynie, którem bywa pospolicie słoik, albo, gdy ciała lotne w skład pigułek nie wchodzi, pudełko. —*
- e. *Dozę ogólną massy pigułkowej, która wynosi od drachmy do kilku uncyy, stosownie do ogólnych w téj mierze podanych prawideł. —*

C. *Na signature* wymienia się doza szczególna, czyli liczba pigułek na raz do wzięcia przeznaczonych, — częstość ich wzięcia i płyn którym je popić: opłatki i powidła zażycie ich ułatwiać zwykły. —

D. Korzyści formy niniejszey są bardzo liczne, dla czego téż do często używanych należy: przez nią bowiem jesteśmy w stanie:

- a. Środków znakomicie przykrych np. Asafetydy, Aloësu, *Extr: Coilocynthis* i t. p. smak zupełnie utaić.
- b. Zapobiedz, aby środki miejscowo w ustach nie działały np: preparata żywego srebra. —
- c. Skutek leków czynić powolniejszym i słabszym, ile że wolniej niż w jnnéy formie rozpuszczając się, wrażenia nagłego na nerwy żołądkowe nie sprawują: dla tego téż ta forma służy szczególnie w cierpieniach chronicznych organów podbrzusznych: dla tego można oraz w téy formie prędzey niż w jnnéy daleko większe dozy danego środka bez sprawiania zbytniego skutku przepisywać. —
- d. Leki bez obawy aby się psuły, np: na 3, 4 i więcéy tygodni przeznaczać. —

Przeciwnie zaś forma niniejsza dla wieku dzieciennego i osób chorujących na kanał pokarmowy, otchłań lub iéy przyległości zupełnie jest nieprzyzwoita.

§. 55.

E. Co się tyczy sposobu przepisywania téy formy, głównie o to idzie, aby lekarz wiedział dokła-

dnie, ile chory śródka istotnie skutecznego w każdej dozie szczególny pobiera. Temu zadaniu zadość czyniąc, dzielimy formuły pigułkowe na pojedyncze i złożone. —

a. *We Formułach pojedynczych*, natrafiamy rzadko na

a. ciała ze wszech miar (§. 54. A.) przez się do formy niniejszej przydatne, takimi są, np: *Extr: Opii*, *Sapo medicatus* i *Pilulae e resina Jalappae*, których doza szczególna z Materyi medycynowej wiadoma, według liczby pigułek pewnej wagi oznaczona być może.

β. To samo ma się rozumieć o połączeniu proszku roślinnego z ekstraktem z tego samego zieleńca sporządzonym, gdzie powiększając dawkę szczególną, ilość powiększenia z wagi pigułek poznać się dać: i w tym przypadku różnicy nie ma, (23) czy ekstrakt za podstawę, a proszek za ciało stanowiące, albowiem też przeciwnie jest uważanym, gdy przez połączenia ciał, równie co do jakości, lecz odmiennie co do mocy skutkujących, masa właściwej mocy utwarzana zostaje np:

N. 80.

R. Extracti Chelidonii majoris Unc: unam

Herb: Chelidonii pulv: q: s:

M: F: pilulae, ponderis Granorum duorum,
conspergantur pulvere Liquiritiae D: ad vi-

(23) Ekstrakta są wprowadzić od proszku skuteczniejszymi, lecz gdy oboje jednorakie działacze zawierają, różnicę między nimi bynajmniej nie jest stanowiącą. —

trum S: *Dwa razy na dzień po 5 sztuk zażywać, a codziennie o jedną więcej ilość pomnażać.* — Wendt.

N. 81.

R. Herbae Conii maculati pulv: Unc: dimidiam

Extr: Conii maculati q: s:

M: F: massa e qua formentur pilulae ponderis Granorum duorum Consp: D: ad vitrum. Signa: *Z rana i wieczorem 4 pigułki, a co 4 dni o jedną więcej zażyć.*

γ. Również pewno zoltaie doza szczególna ustanowioną łącząc śrzodek istotnie skuteczny w proszku, z ciałem iakiem przez się obojętnem i wiążącym np:

N. 82.

R. Rad: Rhei electi pulv: Dr: dimidiam

Mucilaginis Gummi Mimosae q: s:

M: F: pilulae Granorum trium conspergantur D: in scatulam Signa: *Na noc spać idąc, na raz zażyć.* —

N. 83.

R. Calcariae sulphurato-stibiatae Dr: unam

Mucil: Gummi Mimosae q: s:

M: F: pilulae ponderis Grani unius: obducantur folio aureo D: ad vitrum. Signa: *Cztery razy dniem po 2 pigułki.*

δ. Ponieważ w przepisach podobnego rodzaju dla dodanego kleju arabskiego, którego ilość aptekarzowi zostawia się, nie jest dokładnie określona, przeto daleko pewniejszym sposobem jest z daney ilości śrzodka dzielnego, pewną liczbę pigułek utwarzać.

W tym

W tym razie liczba onych w takim stosunku do dozy ogólnej znaydować się powinna, aby powiększając pierwszą o iedną pigułkę, zamiar kuracyi w stosunku do dzielności środka był zachowany, np:

N. 84.

R. Camphorae rasae Dr: unam

Mucilaginis Gummi Mimosae q: s:

M: F: pilulae ponderis aequalis Nro sexaginta, consp: D: ad vitr: Signa: *Cztery razy dniem po pigułce.* —

«. Ten sposób zasługuie szczególnie na pierwszeństwo w przypadku, gdzie w dozie szczególnej albo w pojedynczej pigułce, mnieysza niż granowa ilość środka istotnie skutecznego z pewnością ma być zawartą, np:

N. 85.

R. Cupri sulphurico-ammoniaci Drachm: dimid:

Succi Liquiritiae Drach: unam

M: exacte F: pilulae ponderis aequalis Nro nonaginta, consperg: D. ad vitrum. Signa: *Z rana i wieczorem pigułkę iedną.*

N. 86.

R. Hydrargyri zootici Scrupulum unum

Extracti Galami q: s:

ut F: Massa pilularum e qua formentur catapotia pond: aeq: Nro quadraginta. Consp: D: ad vitrum. Signa: *Z rana i wieczorem iedną.*

ζ. Przepisując środek pojedynczy szczególny dzielności, staramy się o równe iego w massie piguł-

kowéy rozdzielenie; dla czégo, skoro iest w wodzie rozpuszczalnym, w oltatniéy poprzedniczo rozpuścić i ciała obojętnégo suchégo, (w tym przypadku *ex-cipiens*) naypospoliciéy bulki, dodawać zalecamy. Lecz gdy ta sama przez się posiada własność wysychania, przez co staie się trudną do rozpuszczania, tak że środek istotnie skuteczny, przez to albo niedołącznié, a pod pewnémi okolicznościami (iak doświadczenia niemylné dowiodły) zbytnie skutki wywierá, téy niedogodności zapobiegaiąc, dodaie się cukru, który rozpuszczenie pigułek w żołądku ułatwia, a tém samém skutek zamierzany co do czasu i mocy czyni pewnieyszym, np:

N. 87.

R. Hydrargyri muriatici corr: Scrup: dimidium
 solve in
 Aquae destillatae q: s:
 adde
 Micae Panis siliginei Drachm: duas
 Sacchari albi Drachm: unam.

Misce exacte F: massa e qua formentur
 pilulae ponder: aeq: Nro centum. Consp:
 D: ad vitrum. Signa: *Z rana i wieczorem*
po dwie pigułki. —

N. 88.

R. Argenti nitrici fusi Scrup: dimidium
 in aquae destillatae s: q: soluti, adde
 Micae Panis albi Scrup: quatuor.
 Sacchari albi Scrup: duos

M: exacte. Fiant inde pilulae ponderis aequalis Nro octoginta D: ad vitrum. Signa:
Z rana i wieczorem po iedniéy pigułce. —

§. 56.

b. W formułach złożonych zachodzą dwoiakié przypadki:

a. *doza szczególná iednégo lub więcéy z śrzodków obranych iest mnieyszą od granu*: w tym razie ustanowiwszy dozę ogólną ingrediéńsów, takowa bez względu na wielkość pigulek (byle tylko 4 granów wagi nie przewyższała) według prawideł powyżéy podanych (§. 55. E. i. Ż.) i stosownie do przypadku, oraz potrzeby powiększenia danéy dozy, na dowolną liczbę pigulek podzielić się zaleca; przez to iesteśmy w stanie nie tylko zamierzoną ilość śrzodka pojedynczego (ieżeli w jednym szczególnie lékarz swą ufność pokłada) ale i złożonego, (gdy dodané w różnym stosunku do zasady w dozie mnieyszéy od granu znayduią się) z náywiększą dokładnością poznawać, oraz na iak długi czas takowy przepis chorému służyć powinien, np:

N. 89.

R. *Cantharidum subtilissime pulv: Scrup: dimid:*

Camphorae rasae Scrup: quatuor

Mucilaginis. Gummi Mimosae q: s:

M: exacte F: pilulae ponderis aequalis Nro quadraginta, conspergantur D: ad vitrum.

Signa: Cztery razy w dzień pigułkę. —

Daemy na to, iż lékarz w pewnym przypadku, mając wskazanie połączenia z sobą kamfory, solanu żywego srebra i opium, pierwszego w dozie szczególnéy $1\frac{1}{2}$ granu, — drugiego granu — trzeciego

$\frac{1}{2}$ granu przepisać zamierza, — a to aby tak złożona doza szczególna, brana 3 razy dniem, choremu na 4. dni wystarczyła; więc przepisujący to połączenie we formie pigułek, układając dozę ogólną, mnoży $1\frac{1}{2} + 1 + \frac{1}{2} \times (3 \times 4 =) 12$ i bierze $= 18 + 12 + 6$ każdego ingrediensu, np:

N. 90.

R. Camphorae rasae Gr: octodecim
Hydrargyri muriatici mitis Gr: duodecim
Opil puri pulverati Gr: sex
Mucil: Gummi Mimosae q: s:
M: exacte F: pilulae ponderis aequalis Nro
viginti quatuor, Conspergantur D: in vitr:
Signa: *Trzy razy dniem po 2 pigułki*
brać. —

N. 91.

R. Hydrargyri muriatici corrosivi Gr: tria
Opil puri Gr: sex
Rad; Zingiberis albi pulv: Drach: unam cum dim:
Mucilaginis Gummi Mimosae q: s:
M: exacte F: pilulae ponderis aequalis Nro
sexaginta, Consp: D: ad vitrum Signa:
Z rana i wieczorem po 2 pigułki.

§. 57.

β. Doza szczególna obranych środków jest większą od granu, w tym razie oznacza się przyzwyczaję wag pojedynczych pigułek, wyrazem *Quant pilulae ponderis grani dimidii, unius, granorum duorum lub trium. —*

Stosownie do zadania powyższego (E), służą w przypadku niniejszym dwa główne sposoby.

aa. doza szczególna środków przepisem złożonym objętych, dzieli się według liczby dziesiętny na 10 (nie w każdym przypadku równych) — więc n części; — a ponieważ doza ogólna zawiera ogół dóz szczególnych, również i ta na 10 N części podzieloną znayduie się, przez co jesteśmy w stanie poznawania dokładnego, ile każdego ingrediensu chory na raz bierze, oraz na iak długi czas doza ogólna pigulek choremu wystarczyć powinna. —

aa. Przykłady gdzie N część dozy ogólnej jest = drachmie; N część zaś dozy szczególnej, granów 2 i gran 1 wynosi. —

N. 92.

R. Cort: Chinae flavi pulv:

Extr: Chinae aquosi ana Unciam dimidiam

Ferri oxydulati nigri

Rad: Rhei electi pulv: ana Drachm: unam.

M: exacte F: cum Mucilagine Gummi Mimosae s: q: pilulae ponderis granorum trium, conspergantur pulvere Cinnamomi D: ad vitrum. Signa: *Trzy razy dniem po 7. sztuk.* —

N. 93.

R. Hydrargyri puri Dr: unam

Gummi Mimosae pulv:

Mellis virginei ana Dr: duas

subige terendo per horam integram in mortario vitreo, ad perfectam globulorum Hydrargyri extinctionem, dein adde

Resinae Guajaci nativae Dr: quinque

Fiat massa e qua formentur pilulae ponderis granorum duorum, consp: Magnesia carbonica D: ad vitrum. Signa: *Trzy razy dniem po 10 sztuk.*—

N. 94.

R. Fellis Tauri inspissati

Extr: Gentianae

Rad: Rhei electi pulv: ana Dr: tres

Ferri pulverati Dr: unam.

M: exacte F: pilulae pond: Gr: duorum

Consp: pulv: Cinnam: D: ad vitrum. Signa:

Dwa razy dniem po 10 sztuk.—

N. 95.

R. Saponis guajacini

Extr: Dulcamarae singulorum Unc: semissem

— Aconiti Drachm: unam

Hydrargyri muriatici mitis

Sulphuris stibiati aurantiaci singul: Dr: dimidiam

M: exacte F: pilulae ponderis gran: duorum

conspergantur D: ad vitrum Signa: *Z rana*

i wieczorem po 10 sztuk.—

ßß. Przykłady gdzie $\frac{1}{n}$ dozy ogólnej wyrównywa dwom skrupułom a $\frac{1}{n}$ dozy szczególnej 2 granom i $\frac{1}{2}$ granowi.

N. 96.

R. Ammoniaci electi Unc: dimidiam

Myrrhae electae Dr: duas

Aloës lucidae Scrup: duos

M: F: cum

Tincturae Myrrhae q: s:

pilulae ponderis granor: duor: conspergan-
tur D: ad vitrum. Signa: *Trzy razy dniem*
po 10 sztuk. —

N. 97.

R. Extr: Hellebori nigri

Myrrhae electae, in aquae fontanae s: q: emol-
litae ana Dr: duas.

Herbae Cardui benedicti pulv: Scrup: octo

M: exacte F: massa aëre libero exsiccanda,
usque dum adepta sit justam pilularum con-
sistentiam, e qua formentur pilulae grani
dimidii, conspergantur D: ad vitr: Signa:

Z rana i wieczorem 10 sztuk.

Bacher.

77. Przykłady gdzie $\frac{1}{n}$ dozy ogólnej wyrówny-
wá $\frac{1}{2}$ drachmie a $\frac{1}{n}$ dozy szczególnej $1\frac{1}{2}$ gra-
nom i 1 granowi. —

N. 98.

R. Ammonii muriatici Dr: tres cum dimidia.

Camphorae rasae Dr: unam

Foliorum Belladonnae pulv: Dr: dimidiam

M: F: cum Mucilagine Gummi Mimosae
s: q: pilulae ponderis granorum trium, con-
spergantur D: ad vitrum. Signa: *Trzy razy*
dniem 5 sztuk. —

N. 99.

R. Ammoniaci electi Dr: duas

Extr: Rad: Senegae Dr: unam cum dimidia

Acidi Benzoici Dr: unam

Croci pulverati

Balsami peruviani nigri ana Gr: quindecim

Spirit: Vini rect: q: s:

ut F: pilulae ponderis granorum duorum

conspergantur D: ad vitrum. Signa: *Po 5*

sztuk trzy razy dziem. —

dd. Przykłady gdzie $\frac{I}{n}$ dozy ogólnej wyrównywa skrupułowi a $\frac{I}{n}$ dozy szczególnej granowi i $\frac{I}{2}$ granowi. —

N. 100.

R. Asae foetidae Scrup: octo

Opil puri Scrupulum unum

Tinct: Asae foetidae gutt: xx

M: Fiant pilulae ponderis granorum duorum,

conspergantur D: ad vitrum. Signa: *Pięć*

sztuk trzy razy dziem. —

N. 101.

R. Asae foetidae electae

Castorei sibirici ana Scrup: quatuor

Ammonii carbonici pyro-oleosi Scrup: duos

Tincturae Myrrhae q: s:

M: F: pilulae ponderis granorum duorum

conspergantnr D: ad vitrum. Signa: *Trzy*

razy dziem po 5 sztuk. —

N. 102.

R. Gutti pulverati Drachm: unam

Natri carbonici siccati Dr: duas

Olei Juniperi aether: gutt: xx

M: exacte F: cum Mucilagine Gummi Mi-

mosae s: q: pilulae pond: grani unius, consp:

D: in vitrum. Signa: *Zrana i wieczorem 5*

sztuk. —

W wielu wzorach według powyższego sposobu ułożonych, nie miano względu na ciało wiążące i jego ilość, które jednakowoż według stosunku powyżey podanego $\frac{1}{8}$ do $\frac{1}{4}$ dozy szczególney wynosić może; a to z przyczyny, iż zalecając ów sposób, nie szło o pewność matematyczną, gdyż takowa dla samego zostawienia ilości ciała wiążącego do woli aptekarza, miejsca mieć nie mogła; tylko o pewność dozy szczególney każdego ingrediensu z osobna, iaka lekarzowi praktycznemu nieodzownie wiedzieć jest potrzebną, i której trudno lepszym sposobem nabywać, chyba ustanowieniem w każdym razie ilości ciała wiążącego, rachując wagę onęgo wraz z ciałami istotnie skutecznemi w ilość liczby dziesiętney. W ów czas dopiero náyłatwiejszym sposobem ilość każdego ingrediensu w pigułce pojedynczey, jesteśmy w stanie dokładnie poznawać, gdy takową $\frac{x}{10}$ N pojedynczego ingrediensu dozy szczególney, mnożonego lub dzielonego przez liczbę wagi pigułki zawiera, i w pierwszym przypadku gdy 10, 20 lub 30 granów massy pigułkowej w dozie szczególney są objęte, mnożąc przez 1, 2 i 3, w drugim gdy 5 granów massy pigułkowej w dozie szczególney znajdują się, dzieląc przez 2: — tak np: zawiera pigułka z przykładu Nro: 95

Mydła gwaiakowego granów	4	$\times$	2:10	$=$	$\frac{8}{10}$
wyciągu słodkogórze . .	4	$\times$	2:10	$=$	$\frac{8}{10}$
—— bylicy tureckiey . .	1	$\times$	2:10	$=$	$\frac{2}{10}$
solanu żywego srebra łagodn:	$\frac{1}{2}$	$\times$	2:10	$=$	$\frac{1}{10}$
złotey siarki antymonu . .	$\frac{1}{2}$	$\times$	2:10	$=$	$\frac{1}{10}$
in Summa	$\frac{20}{10}$	czyli 2 grany (24).			

(24) Pierwszy rząd prostopadły liczb $4 + 4 + 1 + 1$
 $+ \frac{1}{2} + \frac{1}{2}$ znaczy sumę N części dozy szczególney;

oraz zawiera każda pigułka z przykładu Nro: 97

wyciągu ciemierzycy czarney granów $3:2:10 = \frac{1\frac{1}{2}}{10}$

miry $3:2:10 = \frac{1\frac{1}{2}}{10}$

ziela czubku tureckiego . . . $4:2:10 = \frac{2}{10}$

Summa $\frac{1}{2}$

§. 58.

bb. Szrodki w formule złożonéy obrané przepisują się w stosunku równym do siebie, lub iakimkolwiek bądź pewnym, gdzie pojedynczych ingrediensów w dozie ogólnéy i szczególnej tenże sam stosunek w pojedynczej pigułce iakiéycheć wagi znaydować się powinien np:

N. 103.

R. Asae foetidae

Fellis Tauri inspissati ana Dr: tres

Drugi rząd liczbę, przez którą w tym wzorze N części każdego ingrediensu (gdy granów 10×2 wynosi) mnożoną została, aby ogół wypadku stał się dozą szczególną, (w innych przykładach liczba 1, 3 a nawet $\frac{1}{2}$, gdzie iak zaraz o tém mowa będzie przyzwoiciéy jest przez 2 dzielić, miejsce niniejszém zastąpić może).

Trzeci rząd oznacza liczbę, przez którą doza szczególna ($n \times x$) każdego ingrediensu dzieloną była, aby pojedynczą stała się pigułką:

Czwarty rząd nakoniec okazuje czysty wypadek czyli ilość istotną każdego ingrediensu z osobna w każdej pigułce pojedynczej, którey ogół wadze pigułki wyrównywać powinien. —

M: F: pilulae pond: granorum trium consp:
pulv: Cinnamomi D: in vitrum. Signa: *Trzy
razy dniem po 7 sztuk.* — Richter.

N. 104.

R. Rad: Zingiberis albi pulv:

Extracti Ligni Quassiae ana Dr: duas

M: F: pilulae ponderis Granorum duorum,
conspergantur D: in vitrum. Signa: *Dwa
razy dniem po 10 sztuk.* —

N. 105.

R: Extracti Gentianae

Saponis medicati

Ammoniaci electi singulorum Dr: duas

M: F: cum

Spiritus Angelicae comp: s: q:

pilulae ponderis Granorum duorum, Con-
spergantur pulv: rad: Liquir: D: ad scatu-
lam. Signa. *Trzy razy dniem po 8 sztuk.*

N. 106.

R. Extracti Chelidonii

—— Absinthii

Fellis Tauri inspissati

Ammoniaci electi

Saponis medicati ana Dr: unam

M: exacte F: cum Spir: vini s: q: pilulae
pond: Gr: trium consp: D: ad vitrum. Signa:
Trzy razy dniem po 5 sztuk. —

N. 107.

R. Galbani electi

Asae foetidae electae

Myrrhae

Rad: Valer: silvestr:

Flor: Arnicae ana Dr: duas

Tart: stibiati in Aq: ferv: s: q: soluti Scrup: dimid:
M. exactae F: pilulae ponderis granorum
duorum, conspergantur D: ad vitrum. Signa:
*Trzy razy dziem po 10 sztuk, a co
dzień o iednę wiecéy, dopóki laxo-
wanie nie nastąpi.*

N. 108.

R. Ammoniaci electi Unc: unam

Rad: Rhei moscovit: pulv. Dr: unam

Acet: scillitici q: s: ad emollitionem prioris

M: F: Massa e qua forment: pilulae pond:

Gr: trium D: ad vitrum. Signa: *Trzy razy
dziem 7 sztuk.*

§. 59.

Placuszki czyli *Kołaczki* (*Trochisci* (25).
s. pastilli).

Są iak samo nazwisko wskazuie, ciastka, stałe
śrządki lékarskie zawieraiące, których przeznacze-
niem iest rozplywać się w ustach; przeto niepowinny
oné bydz przykré w woni ani w smaku i dozy wagi
 $\frac{1}{2}$ skrupułu do 12 granów nie przewyższać.

Nadaie się im za zwyczaj postać półkolistą t. i.
z jednéy strony płaską, z drugiéy zaokrągloną, prócz
któreý używano dawniéy innych np: tróykątnéy,

(25) Τροχίσκος iest *diminutivum* od τροχός koło, czyli ciało
zaokrąglone z powierzchnią półkulistą.

czworokątney, okrągławey i walcowatey; co gdy nie jest przez się nic stanowczego, do woli aptekarza zostawić można. —

Do formy niniejszey służą ciała stałe, które na proszek mialki obrócić się daią, a w smaku i woni nie mają nic odrażającego, — wilgoci powietrza atmosferycznego nie nabierają i nie są nadzwyczajnie dzielne. Prócz ciał stałych używają się i miękkich np: *Conserva Rosarum*, opium, ekstraktów, — płynnych nawet np: balsamów, tynktur, olejów i t. p. które, jeżeli jako istotnie skuteczne w przepisie były uważane, zowią się *excipienda*; ciało zaś iedynie w celu dogodzenia zamiarowi tej formy i tworzenia oneyże dodane np: cukier, kłéie roślinne, syropy, miód przaśny, krochmal, sok lukrecyiowy, czekulada i proszki z roślin obojętnych, jako nadawające tylko pierwszym żadaną formę, *excipientia*.

Dobierając stosunku przyzwoitego między ciałem istotnie skutecznym, i postać onemu nadawającym, zważa się:

1o Na liczbę kołaczków z daney ilości głównego środka utworzyć się mianey, aby w jednym naywięcej dwóch, doza zamierzona środka istotnie skutecznego zawartą była. —

2o Rzadko kiedy miód przaśny lub syrup do osładzania kołaczka bywają dostatecznymi, chyba że ciała bezsmaczne i bezwonne np: węglan magnezyi i rakowe oczy we formie niniejszey dane bydz mają; za zwyczaj bierze się, prócz kleju wiążącego (np: arabskiego lub traganckiego i t. p.) równa alboli też dwu lub trzykrotna ilość cukru. —

3cie Przepisując kléy arabski, ilości użytéy wody w ilość wagi pojedynczych kołaczków liczyć nie wypada, gdyż takową przy wysuszeniu ułatuie. —

4te Ilość ciała wiążącego, zawisła szczególnie od rodzaju środka istotnie skutecznego i iégo własności wsysania płynów, oraz od iégo miękkości i płynności, tak iż w przypadkach niektórych zamiast kléiu, gumma; a zamiast płynu, inne t. i. ciało proszkowe, wziętem bydz powinno, co przepisujący z własności fizycznych środków obranych, nayprzyzwoiciéy osądzi. — Dla tégo też ilość ciała wiążącego, zostawuie się za zwyczaj rozsądkowi aptekarza, wyrażając tylko liczbą ilość kołaczków. —

Ułożywszy porządek ingrediensów według prawideł ogólnych, każe się dozę ogólną, (która dla równych, czy w mniejszey czy większey ilości, względem sporządzenia iéy kosztów, od uncyi do $1\frac{1}{2}$ mniejszą bydz nie powinna) albo w kołaczki pewnéy wagi tworzyć, np: *Formentur trochisci ponderis granorum quinque, sex, octo, decem, duodecim*, rzadko mniejszey, a mniéy ieszcze większey; alboli téż, cō dokładniéy, oznaczają się ilość kołaczków liczbą, iaka z danéy massy ma bydz tworzoną, wysuszenia onychże aptekarzowi nie namieniając. Naczyniem do tégo bywa pospolicie pudełko.

Signatura oznacza ilość kołaczków, na raz do wzięcia przeznaczonych i częstóść powtórzenia onégo.

Właściwé korzyści formy niniéyszey są, iż

a. Na wydrażenie ust i liczne gruczoły onégo bezśrzednio t. i. miejscowo skutkować możemy, oraz

- b. Na organa przyległe np: na gruczoł tarczowy, i
c. Wstret uroiony lub rzeczywisty zwłaszcza u dzieci
i ułożenie dzieciinne mających dorosłych uwodzić
iestedmy w stanie: np:

N. 109.

R. Carbonis Spongiae

Sacchari albi ana Unc: dimidiam

Syrupi Althaeae q: s:

M: F: lege artis trochisci Nro xxxviii

D: ad vitrum. Signa: *Wieczorem spać idąc
wziąć po 2 kołaczki. —*

N. 110.

R. Rad: Jpecacuanhae pulv: Scrup. unum

Ammonii muriatici Unc: dimid:

Chocolatae Sesquiunciam

Gummi Mimosae Dr: duas

M: exacte F: inde cum Aquae fontanae
s: q: lege artis trochisci Nro octoginta.

Signa *Dwa lub trzy razy na dzień po ie-
dnym placuszkę. —*

N. 111.

R. Magnesiae ustaе Unc: dimidiam

Sacchari albi Dr: tres

Zingiberis pulv: Dr: dimidiam

M: fiant cum Mucilaginis Gummi Mimosae
sufficiente quantitate trochisci pond: Scrupuli dimidii D: ad vitrum. Signa: *Kilka ra-
zy przez dzień po iednym. —*

N. 112.

R. Catechu Dr: sex

Sacchari candi Unciam unam cum semisse

Mucilaginis Gummi Tragacanthae q: s:

M: F: inde trochisci ponderis granorum duorum D: ad vitrum. Signa: *Cztery razy dziem po iednym. —*

N. 113.

R. Tincturae Opii simplicis

Balsami Peruviani nigri ana Dr: unam

Sacchari albi

Succi Liquir: pulverati ana Unc: dimidiam

M: exacte F: massa e qua formentur trochisci Nro centum. D: ad scatulam. Signa: *Cztery razy dziem ieden placuszek.*

Wreszcie okazałoby małe obeznanie się z sztuką lekarską, chcąc kuracyją chorób ważniejszych we formie niniejszey przedsiębrać i takowey doka-
zać. —

Do tego samego rodzaju formy z nieiaka różni-
cą i *Trociczki* (*aviculae*) należą, którym pospo-
licie posłać ostrosłupów z trójkątną podstawą nada-
ią i których iedynem przeznaczeniem iest, aby tle-
niem się rozpościerały przyjemną wonią i przez to
samo nieprzyjemne wyziewy utajały. —

Zasadą téy formy iest zawsze węgiel wypalony,
w proszek mialki obrócony, który około $\frac{3}{4}$ całej
massy wynosić powinien. Ciałmi istotnie skuteczne-
mi są balsamy, oraz żywice w połączeniu z olejami
eterycznemi; które za pośrednictwem albo wysokoku,
alboli też rzadkiego kleju tragantowego, w masę sta-
łą zagniatą: np:

R.

N. 114.

R. Benzoës amygdaloides Unc: unam
Thuris
Mastiches ana Unc: dimid:
Kali nitrici Dr: duas
pulveratis seorsim admisce
Carbonis Tiliae finiss: pulv: Libram unam cum
semisse
et inter miscendum instilla
Balsami Peruviani nigri Unc: unam
Fiant cum
Mucilaginis Gummi Tragacanthae s: q:
l: a: Aviculae ponderis scrupuli dimidii ex-
siccentur D: in scat: Signa: *Trociczki*.—

N. 115.

R. Styracis calamitae
Benzoës electae ana Unc: dimidiam
Cort: Cascarillae
Tacamahacae ana Dr: unam
Animes
Ladani
Myrrhae
Sandaracae ana Dr: dimidiam
Kali nitrici Drachm: unam
Carbonis Tiliae Unc: quatuor cum dimidia
pulveratis seorsim et mixtis adde
Mucilaginis tenuioris Tragacanthae q: s.
F: l: a: aviculae probe exsiccandae
D: ad scat: Signa: *Trociczki*.—

§. 60.

Morselle (*Morsuli*) czyli *Tabliczki* (*Tabellae*).

Są formą stałą, do żucia i użytku wewnętrznego przeznaczoną, którey za pomocą roztopionego w swej wodzie kryształizacyney cukru, środki leńkarskie domieszając, postać równoległoboków lub czworogranów ukośnych (26) nadają. —

Ciałem stanowczem w téj formie *excipiens* zwanem, jest raz na zawsze cukier: ciałami zaś istotnie skutecznemi (*excipienda*) mogą być proszki środków stałych, które wilgoci z powietrza nie nabierają, (soli zobojętnionych lub innych nie używa się) wonią i smakiem przykręmi nie rażą i tak dzielnymi nie są, aby zbytni ich użytek, do którego przyjemność onych pobudza, w jakibądź sposób mógł szkodzić; zwłaszcza gdy téj formy tylko u dzieci, albo u osób dorosłych do wzięcia innych form leńkarstw trudnych, używa się, oraz gdy dozy szczególny środków istotnie skutecznych, nigdy dokładnie ustanowić nie można.

Nie mniej mogą i ciała miękkie np: *Conserva Rosarum*, oraz płynne, np: oleie eteryczne i soki np: cytrynowy, malinowy, porzeczkowy i t. p. w skład morsellów wchodzić. Oleie tłuste są do téj formy zupełnie nie stosowne. — Cukru dodaje się pospolicie w 3 do 6 razy większym stosunku do środka istotnie skutecznego; w mniejszym zaś gdy konserwy w skład wchodzi: lecz jeżeli sok taki z powyżey wy-

(26) W ostatniej postaci bywają też *Tessellae* albo *Lozangiae* zwanemi. —

mienionych był użyty, ze względu iż przy sporządzeniu morsellów po większej części parwie, równa ilość pierwszego bywa dostateczną.

Doza ogólna wynosi 6, a najmnięj 4 uncyy: — szczególna zaś pojedynczych morsellów, i do 3 drachm: w rzadkim tylko przypadku, gdzie seryo lékarstwa we formie niniejszey przepisuią się, ilość pojedynczych, stosownie do obranej ilości środka głównego, według liczby oddziela się. —

Porządek ułożenia formuły, do sposobu według którego aptekarz w sporządzeniu morsellów sobie postępuje, zastosowanym bydz powinien; i tak, ułożywszy wprzód dozę ogólną całej ich massy, każe się ilość stosunkowa cukru w wodzie rozpuścić i aż do wyparowania onéyże gotować: co, gdy nitki w które kropla spuszczońa się ciągnie, na powietrzu wolném stężeiā (*justa tabellarum v. tabulandi consistentia*) pokazuią, po czém proszek pojedynczy lub złożony bezzwłocznie wmięsza się i massa poki iest ciepłą, we formy czworograniaste (*moduli*) drewniane, oléiem migdałowym pociągnięte, lub wodą zwilgocone, wylewa; skoro massa stężeie, nożem na tyle równych kawałków, ile liczbą lub wagą w formule wskazano, dzielić i pojedynczych w papier z osobna zawiniętych w pudełku wydać zaleca się.

Signatura obęymuie ilość morsellów na dzień do użycia przeznaczonych np:

N. 116.

R. Sacchari albi in aquae font: q: s: soluti Unc: quinque
coque ad consistentiam tabulandi, dein add
Magnesiae ustae Unc: unam
Ferri oxydulati nigri Dr: unam

Effunde in modulos idoneos F: morsuli ponderis aequalis Nro xxiv D: ad scatulam. Signa: *W czasie potrzeby po iedney używać. —*

N. 117.

R. Sacchari albi pulv: Libr: dimid:
Succi Citri recenter expressi et decanthati Unc: duas

Mixta coque ad justam tabellarum consistentiam, effunde in modulum, Fiant inde morsuli, ponderis aequalis Nro xxiv, singuli charta involvendi D: ad scatulam. Signa: *Po iednym kawałku w ustach często trzymać. —*

N. 118.

R. Sacchari albi pulverati
Succi Fructuum Rubi Jdae ana Libr: dimidiam
M: evapor: ad justam tabellarum consistentiam; dein effunde in modulos idoneos F: morsuli ponderis drachmar: duarum D: ad scatulam. Signa: *Morselle malinowe. —*

N. 119.

R. Sacchari albi Unc: duas
solutum in aquae fontanae s: q: coque ad justam tabulandi consistentiam, adde
Cort: Chinae flavae finissime pulv: Dr: tres
— Cinnamomi acuti Dr: unam
Olei Cajoputi Gutt: duodecim
probe mixta effunde illico in modulum.
Fiant morsuli ponderis aequalis Nro xij
D: ad scatulam. Signa: *Cztery razy dniem po kawałku. —*

N. 120.

R. Sacchari candi pulv: Unc: duas

Succi Liquiritiae in aquae fontanae s: q: soluti et
colati Unc: unamMixta evaporent ad justam tabellarum con-
sistentiam et additis

Olei Anisi aetherei Guttis sex

effunde massam in modulum. Formentur
l: a: Tessellae granorum quinque, D: in
vitrum. Signa: *Do woli używać.* —

§. 61.

Kółeczka czyli Krążki (Rotulae s. Orbiculi).

Różnią się od formy poprzedniczej postacią półkolistą, wielkością, gdy rzadko nad 5 granów cięższymi bywają, tudzież powierzchnią, gdyż powinny być przyświecającemi i zamiast proszków lub konfektu, tylko soki roślinne przyjemne, oraz oleje eteryczne zawierać; — od kołaczków zaś, że ciałem wiążącym jest raz na zawsze cukier stopiony, również iak w morsellach. —

Doza ogólna mniej niż 2 uncyy nie wynosi, wielkość kółeczek pojedynczych do woli aptekarza zostawia się: i wynosi 2 do 5 granów, wskazując chorému na signaturze użytek ich dowolny.

Stosunek soków roślinnych do cukru z podanym we wzorach NN. 117 i 118 zupełnie jest zgadzającym się; oleju zaś eterycznego kropla na 2 skrupuły najwięcej na jeden cukru przypada, którego,

zapobiegając aby nie zulutniał, zamiast domieszania do gorącego cukru, rozpuściwszy w eterze do sporządzonych z samego cukru kóleczek, dodawać zaleca się, np:

N. 121.

R. Sacchari albi pulv: Unc: tres

Aquae fontanae q: s:

M: liquent: leni igne et evaporent ad justam tabulandi consistentiam. F: dein l: a: Rotulae quas vase apto immisas irrorare

Ol: Menthae piperitae Dr: una

Aetheris sulphurici Drachmis duabus

antea solutis, et vase probe clauso exhibere

Signa: *Kólecza mięty pieprznej.* —

Również i przepisy Nro 117 i 118 za małym zmianieniem wskazania (*Subscriptio*), w przepis kóleczek obrócić można wyrażając zamiast "*effund: in modulum*" „*fiant inde l: a: Rotulae D: in scatulam.*" Signa: *Według potrzeby używać.* —

§. 62.

Plaster (Emplastrum).

A. Jest formą lekarstw do zewnętrznego użytku, po poprzedniczym rozpostarciu na płótnie, kitayce lub irsze przeznaczoną, która w cieple bez brudzenia palców mięknie, a w zimnie twardnieje, tak iż nie zmieniając postaci w laski walcowate tworzyć się i w niej pozostać powinna.

B. Ciała do tej formy przydatne są:

a. Szrodki prosz & owane z trzech królestw natury powzięte.

- b. Żywice i gumy żywiczne np: *Colophonium*, *Ammoniacum* i t. p.
- c. Terpentyna i balsamy samorodne.
- d. Oleie tłuste stężałe, np: воск, olbrot, łóy koźli i szpik.
- e. Oleie tłuste płynne, np: masło, oliwa i t. p. oraz eteryczne i kamfora e. c.
- f. Extrakta, soki roślinne, tynktury, rozcieki, sole zoboiętnione i alkaliczne, ocet i t. p. —

C. Rzadko wprawdzie znayduie lékarz istotną potrzebę do przepisywania na urząd téy formy, gdy 16 tego rodzaju formuł we Farmakopeji kraiovéy obiętych, wszelkim zamiarom zadosyć uczynić potrafią, zwłaszcza gdy środek iaki zamierzony massie plastrówéy inż gotowéy łatwo domieszanym bydz może.

- a. Jednakowoż gdy w tém choć rzadkiém zdarzeniu, prócz przyzwoitości środków iako takich, względnie formy saméy wszystko od wzajemnego ingrediensów stosunku, aby plaister żadanéy twardości z owého połączenia wynikł zależy, wiedzieć trzeba, że żywice i воск nadaią massie plastrówéy stężałość: — gumożywice i terpentyna ciąłość: — oleie miękkość: — każdy zbytni stosunek proszków roślinnych kruchość, (do których i ekstrakta oraz soki roślinne policzyć wypada, ile że woda, która ich czyni płynnemi pod czas sporządzenia plastru uchodzi). —

Co do miąższości mamy troiaki gatunek plastrów t. i. miękkie, średniéy miąższości i twarde. —

Bierze się:

na pierwszy, oleju część	1,	wosku	1,	proszku	$\frac{1}{2}$
na drugi	—	1.	—	$1\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$ —
na trzeci	—	1.	—	2	1 (27).

Biorąc zamiast oleju płynnego stężały np: olbrót, lub łój koźli, albo dodając żywicy lub gumożywicy; ilość proszku roślinnego w stosunku zmniejszyć wypadá: kamfora domieszana do plastrów, w których składzie znajdują się gummy żywiczne, czyni je pospolicięj miększemi. Lecz nie zawsze tego połączenia do uzyskania miąższości plastru potrzeba: niedokwasy metaliczne, a szczególniej ołowiu, w pewnym stosunku do olejów wrejących dodane, udzielają ostatnim w chemiczném połączeniu stężałości plastrówéy, np: w preparacie *Empl: lithargyri simplicis*. — Częstokroć ani oleju, ani wosku, ani proszku do tworzenia téy formy nie potrzeba, gdy żywice od dodanego w stosunku wysokoku, a gumożywice od niego lub octu, ciągłości potrzebney nabierają. Terpentyna modrzewowa od równéy ilości rozcieku amonii kaustycznéy, bez żadnego dodatku, tak gęstnieje że za plaster używaną być może i t.d. —

b. Porządek w jakim środki i wskazanie dla aptekarza mają być ułożone, do porządku w jakim aptekarz iedno po drugim w sporządzeniu plastru uskutecznia, ściśle stosować się powinién i tak:

- a. Jeżeli do massy plastrówéy officynalnéy iaki érzodek dodaie się, ostatni z pierwszą przegnitać (*malaxare*) się zaleca. —

(27) Gatunek wosku nawet różnicę w miąższości plastru czyni, ile blichowany. 13° Fahr: więcej do stopienia potrzebuje niż żółty. —

- a. Jeżeli żywice lub różney zawiesistości oléie tłusté doskonale z sobą mają bydź mieszane, wprzód na ogniu wolnym topią się (*liquare leni igne*).
- γ. Jeżeli połączenie wzajemné dopiero w wyższym stopniu ciepła t. i. wrzącego oléiu (600° Fahr:) następuje, namienia się, aby ów stopień przez ostrożné doléwanie wody (*inter coquendum aquam paulatim addere*) był umiarkowany. —
- δ. Jeżeli żywé srebro czyste, w skład plastru má wchodzić, poprzedniczo za pomocą terpentyny, *oleum lini sulphuratum* i t. p. w niedokwas zamienioném bydź powinno, co po znienieniu zupełném kulek metalicznych poznać się daie. —
- ι. Jeżeli kamfora, oléie eteryczne, lub z eterycznych i tłustych złożone, w skład plastru weyść mają, zaleca się aby takowe po oddaleniu masy od ognia (*remotis ab igne admiscere*) dopiero domieszanemi zostały. —
- c. Doza ogólna stosuje się do potrzeby chorego, a nadewszystko do sposobu przepisywania, t. i. skoro się przepisuje iaki preparat przez się, lub z jnnými śrzedkami zmieszany, to doza ogólna szczególnéj wyrównywá; jeżeli się zaś daie masy plastrówéj przepis magistralny, gdzie częstokróć cena roboty aptekarza, wartość śrzedków przepisanych wielce przewyższá, tedy tyle ile według podobieństwa do prawdy do dokończenia kuracyi zdaie się bydź potrzebném, w dozie ogólnéj objętem bydź powinno.

d. Tak sporządzony plaster w jedną, lub skoro wiele jest massy, w więcey lasek (*magdaleones*) utworzony, w papierze woskowym zawinięty, albo li też na płótnie (*lintheum s. pannum lineum*), kitayce (*pannum sericeum*), lub irsze (*aluta*), w obszerności zamiarowi odpowiedney, rozpostarty wydaia. W tym razie opisuiemy postać żadaną plastru, według postaci ciał powszechnie znanych, t. i. złotówki (*floreni*), talara bitego (*imperialis*), dłoni od ręki (*palma manus*), całej ręki (*manus cum digitis*): — albo jeżeli postać plastru do miéysca cierpienia koniecznie się má stosować, forma plastru żadana na papierze rysuje się z wyrazem: *extendatur super lintheum* (albo *pannum sericeum e. c.*) *secundum formam delineatam*. —

W tymże przypadku gdy plaster mniéy lepki np: *Empl: Conii, Hyoscyami* i inne, w których składzie znayduia się proszki roślinne jest przepisany; plastrém iakim lepkiem każe się obwodzić, wyrazem *extende super alutam, emplastro lithargyri composito circumcirca munitam*, albo określa się piórem obszerność plastru, w któręý śródek kładzie się formuła, a zewnątrz obwodu na $\frac{1}{4}$ cala, wokoło wyraża się *obducatur emplastro lithargyri composito*. —

D. Signatura obejmuie ilość plastru, która na raz má bydz przyłożoną, a to według lasek, ich części i t. d. oraz mieysce, czas przez iaki leżec i iak często má bydz odświeżony. — Wezykatoryie w zamiarze czerwienienia skóry iedynie przepisane, u osób delikatną skórą (*epidermis*) opatrzonych, zaleca się przed przyłożeniem gazą pojedynczą okryć, przez co skuteczność ich umiarkowaną zostaie. —

E. Mimo że znajdują się indywidua, które plasterów bez doznawania przykrych skutków, znieść nie mogą, należą jednak tylko do wyjątków, gdyż forma niniejsza dla ważnych ię korzyści, pospolicie do bardzo używanych należy; przez nią bowiem ochraniaemy powierzchnie chorobliwe ciała, bądź ranione, bądź owrzedziałe, od przystępu powietrza atmosferycznego, — skutkuiemy środkami lékarskiemi bezśrzednio na nie, oraz iesteśmy niemi w stanie wzbudzić skórę miejscowo, niemnię większą czynność w całym tym systemacie wskrzeszać, przywrócić utraconą czułość w pojedynczych organach, zrzadzać sztuczne zapalenie, przyływ soków do części zewnętrznych, wypływ limfy, sztuczne wrzody, — nakoniec działać na głębię leżące organa, rozdzielić zatamowania się soków, przyspieszyć w nich ropienie i t. d.

§. 63.

Formuły do objaśnienia zasad powyższych służące, dzielimy: —

A. *na formuły plasterów w istotném znaczeniu*, do których liczą się:

a. *Formuły pojedyncze*, np:

N. 122.

R. *Emplastri opiat* q: s:

extende super sericeum nigrum, magnitudine floreni: detur charta cerata tectum in duplo. Signa: *Do obu skroni przyłożyć.*

N. 123.

R. Emplastri Cantharidum ordinarii Dr: tres
extende super linteum, magnitudine pal-
mae manus, insperge insuper
Cantharidum pulveratarum q: s:
Charta involutum D: S: *Na kark przyło-
żyć. —*

b. *Połączenia formuł officynalnych z jnnemi
śrzedkami. —*

N. 124.

R. Emplastri Conii Unc: unam
Liquoris Ammonii acedici Dr: unam
M: F: Emplastri n molle D: ad chartam
ceratam. Signa: *Zewnątrz używać iak wia-
domo. —*

N. 125.

R. Empl: Lithargyri cum Resina Pini Unc: unam
Balsami Peruviani nigri Dr: unam
emollito leni igne emplastro, admisce bal-
samum. Fiat magdaleon D: ad chartam ce-
ratam. Signa: *Rozpostartszy na irsze wiel-
kości całej ręki, między łopatkĩ
położyć. —*

N. 126.

R. Cerati Cetacei Unc: unam
Camphorae rasae Dr: dimid:
Ammonii carbonici Dr: unam cum semisse.
Malaxentur probe. Fiat magdaleon D: ad
chartam. Signa: *Rozciągnawszy na irsze,
na części bolące przyłożyć. —*

N. 127.

R. Emplastri opiat Dr: sex

Petrolei Dr: duas

liquatis admisce

Camphorae rasae

Ammonii carbonici ana Dr: unam

M: F: emplastrum D: in uno magdaleone
charta cerata involvendo. Signa: *Rozpo-
startszy na irsze, zewnatrz przyło-
żyć.* —

*c. Formuły magistralne.**a. Z połączenia oleiów, żywic i proszku wyni-
kłe.* —

N. 128.

R. Olibani

Tacamahacae ana Unc: dimidiam

pulveratis seorsim et mixtis adfunde

Spiritus Vini rectificati q: s: ut emolliantur
admisce

Cinnamomi acuti pulv:

Olei nucistae pressi singulorum Dr: unam

— Menthae piperitae Scrup: unum

M: F: emplastrum, formetur in magdaleo-
nem charta cerata involvendam D: S: *Roz-
postartszy na irsze, do dołka serca
przyłożyć.* —

N. 129.

R. Adipis suillae lotae Sesquiunciam

Cerae albae Dr: duas

liquatis leni igne, admisce

Calcariae ustae pulv: Unc: semissem

Fiat emplastrum D: ad chartam. Signa:
Do zewnętrznego użytku. —

β. *Srzodki pojedyncze płynami zmięczane.*

N. 130.

R. Ammoniaci electi Unc: unam
 Aceti Scillitici q: s: ut fiat emplastrum
 D: ad chartam ceratam. Signa. *Rozpostart-
 szy na irsze, całe kolano obłożyć.*

N. 131.

R. Galbani electi Unc: unam
 Tincturae Castorei simpl: q: s:
 F: emplastrum, formentur in magdaleonem
 D: ad chartam ceratam. Signa. *Rozpostart-
 szy na irchę, do dotku przyłożyć.*

N. 132.

R. Croci pulv: Dr: duas
 Mellis albi q: s:
 F: emplastrum molle D: ad chart: Signa:
*Rozpostartszy na irsze, do boku
 przyłożyć. —*

γ. *Ciekie ciała mieszaniem w plaster obrócone.*

N. 133.

R. Terebinthinae laricinae Unc: unam
 tere in mortario, instillando sensim
 Liquoris Ammonii caustici Unc: unam.
 donec massa spissa evadat. D: ad vitrum
 subere bene clausum. Signa: *Nasmarowa-
 szy na irsze, przykładac. —*

δ. Plaster którego podstawą smoła, zowie się iednym wyrazem *Dropax* (28), dawniemy takowych używano do leczenia parchów na głowie (*tinea capitis*), lecz dla bólu okropnego, któren zdzieranie ich sprawuie, słuszenie w czasach naszych zaniechaniami zostały. — *Boerhaave* (29) używał takowych do członków paralitycznych, na odmian przykładając ciepło i zdzierając po ostudzeniu z mieysca, aż ból i czerwoność nastąpiły. Żywica Burgundska w proszku, wyskokiem zmiekczana, w takim razie mieysce smoły zastąpić może. —

ε. Płótno w massie plastrówy namaczane, wskrószyć przesiąknięte i następnie ugładzane, *Sparadrapum*, *Spannadrapum*, czyli *Tela emplastica*, nazwane, używają się szczególnie do opatrywania wrzodów zastarzałych, odmieniając co 24 godzin powierzchnią, każdą na dzień ieden służącą. —

W tym przypadku przepisawszy masę plastrową, zaleca się aptekarzowi aby po roztopieniu iey, w ogniu wolnym stosownie do żądania powyższego postąpił, wyrazem: *liquatis leni igne immerge aliquoties telas lineas formae hic designatae, quas utrinque laevigatas exhibe usui noto.* —

B. Masa do plastru względnie na miąższość podobna, lecz nie posiadająca wszystkich cech plastrów właściwych i mająca zamiast oleju tłustego wodę za zasadę swęj miękkości, zowie się *plastrém fatszy-*

(28) Δρω'παξ.

(29) *Materia medica* p. 179.

wym (*cataplasma emplastrodes*). — Takim mogą być każdy ekstrakt np: *Extr: Conii, Hyoscyami, Opii* i t. p., oraz opium przez się, dryiakiew z kłosem arabskim na płótnie rozpostarte, miód przesiany z mąką grochu szablatego, lub inną zmieszany. —

Rzadko przepisują się składane formuły tego rodzaju, iednak daie się iey następny przykład. —

N. 134.

R. *Arsenici albi* Gr: duo (augendo sensim ad novem)
solve in

Aquae destill: calefactae Drachmis tribus
admisce

Aceti saturnini

Extr: Cicutae

— *Chinae aquosae ana* Unciam dimidiam

Probe subacta Dentur in vitrum. Signa.

*Rozpostartszy na irsze, zewnątrz
przyłożyć i codzień dwa razy od-
świeżyć. —*

§. 64.

Cerot (*cerotum s. ceratum*.) (30).

Jest to wosk biały lub żółty, oleiem tłustym odmiękczony, i dla tego *cerelaem* od niektórych zwany, a gdy do składu téj formy nie wchodzi, *massa* choć posiada inne cechy cerotu, bez wosku cerotem być przestaie. — Prócz oleiu tłustego i wosku, w skład iego czasem i żywica wchodzi, dla której zmiękczenia dodaie się terpentyny, oraz nie-
dokwa-

(30) *Cerotarium i ceratorium*. —

dokwasy i sole kruszczowe: proszków zaś roślinnych nie używają się wcale w tej formie.

Stosunek ingrediensów powinien być taki, aby miąższość od plastru miększa wynikła, i tak, dobierając pierwszego, na śężałość przyrodzoną oleju tłustego np: olbrotu, oleju kakaowego, łoiu kozłogo i t. p. niemniej na gatunek wosku, topliwość ostatniego, oraz na własność niedokwasów i soli metalicznych udzielenia olejom większej śężałości, i na dodaną żywicę, zważać wypada; i tak na część wosku liczy się część oleju płynnego, $1\frac{1}{2}$ śężałego, — oraz $\frac{1}{6}$ żywicy, $\frac{1}{3}$ terpentyny i $\frac{1}{12}$ niedokwasu lub soli kruszczowej: — albo $\frac{1}{4}$ oleju śężałego, $\frac{1}{6}$ żywicy, $\frac{1}{3}$ terpentyny. —

Massa po stopieniu i zmieszaniu ingrediensów utworzoną, wreszcie ze wszech miar do poprzedniczey postaci lekarstw podobną, nie przepisuje się nigdy w laskach, lecz zawsze we formy czworograniaste papierowe póki ciepła wyléwaną bywa. Wszystko co względem porządku uszeregowania ingrediensów (§. 62. lit: b.) dozy ogólnej (lit: e.) i Signatury (lit: C.) mówiono było, ma się również i o tej formie rozumieć. —

Za zwyczaj bywają ceroty we Farmakopeji znaydujące się dostatecznymi t. i. *Ceratum Aeruginis*, *Cetacei* i *Resinae Pini*, inaczej mogą według prawideł powyższych następujące być przepisanými. —

N. 35.

R. Sevi vervecini recentis, loti Unc: quatuor semis
Cerussae albae Unc: unam
Cerae albae Unc: dimidiam.

Liquata leni igne et mixta forma in tabulas, charta cerata servandas. Signa: *Rozpo-
startszy na płótnie na mieysce cier-
pienia przyłożyć. —*

N. 136.

R. Butyri recentis insulsi Libr: dimid:
Cerae citrinae
Passularum majorum exacinatarum
Pomorum Borsdorfianorum exacin: ana Unc: duas
Incisa seorsim M: et coque in vase porcel-
laneo, donec guttula prunis injecta, stre-
pitum non edat, massa calida fortiter per
pannum expressa, aquae rosarum immitta-
tur et refrigerata denique coletur, serva et
Signa: *Pomata labiorum Rosensteinii. —*

N. 137.

R. Cerae albae Unc: unam
Olei Nucum Juglandium Sesquiunciam
liquatis leni igne admisce
Hydrargyri oxydati rubri Dr: unam
— muriatici mitis Unc: semissem.
Plumbi acetici finiss: pul: Dr: duas
Olei Lavendulae gutt: viginti.
Effunde in cistulas papyraceas Signa:
Ceratum mercuriale Falckii. —

§. 65.

Ciasto czyli *Kataplazm surowy* (*Pasta*
s. Cataplasma crudum).

Przez wyraz *ciasto*, rozumimy formę leków
stałą, bez gotowania sporządzoną, do zewnętrznego

użycia iedynie służącą, miękką, pulchną, ciepłą, nie rozrzedzającą się, której zasadą miękkości jest woda, oraz przeznaczoną do działania na obwód, t. i. czerwienienia skóry, zrzadzania sztucznego zapalenia, pęcherzów i oddalenia przez to cierpień w głębię leżących organach (31). —

Do téj formy służą części roślinne miękkie, które tłuczeniem, w masę ciągłą przez się obrócić się daią, iak wzory późniéj objaśnia; albolit też suche na proszek miałki obrócone, nie mniej giętkie, na tarce rozdrobnione (*istotnie skuteczne, excipienda*), którym płynu np: octu, oraz ciała wiążącego, naypospoliciéj ciasta kisionego, lub mąki (*excipientia*) dodawać wypada: nakoniec czynią się według zasad ogólnych (§. 11.) dodatki z ciał w pierwiastek ostro obfitujących np: pieprzu, *Euphorbium*, albo soli, np: salmiaku, soli kuchennej i t. p. —

Jeżeli *excipiendum* jest gorczyca, ciało tak sporządzone zowie się właściwym wyrazem *Sinapismus*: — jeżeli zaś chrzan, rzodkiew i t. p. stosownie do skutku *Rubefaciens* czyli *φωτίζουσ*. — W każdym innym przypadku pobiera nazwisko od górującego działacza np: *Pasta arsenicalis*. — Inne nazwiska téj formy od miejsca do którego przyłożnemi byđz mają powzięte, nie są bynajmniej sta-

(31) O massie równomiennéj, przeciwnie tylko do wewnętrznego użytku t. i. do żucia przeznaczonej, której 2 wzory, *Pasta Althaeae* i *Liquiritiae*, we Farmakopeji krajowej znaydują się, tu mowa byđz nie może; gdyż podobne przepisy nie czynią się nigdy *magistraliter*, ile że preparata już gotowe wszelkiemu żądaniu zadosyć uczynić są w Ranie. —

nowczemi i również innym formom zewnętrznym służyć mogą np: *Epicarpium*, *Frontale* i *Subplantellum* czyli *Subpedaneum*. —

Co się tyczy stosunku ingrediensów, ten bezwzględnie na właściwą miąższość formy niniejszey od dzielności środka głównego i drażliwości indywiduum, oraz miejsca zawist, dla czego ogólne prawidła w téj mierze podanemi być nie mogą; iednak bierze się za zwyczaj na 1 część zasady, $\frac{1}{2}$ części ciała wiążącego do całej, zostawując ilość płynu roztwarzającego rozsądkowi aptekarza, wyrazem zwyczajnym *quantum satis*. —

Doza szczególna ciała wynosi uncją do dwóch i czasem podwójno, rzadko poczwórno w dozie ogólnej sporządza się, a to tylko w przypadku gdzie rzeczony cieł do więcej niż iednego miejsca w razie ma być przyłożonem.

Przepisawszy ingrediensa przypadkowi odpowiednie, zaleca się, aby mieszaniem w jedno cieło tworzonemi zostały: *Misce F: Pasta*. Naczyniem do niego bywa pospolicie papier woskowany, a rzadko kiedy szkło. —

Signatura obéymuie ilość według części przepisanej massy do iednego użytku służącą np: $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ i t. p. — oraz miejsce przykładania np: do podeszew, łytek, ramion, piersi i t. p. — czas iak długo má leżeć: — czy ma być bezśrzednio do ciała przyłożone, czyli raczey przez płótno: (ostatni sposób má ochędostwo za sobą, pierwszy zaś dzielniejszą skuteczność), tudzież poprzednicze ogrzewanie, namaczanie, — iakim płynem i t. d. np:

N. 138.

R. Semin: Sinapeos nigrae contus: Unc: duas
Fermenti Panis acid: Unc: tres

M: F: cum acet: vini s: q: pasta charta ce-
rata involvenda D: S: *Połowę do każdéy
podeszwy przyłożyć, namoczywszy
wprzód octem. —*

N. 139.

R. Farinae Seminum Sinapeos nigrae Sesquiunciam
— secalinae Dr: sex

Ammonii muriatici pulv: Dr: duas.

Aceti vini q: s:

Fiat l: a: Sinapismus D: ad chartam ceratam.

Signa: *Do obu łytek przyłożyć. —*

N. 140.

R. Rad: Raphani rustici recentis et rasae Unc: duas
Farinae triticeae Unc: unam

Salis culinaris Dr: tres

Aceti vini q: s:

Fiat cataplasma (crudum) D: ad chart: ce-
rat: Signa: *W 2 szmaty po połowie wło-
żywszy na obadwa ramiona przy-
łożyć. —*

N. 141.

R. Succ: Rad: Dauci recenter pressi Libr: dimid:
Plumbi acetici /

Arsenici albi in Aceti vini q: s: soluti ana Dr: duas

Tincturae Opii crocatae Dr: unam

Herbae Conii maculati s: q:

M: exacte F: pasta D: ad vitrum. Signa:

*Smarując na szarpia, 2 razy dniem
opatrywać. —* Le Febure.

N. 142.

R. Summitatum Rutae viridium Unc: unam.

Incisis et contusis admisce terendo

Moschi Tunquinensis Dr: dimidiam

Camphorae rasae Dr: dimidiam

F: cataplasma D: ad chart: cerat: Signa:

Na 4 części podzieliwszy każdą na płótnie rozpostrzyć i do pulsów oraz podeszewek przymocować.—

Boerhaave.

N. 143.

R. Auripigmenti Dr: duas

Calcariae ustae Unc: tres

Amyli Unc: duas cum dimidia.

Aquaе pluvialis q: s:

F: pasta D: ad vitrum. Signa. *W miejsce wcierać aż wyschnie, a potem wodą letnią obmyć.—*

Plenk.

§. 66.

Świeczki (candelae s: cereoli).—

Należą raczy do narzędzi chirurgicznych, niżeli do form lekarskich, a między różnemi gatunkami onychże, tylko o tych, które w aptekach sporządzonemi bywają, w mieyscu ninieyszem mowa być może. Zasadą świeczek jest płótno, któremu bądź masą gęstą plasirową, bądź innym płynem w suszeniu twardniejącym przeciągniętemu i sposobem każdemu aptekarzowi wiadomym, kształt ciała twar- dawo-giętkiego, walcowato-kreglowatego, długości cali 10. nadają, aby w téj postaci do wsunięcia

w kanał urynowy (*urethra*) mężczyzn i oddalenia chorób w tymże zdarzających się, stało się zdatnem.

Dwa gatunki świeczek we Farmakopeji kraio-
wéy przepisane znaydujące się, w przypadkach zwy-
czaynych bywają dostatecznemi, tak iż rzadko lé-
karz znaydzie potrzebę przepisywania ich *magistra-*
liter, chyba odmieniając stosunek części masę skła-
dających. —

Doza ogólna masy na urząd przepisanej, wy-
nosi tyle, ile chory do całej kuracyi potrzebować
może, zaś doza szczególna w pojedynczej świeczce za-
warta, dla łatwego onychże zmiękczenia, tylko na
raz ieden do użycia służy. —

Wskazanie dla aptekarza zawiera sporządzenie
masy przyzwoitey gęstości, oraz aby płótno nale-
życie przykroione, w niéy maczané i po zaczynają-
cém stężeniu, według prawideł sztuki aptekarskiej
tworzone bydz mogło w świeczki gładkie i należytey
długości, np:

N. 144.

R. Cerae citrinae Unc: tres

Liquatae leni igne admisce terendo

Aceti saturnini Unc: dimidiam.

Remotis ab igne immerge telas lineas illico
in cereolos l: a: laevigatos formandas. D:
usui externo. —

Goulard.

N. 145.

R. Kali caustici sicci Gr: quatuor

Extr: Opii Drachm: unam

Solve in

Aquae destillatae Unciis duabus
adde

Gummi Mimosae q: s:

ut solutio fiat spissior dein fila gossypina
per vices immergantur et siccentur, donec
justam formam cereolorum sint adepta. Ex-
hibeantur usui noto. — *Hecker.*

§. 67.

*Czopek (Suppositorium s. Glans subditi-
tia s. Nodulus intestinalis).*

Jest formą lekarstw stałą, odpowiednię do
wsunięcia w otwór кишки odchodowéj postaci. —

Zamiar téj formy, jest trojaki, do którego téż
wybór środków stosowany bydz powinien.

*a. Kiszke odchodową do ściągnienia i
wypróżnienia się pobudzić: — w tym
razie zasługują enemy w ogólności na pierwszeń-
stwo; gdzie zaś dla iakichbądź przyczyn czopków
używać musimy, rzadko takowe magistraliter
przepisują się; lecz rozynka duża, śliwka pestki
pozbawiona, kawałek figi podłużnie kraianey,
albo świecy cienkiey, soku lukrecyiowego, a
naypospoliciey mydła przyzwoicie przystrugane-
go, dzieciom, dla których forma ninieysza wła-
ściwie przeznacza się, bywają dostatecznemi. —*

*b. W celu morzenia lub wyprowadzenia
robaków kiszce odchodowéj właściwych (Asca-
rides), służą albo ciała pulchne i dla nich poży-
wne np: słonina lub ser stary przyzwoitey po-
staci, aby wpuszcwszy się w nie, razem z niemi*

wysunięte zostały; albowi też środki lekarskie do ich umorzenia zdolne i we formę ninieyszą tworzone. —

c. *W celu oddalenia cierpień kiszki odchodowéy*, wynikających albo z *hemoroidów*, zwłaszcza gdy oślatnie wyżey otworu kiszki są zapalonemi — albo z *zwalniania iéy bton.* W każdym z tych z przypadków szczególne środki są wskazane, t. i. w pierwszym oleie tłusté stężałe, w drugim środki ściągające. —

Ciała téy formie przygodné, jeżeli jest złożoną, dzielą się na stanowczé, czyli zawierające (*excipientia*), i istotnie skuteczne czyli mającé bydź zawieranemi (*excipienda*), — Pierwszem jest raz na zawsze (z rzadkim wyjątkiem) miód przasny, gotowany do takiéy gęstości, aby w zimnie się kruszył; a ten wtedy dopiero posiada należyty stopień gęstości (*spissitudo debita*), skoro kropla iégo na kruszec zimny puszczoną, bez lepkości stanie się twardą i kruchą. — Zamiast miodu używają niektórzy cukru rostopionego, w tym stopniu iak do sporządzenia morsellów i kółeczek bywá przydatnym: konfekta zaś i kleje roślinné rzadko przez się żadaną stężałość formie ninieyszey nadają. —

Drugie t. i. *excipienda* według zasad *Materyi medycznéy* i *Terapii*, stosownie do zamiaru powinny bydź dobiéranemi i są w ogólności ciałmi suchými, oraz nie rozplywającemi się np: sól kuchenna, salsmiiak, alun, mira, liście sennesowe i t. p. A ponieważ sposób skutkowania téy formy jest raczey mechaniczny niżeli od dzielności dynamicznéy zawisły, zatem wystrzegać się ile możności ciał gwałtownie,

albo na naczynia hemoroidalne gatunkowo działających, np: aloesu, iabłek rayskich, ciemierzycy, *euphorbium*, wáynsztynu antymonowego i t. p. które dawniey w téy formie używanemi bywały. —

Postać czopka jest zawsze walcowatą, kręglowato zakończoną: grubość do miary palca małego osoby, dla której má służyć, przyłtosowaną, długość zaś może od $1\frac{1}{2}$ do 3 cali względnie na wiek wynosić. —

Stosunek ingrediensów w przepisie złożonym jest taki, iż się na Uncyą ciała stanowczego, bierze drachma do $2\frac{1}{2}$ istotnie skutecznego, skoro zaś ostatnie zawiera wiele części wodnistych, stosunek jego może bydz zwiększony. —

Waga pojedynczego czopka wynosi od drachmy do 2. — W przypadku formuł złożonych przepisuje się zawsze tyle, ile ich choremu na czas nieiaki wystarczyć powinno; a to w zamiarze, aby praca aptekarska wartości ingrediensów wyrównywała, iednak ilość czopków liczby 12 nigdy nie przewyższa, przeciwnie bywa pospolicięj mnieyszą. — Zapobiegając aby *magistraliter* przepisane czopki, przyciągając wilgoć z powietrza, nie stały się nad zamiar miękkie, zaleca się aptekarzowi, aby je jakim olejem tłustym obwiódł. —

Signatura obęymuje wskazanie, iak często czoppek má bydz użyty, oraz zwilgocenie go oliwą, jeżeli ułtne choremu opowiadanie lekarza, nie zdaie się bydz dostatecznem. — Następują przykłady:

N. 146.

R. Olei Cacao Dr: una
redigatur in formam conicam, pro suppo-
sitorio D: tales seorsim Nro iv in charta
cerata. Signa: *Czopki.* —

N. 147.

R. Succi Liquiritiae Dr: unam
forma inde lege artis suppositorium detur
in duplo ad chartam Signa: *Do zewne-
trznego użytku.* —

N. 148.

R. Mellis virginei ad debitam spissitudinem cocti
Unc: unam

Rad: Jalappae pulver: Dr: unam
Saponis Veneti rasi Unc: dimidiam
M: exacte F: inde l: a: suppositoria Nro viii
charta cerata involvenda. Exhibeantur usui.
Signa: *Co wieczór po iednym czopku wsta-
wiać.* —

N. 149.

R. Mellis despumati ad debitam consistentiam cocti
Unc: unam

Bulborum allii recentium cont: Unc: dimid:
Rad: Valer: silv: Dr: duas
M: F: l: a: glandes subdititiae Nro viii oleo
olivarum immergendae D: ad vitrum. Signa:
*Po każdym stolcu bezśrzednio czo-
pek przystawić.* —

Prócz form wymienionych używano dawniey i
czopków macicznych (*Pessus s: Pessarrium s: Nodu-*

lus uterinus) oraz gałek (*globuli*); — pierwszych w celu oddalenia chorób właściwych tak macicy samej iako też i iey pochwy, i te się składały z ciał ściągających albo przeciwpazmodycznych. —

W czasach naszych używamy raczey instrumentów chirurgicznych, stosownie do przypadku dobranych, albo gębki proszkiem przydatnym posypaney; stan zaś spastyczny macicy oddala się przyzwoicię albo śródkami wewnętrznemi, alboli też pomocą chirurgiczną, iaką gatunek choroby i położenie macicy chorobliwe wskazują. — Gałek zaś w celu upięknienia ciała, zwłaszcza rąk, tudzież oddalenia chorób zewnątrz okazujących się, nacieraiać niemi papier, który w też mieysca był przykładanym: — lecz w czasach nowszych prócz gałek żelaznych, pod nazwiskiem (*globuli martiales*) w aptece iuż gotowo znaydujących się, innych nie używamy. —

§. 68.

II. *Formy lekarstw płynnych.*

Płyny różnią się w ogólności od ciał stałych przez zmnieyszoną atrakcyą swych cząstek i ciśnienie ich na wszystkie strony, tak iż swą postać zawsze według naczynia zawieraiącego odmieniaią: dla czego albo w kroplach, albo w naczynia przyzwoite np: kieliszki, filiżanki, łyżki i t. p. lané i z takowych używané bywaią. — Do tego rodzaju form liczymy:

Sok wyciśnięty (Succus expressus).

Którym wyrażamy płyn z liści, łodyg i korzeni roślin soczystych przez się, lub za dodatkiem in-

nę cieczy wyciśnięty; ztąd wynika, iż tę formę tylko z takich środków, które w naszej strefie rosną, i w takię porze, w której miękkie i soczyste bywają, t. j. wiosiennę, przepisywać wolno. Roślin w pierwiałek ekstraktowy, ostry i w kwas roślinny obfitych, z pierwszeństwem we formie niniejszemy używa się. A ponieważ w tak wyciśniętym soku zawsze krochmal zielony, oraz białko roślinne i klęsurowy, do strawienia trudne, znajdują się, forma niniejsza przeto osobom słaby żołądek mającym, gniecie w nim, tudzież nudzenie, wymity, wiatry, rznięcie w kiszka i inne cierpienia sprawiać zwykła; którym dla zapobieżenia, soki, pospolicię w połączeniu z winem, wyskokami eterycznymi, wodą wonną, lub *elaeosaccharum* przepisywanemi bywają. —

Dla łatwego rozkładu, któremu one w ciepłej porze roku podpadają, nigdy więcej nie przepisuje się w tę formę, iak tylko tyle, ile na dzień ieden wystarcza, która to ilość na 2, lub 3 razy podzielona, pospolicie przed południem chorému wyżyć zaleca się: — przeto doza ogólna 3, do 6 uncyy za zwyczaj wynosi, wskazując chorému szczególną, albo według ię podziału, albo według łyżek lub innych miar. —

Sposób przepisywania tę formy iest dwoiaki, t. j. albo oznaczają się ilość wagi ziół do wyciśnienia przeznaczonych, bez względu na ilość soku, uzyskać się mającego (licząc w ogólności i część soku z 3 części ziół) przy czem ich świeżość, rozdrobnienie, płyn dodany, wyciśnienie, filtrowanie przez płótno lub bibulę, i potrzebne dodatki z osobna namienić i wskazać wypada; — albol i też przepisuje się bez-

średnio sok świeżo wyciśnięty w pewnej ilości z roślin dokładnie wyrażonych, nadmieniałąc ich mieszanie, precedzenie i wskazane stosownie do przypadku dodatki. Klarowanie płynu białkiem iai, lub karukiem, ani z rodzajem działaczów w tej formie zawartych, ani z formą samą nie może być zgodnym. Naczyniem, iak do wszystkich form lekarstw płynnych, tak i tu, jest szkło, a w tym razie flaszka. — Signatura obéymuie opis szczególnego użycia względny na czas i ilość; np:

N. 150.

R. Herb: Fumariae recentis Unc: duas cum semisse.

— Cardui benedicti recentis Unc: dimidiam.

Inc: et cont: admisce

Vini generosi albi Unc: unam cum semisse.

Exprime. Succus decanthatus detur in vitrum. Signa: *Na dwa razy z rana wypić.*

N. 151.

R. Succi Cochleariae recenter pressi Unc: tres

Spiritus Cochleariae Unc: dimidiam

M: D: ad vitrum. Signa: *Na 3 razy po-
dzieliwszy, przed południem wyżyć.*

N. 152.

R. Succorum Nasturtii aquatici

— Cochleariae

— Beccabungae recenter pressorum ana
Unc: duas

Elaeosacchari Menthae piperitae Unc: dimidiam

M: D: ad vitrum. Signa: *Połowę na raz,
a drugą we 3 godziny potem zażyć.*

§. 69.

Wywar (Decoctum s. Apocema). (32).

Jest to płyn pospolicie wodnisty, uzyskany gotowaniem środka lékarskiego (*a potiori*) stałego, który w czasie wrzenia, wodzie swych części skutecznych udzielił. —

A. Z powyższéj definicyi wynika, iż do istoty wywaru z ciała są nieodbicie potrzebnemi, t. i. iedno, w płynie po części lub całkowicie *rozpuścić się dające*, drugie, *płyn rozpuszczający*, do stopnia wrzenia wody ogrzany i w tym stopniu przez czas nieiaki zostający. — Pierwszém bywa pospolicie środek lékarski stały (iedno żywé srebro wyiąwszy), drugim zaś woda, której, w rzadkiém tylko zdarzeniu, dolewa się wina lub wódki, dla łatwiejszego części skutecznych wydobyć. — Tak otrzymaney formie dodaie się stosownie do wskazań i zamiaru innych ciał lékarskich, w płynie samym przez się rozpuszczalnych, które ogólnym wyrazem dodatkowemi (*accessoria*) nazwać można. —

Dotéj formy służą w ogólności wszystkie śrutki stałe, zwłaszcza z królestw organicznych wzięte, (wyłączając te, które we 3 wyjątkach (§. 30) wymienione zostały, oraz w wodzie nierozpuszczalne np: żywice czyste, siarka, ziemie i. t. p.) — a z kruszców iedynie tylko żywé srebro i antymon w téj formie używanemi bywają. — Ostatni pospolicie w pęczek zawiązany (*stibium in petiam ligatum*), i w płynie wrzącym zawieszony, choć w wodzie rozpuścić się

(32) Ἀποθήκη, od słowa ἀποθήω odgotuię.

nie może, udziela iey iednak naysubtelniejszych cząstek proszku, przez ruch wody gotuiącey się mechanicznie wydobytych, które przedarłszy się również przez cedzidło, klóceniem płynu zawieszonemi bydzi mogą. —

B. Do wskazania aptékarzowi daného, należy:

- a. Zalecenie aby śrzodek stały był rozdrobniony, bądź nożem (*incidatur*), bądź pilnikiem (*radatur*), bądź w móżdzierzu tłuczony (*contundatur*), mając szczególny wzgląd na stopień miękkości proszku, którego pospolicie do téy formy grubo rozdrobnionego używa się. W niektórych nawet przypadkach, woda z proszku pyłowanego np: z chiny, mimo punktów dotknięcia bardziéy pomnożonych, mniéy rozpuszcza, niżeli z grubego; w niektórych zaś koniecznie iak náy-miękwszy bydz powinien, gdyżby inaczéy zamiar gotowania dopiętym nie został, np: *Rad: Salep: i Amylum*. —
- b. Aby śrzodek obrany od cząstek nieużytecznych był oczyszczony; tak np. przepisuią się rożynki duże i iablka bez iąderek (*passulae majores exacinatae*), ięczmień wyłuskany (*hordeum decortdatum*) i t. p.
- c. Poprzednicze proszku grubého, np: karuku, trawienie czyli moczenie, a to w wodzie zimnéy albo w winie lub wyskoku, lecz ostatni dodatek czynimy szczególnie w przypadku, gdzie części żywiczne wyciągnięte, gotowaniem w wodzie, zawieszoné bydz mają. —
- d. Czas przez którén śrzodek stały do stopnia miękkości iego włókien gotować się ma, stosowny bydz

bydź powinien, ile że (*a potiori*) ciała do tego z królestw organicznych pobieranemi bywają, i tak 4, do 6 godzin są najdłuższym czasem gotowania, a to dla drzew twardych i żywicznych, rogu jeleniego i t. p. — Cztery, chcąc uzyskać rosóły wzmocnione i pożywne z mięs zwierząt trawo-żernych, raków, ślimaków i t. d. — Dwie, a najmnięj jedna, u niektórych kor żywicznych, łodyg i t. p. — naypospolicięj jednak półgodzinne gotowanie do wyciągnięcia części skutecznych wystarcza. Niektóre środki w klę obfitujące np: nasiona lniane, przez zbyt długie gotowanie stają się ciąglami i do wzięcia przykręmi. — Proszek z Salepu w pierwszym momencie wrzenia wody, w klę zamienia się, czyli raczy się w nię rozpущa; — porost Islandski zaś udziela wodzie w kwadransowym wrzeniu tylko pierwiastku gorzkiego i mało co klęu krochmalnego i t. p. na co przepisujący zważać powinien.

- e. Porządek, który wymaga, aby na sam przód był wymieniony środek do wywaru służący, po nim płyn rozpuszczający, a gdy ostatni po uskutecznionem wrzeniu precedzony, lub filtrowany bydź powinien, wszystko na tém zależy, aby dokładnie wiedzieć ilość pozostałego i bezśrzednio do użycia przeznaczonego płynu, iaki z odgotowania danej ilości środka pozostał. W téj mierze używa się sposobu trojakięgo:

a. Ilość wody oznacza się, oraz czas przez który ma bydź gotowana, nie wymieniając ilości płynu pozostać się mającęgog: — np: *Coque cum aquae*

font: libris tribus per horam dimidiam. Colatura filtrata detur. — Ten sposób mniej jest dokładny, gdy większe lub mniejsze parowanie od obszerności otworu naczynia zawisło, tak że w ilości funta o $1\frac{1}{2}$ do 2 uncyy łatwo zmylić się można, dlatego więc nie używaj się tego sposobu, iak tylko w takich przepisach, które środki obojętne zawierają, iakieżmi są np: wywary do napoju ordynaryynego służące. —

β. *Ilość wody zostawia się do rozsądku aptekarza, lecz czas w przeciągu którego środek má być gotowany, oraz waga i ilość pozostałego płynu, dokładnie wymienia się, np: Coque cum aq: font: sufficiente quantitate per dimidiam horam. Colaturae librae unius adde e. c.* — Mimo że $1\frac{1}{2}$ części wody straty, na 1 część środka stałego pospolicie się liczy, które w środek rośliny wsiąknionemi bywają, iednak trudno aptekarzowi obrachować część, która z dowolnie obranej ilości płynu, w danym czasie wyparować może; dla czego, aby mu żądana pozostałość wynikła, albo przez dłuższy czas gotnie, skoro wody wziął za wiele; albo przez krótszy niż przepis wskazuje, gdy za mało; albo nakoniec nie wydaie płynu całkowitego, skoro mu w czasie przepisany za wiele wywaru pozostało, przez co oczywiście lekarz w skutkach środka obranego zawiedzionym zostaje. —

γ. *Ilość wody użytej, oraz pozostałego płynu według wagi ustanawia*

się, bez wyrażenia czasu w którym pierwszą do żądanej pozostałości ma wyparować; wyrazem np: *Coque cum aquae fontanae Libr: duabus ad remanentiam unius*: ostatni sposób jest od wszystkich trzech najdokładniejszy, i zasługuje przeto w przypadkach ważniejszych na pierwszeństwo. —

f. Gotowanie samo pospolicie uskutecznia się w naczyniu otwartem, zwłaszcza w przypadkach β i γ , lecz czasem, np: w przypadku α , w przykrytem (*vasse clauso*), co z osobna namienić wypada. —

g. Skoro działacz w śródku obranym do téj formy przeznaczony jest pojedynczy, ilość wody rozpuścić go mającay, wraz z czasem przez który ma być gotowanym, prosto do zasad powyższych (n. d.) stosować się może. Jeżeli zaś 2 lub 3 działacze w nim są zawarte, to wypada taki stosunek między ciałem rozpuszczalnem a rozpuszczającym zachować, iaki doświadczenia chemiczne najkorzystniejsze uznały, tak np: uncyia kory chiny żółtęj odgotowana z 16 uncjami wody do pozostałości połowy, udziela płynowi przecedzonemu tylko $4\frac{1}{2}$ skrupulów, zaś odgotowana z 12 uncjami na tęż samę pozostałość, $5\frac{1}{2}$ skrupulów; z czego wnosić można, iż dobrawszy w pewnym stosunku śródku lékarskiego stałego do cieczy rozpuszczającay, ieden działacz służy drugiemu za pośrednika, czyli za środek dopomagający do łatwiejszego w téj daney ilości płynu rozpuszczania. —

h. Po uskutecznionem odgotowaniu, płyn cząstkami istotnie skutecznemi napawany, od części włókni-

stych precedzeniem odłączony być powinien, i ta pozostałość płynną precedzona zowie się *Colatura*; — jeżeli przy tém ma być wyciśnięta, *C. expressa*: — czasem zaleca się ją mocno wycisnąć (*Colare cum forti expressione*), a to bez względu na mętność płynu, która od przeyscia mielszych cząstek proszku przez płótno pochodzi. — W niektórych przypadkach ważniejszych, w których sam skład środka obranego, sposób niniejszy przepisywania wskazuje, na smak nieprzyjemny płynu zważać nie wypada; gdzie zaś części skuteczne i bez wyciśnienia cieczy płynowi rozpuszczającemu udzielają się, lub gdzie formę niniejszą dla osob delikatnych lub trudnych do brania lekarstw przepisują, zaleca się owszem, aby wywar przez bibułę był filtrowanym, wyrazem *Filtretur*, albo *Filtretur per chartam emporeticam s. bibulam*, albo krocéy *Colatura filtrata*. Zważając na to, iż przez filtrowanie płynowi wiele części skutecznych ubywa, przepisujący chcąc w swym zamiarze nie być zawiedzionym, z względu na ten ubytek, środek obrany w większym stosunku do daney ilości cieczy, przepisować powinien. —

- i. To cedzenie i wyciśnienie wywaru uskutecznia aptekarz za zwyczaj po poprzedniczym jego ostudzeniu, lecz tam gdzie działaczem istotnie skutecznym jest albo żywica, albol i też tylko w ukropie rozpuszczalny, aptekarzowi z osobna zalecić wypada, aby płyn póki gorący wycisnął, (*Colatur calide* albo *Colatura calida e. c.*) bowiem części skuteczne późniéj t. i. po ostygnienu płynu na spód opadające, samém iego skłóceniem

równie rozdzielonemi być mogą, np: *Cortex Chinae*, *Geoffroeeae Surinamensis* i t. p. —

k. Stosownie do zamiaru przepisującego i do zasad powyższych (§. 11.) czynią się do tak sporządzonego wywaru dodatki (*accessoria*), których cechą powinna być płynność, albo przynajmniej rozpuszczalność, inaczej stałaby się ta forma miksury. —

l. Doza ogólna jako wypadek zamierzonych dóz szczególnych, oraz istotnej potrzeby chorego, może od 4 uncyy i mniej, do 3 funtów i więcej wynosić, — ustanawiając szczególną według szklanek, filiżanek, łyżek, łyżeczek i t. p. —

m. Naczyniami w których forma niniejsza przepisuje się, bywają flaszki, butelki, i kubki od filiżanek. W niektórych przepisach, z których zawieszisty płyn wynika, np: gęsty odwar Salepu, korzenia Słazowego, lub porostu Islandzkiego, aptekarza na dosyć obszerny otwór flaszki baczynym czynić wypada wyrazem: *D: ad vitrum orificio amplo instructum.* —

C. Signatura powinna obejmować ilość na raz do wzięcia przeznaczoną, a to według miar powyżej wymienionych, oraz iak często ją powtórzyć: — jeżeli potrzeba, to na przemian z innemi środkami; — czy lekarstwo za każdym razem wzięcia skłócić; — nakoniec sposób szczególniejszy używania, t. i. czy wewnątrz czy zewnątrz. —

Według naturalnego podziału tej formy, wywary do wewnętrznego użytku przeznaczone dzielimy: na wywary w *istotnym znaczeniu*, oraz *Ptyzany* i *Galarety*. —

§. 70.

Wywar w jstotném znaczeniu (Decoctum stricte sic dictum).

Wszystko cośmy dotąd o wywarach w ogólności mówili, ma się istotnie i o niniejszym gatunku rozumieć, z tą jednak szczególną różnicą: iż doza ogólna od 4 do 18 uncyy wynosząca, na 2 i więcej dni bywa przeznaczoną; oraz że doza szczególna pospoliciey według łyżeczek i łyżek, rzadko kiedy według miary półkubków oznaczają się; a to z przyczyny, iż ten gatunek wywaru za lekarstwo w ścisłym znaczeniu, ptyzana zaś raczéy za napóy, a galareta za śrzodek odżywny, są uważane, np:

N. 153.

R. Rad: Taraxaci Unc: unam
incisam coque cum

Aquae fontanae s: q: per dimidiam horam
in colatura Unciarum decem dissolve

Tartari ammoniati Unc: dimidiam

Extracti Graminis liquidi Unc: duas

M: D: ad vitrum. Signa: *Co dwie godziny
dwie łyżki stołowe.*—

N. 154.

R. Cort: Simarubae Dr: sex
incisum coque cum

Aquae fontanae Unciis quindecim
ad colaturam Unc: novem, cui adde

Extr: Columbo Dr: duas

Tinct: aromaticae Dr: unam cum dimid:

Syrupi Cort: Aurantior: Unc: unam

M: D: ad vitrum Signa: *Co dwie godziny, po dwie łyżki stołowe. —*

N. 155.

R. Cort: Geoffroeeae Surinamensis Unc: duas
 incis: minutim superinfunde
 Spiritus Vini rectificatissimi Unc: quatuor,
 digestum per horam coque cum
 Aquae fontanae Unciis triginta duabus
 ad colaturam dimidii, cui adde
 Sacchari albi Unc: unam

D: ad vitrum. Signa: *Przez dwa dni, co poranek wziąć trzy razy po 4 łyżki, a to co godzina, trzeciego zaś dnia z rana reszte. —* Thuessink.

N. 156.

R. Herbae Digitalis purpureae Dr: unam
 incisam coque cum
 Aquae fontanae Unciis duabus,
 ad colatur: Unciae unius, cui adde
 Aquae Menthae piperitae
 — Petroselini ana Unc: duas
 Syrupi Althaeae Dr: duas.

D: ad vitrum. Signa: *Co dwie godziny, łyżkę stołową. —* Struve.

N. 157.

R. Fibrillarum Radicis Hellebori nigri Dr: duas
 Incisas minutim coque cum
 Aquae fontanae Libra una.
 ad colaturam Unciar: octo in qua dissolve
 Kali Tartarici Unciam unam
 Mellis virginei Uncias duas

D: ad vitrum. Signa: *Co dwie godziny łyżkę stołową. —* Reil.

N. 158.

R. Hydrargyri puri Uncias tres
 coque cum
 Aquae fontanae Libris duabus
 ad remanentiam Librae unius, cui adde
 Spiritus sulphurico aetherei Dr: dimidiam
 D: ad vitrum. Signa: *Z rana na czczo*
całkiem wypić. —

§. 71.

Ptyzana (Ptisana) (33).

Jest ściśle wzięwszy wywar z jęczmienia, do napoju ordynaryynego służący, lecz greccy lekarze również i wywary z innych gatunków zbóż, np: z pszenicy oraz ryżu ptyzanami nazywali (34), a zważając na działacze w wodzie rozpuszczone i zamiar tego przepisu, każdy wywar, mający klę roślinny lub galaretę zwierzęcą w małym stosunku rozpuszczone i do napoiów w przypadkach gorączkowych przeznaczony, Ptyzaną nazywanym, przynajmniej pod kategorią napoju ordynaryynego umieszczonym być może. —

Niniejszy gatunek wywaru różni się od poprzedniczego i późniejszy namienić się mającego, następnymi cechami:

a. Że ilość ogólna płynu, zawsze tylko na dzień jeden jest przeznaczona, a to szczególnie, dla łatwo-

(33) Πτυζανη, jęczmień wyluskiwany, oraz napój gotowaniem jego sporządzony.

(34) Van Swieten Comment: IV. p. 105 sqq: —

naſtąpić mogącego rozkładu ięgo, zwłaszcza w porze roku gorącej. —

- b. Że doza ogólna pragnieniu chorego na dzień ieden odpowiadająca, rzadko mniej niż 2 funty, lecz nigdy więcej iak 4 nie wynosi.
- c. Że doza szczególna, albo zupełnie do woli chorego zostawuie się, albo według filiżanek lub szklanek oznacza. —
- d. Że iako napój nie powinna być w użyciu przykra, lecz mniej więcej kwaskowato-słodką: dla czego wystrzegając się środków znakomicie przykrych, dodaie się w małej ilości soli zobojętnionych, oraz kwasów bądź roślinnych, bądź też i kopalnych, osładzając napój syropem, miodem, cukrem lub rozynkami; np:

N. 159.

R. Hordei perlati Unc: duas
 coque cum
 Aquae fontanae Libris tribus
 per dimidiam horam in colatura dissolve
 Kali nitrici Dr: unam
 Mellis albi Sesquiunciam
 D: ad lagenam Signa: *Do napoju.* —

N. 160.

R. Decocti Hordei tenuioris (35) Libr: quatuor
 Acidi sulphurici diluti Dr: unam cum dimid:
 Syrupi Ribium Unc: duas
 M: D: ad lagenas. Signa: *Pro libitu.* —

(35) Do tego bierze aptekarz uncya na 2 funty płynu pozostać się mającego.

N. 161.

R. Avenae excorticatae

Passularum majorum exacinatarum ana Unc: duas
coque cum

Aquaе fontanae s: q:

per horam dimid: colaturae Libr: trium adde

Vini rhenani Libr: unam

D: ad lagenas. Signa: *Pro potu.* —

N. 162.

R. Oryzae excorticatae Unciam unam

pulveratam coque cum

Aquaе fontanae s: q: per dimid: horam in colatura
Librar: trium dissolve.

Sacchari albi Uncias duas

Succi citri recent: pressi Unciam unam

D: ad lagenam. Signa: *Pro potu.* —

Również i inne śrzodki w klęy i galaretę obfi-
tujące, za napóy ordynaryyny przepisywanemi bywá-
ia, gdzie szczególnie zbytniey gęstości ięgo wysirze-
gać się wypada, np:

N. 163.

R. Rad: Althaeae Unc: unam

incisam coque cum aquae font: Libr: quat:
ad colaturam Libr: trium in qua dissolve

Acidi tartarici Dr: dimid:

Elaeosacchari Citri cum gutt: decem parati Unc:
unamD: ad lagenam. Signa: *Pro potu.*

N. 164.

R. Rad: Salep finissime pulv: Dr: unam
immisce aquae fervidae Libris tribus, cola-
turae refrigeratae adde. —
Syrupi Berberum Unc: tres
D: Signa: *Pro potu.* —

N. 165.

R. Pastae Althaeae Unc: dimidiam
solve in aquae tepidae s: q: dein coque et
colaturae Librarum duarum adde
Syrupi Cerasorum Uncias duas
D: ad vitrum. Signa: *Pić za napóy.* —

N. 166.

R. Cornu Cervi rasp:
Gummi Mimosae pulv:
Micae panis siliginei ana Unciam unam
coque cum aquae fontanae s: q: per horam
integram, colaturae Libr: duarum adde
Syrupi Althaeae Unc: duas
D: ad lagenam. Signa: *Pić filiżankami co
godzina.* — Sydenham.

§. 72.

Galarety (Gelatinae).

Są wywary wzmocnione, z ciał, w kléy kro-
chmalny, lub galaretę zwierzęcą obfitujących wydo-
byte, posiadające własność stężenia po ostudzeniu. —
Używamy ich pospolicie iako środków odżywnych,
przeto dodatków wonią, lub smakiem rażących wy-
syrzegać się wypada. —

Doza ogólna tego gatunku wywaru stosuje się szczególnie do pory roku, i tak nie przepisuje się w lecie na dłużey iak dzień ieden: w porze zaś zimney, albo gdzie chory ma sposobność zachowania galaret w chłodnem miejscu, na 2 lub 3 dni przepisać ie można. —

Naczynie odpowiadać powinno zamiarowi téy formy, aby otwór miało obszerny i chorému lékarstwa nie przypominało, do czego się nayprzyzwoiciéy filiżanki przydaia, które chory aptékarzowi wraz z przepisem przesyła i które ostatni po ich napelnieniu papierem woskowanym przykrywa, np:

N. 167.

R. Lichenis island: aqua fervida amaritiei privati
Unc: duas

coque cum

Aquae fontanae Sesquilibra.

ad colaturam Unciarum decem; cui fortiter expressae et calefactae admisce:

Farinae Hordei coctae Drachm: duas

Syrupi amygdalini Uncias duas

Fiat Gelatina, quam adhuc calentem effunde in vascula murrhina, charta cerata obtagenda. Exhibe usui. Signa: *Z rana i wieczorém po iednym kubku od filiżanki.* —

168.

R. Ichthyocollae electae Sesquiunciam.

Incisam minutim et infusam

Aquae frigidae Unciis duabus

coque leni igne sub perpetua agitatione ope pistilli lignei, ad perfectam solutionem prioris usque, dein adde

Sacchari albi Libram dimidiam

in totidem Aquae fontanae soluti et facta
unica ebullitione remotis ab igne admisce

Vini albi gallici Uncias viginti

Cola et calentem adhuc gelatinam effunde
in vascula porcellanea. Exhibe. Signa: *Ga-
lareta winna*. —

N. 169.

R. Collae piscium electae Unciam unam cum semisse
minutim incisam, coque leni igne cum

Aquae fontanae Libra dimidia

ad perfectam solutionem. Colaturae Un-
ciarum quatuor admisce

Syrupi Rubi idaei (36) Libras duas

effunde in vascula idonea charta cerata te-
genda. Signa: *Galareta malinowa*.

N. 170.

R. Cornu Cervi raspati Unciam unam
coque cum

Aquae fontanae Unciis octo.

ad colaturam Unc: trium cui calenti admisce

Syrupi Succi Citri Unc: unam

effunde in vasculum. Signa: *W jednym
dniu tyżeczką wyżyć*. —

§. 73.

Wywar zwłaszcza w jstotném znaczeniu, nie tyl-
ko wewnątrz lecz i zewnątrz w rozlicznych przypad-

(36) Zamiast niego można wziąć Syr: *Ribium*, *Cerasorum*
lub *Berberum*; — i stosownie signature odmienić. —

kach i zamiarach używanym i stosownie do miejsca różnie nazwanym bywają, co, wyjąwszy że na smak wywaru nie zważa się, i że się ilość środka odgotowaniu przeznaczoného do drażliwości miejsca stosuje, sposobu przepisывania téj formy bynajmniéj nie odmienia.—

A. *Do płókania Gardła (Gargarisma) (§. 40).*

N. 171.

R. Rad: Althaeae Unciam unam

Incisam coque cum

Aquae fontanae s: q: per dimidiam horam.

Colaturae Librarum duarum adde

Liquoris ammonii vinosi Unc: dimidiam

Mellis albi Uncias duas

D: ad lagenam probe clausam. Signa: *Po-
tyżce stołowej, często gardło płó-
kać.*— Schneider.

B. *Do płókania ust (collutorium).*

N. 172.

R. Gallarum turcicarum

Radice Tormentillae ana Unc: dimidiam

Incisas et contusas coque cum Aquae fontis
Libra una, per dimidiam horam in colatu-
ra terendo solve

Myrrhae electae

Kino ana Dr: duas

cui post subsidentiam adde

Spiritus Cochleariae Sesquiunciam

D: ad vitrum: Signa: *Często usta płó-
kać.*—

C. *Do mycia ciała (Lotio)* (§. 43.)

N. 173.

R. *Herbae Nicotianae* Unc: duasIncisam coque cum aquae fontanae Unciis
sedecim ad colaturam Librae unius cui adde

Kali carbonici Dr: duas

D: ad vitrum. Signa: *Z rana i wieczorem
reće umywać.*—D. *Do kąpienia oczu (Hygrocollyrium)* (37)

N. 174.

R. *Herbae Malvae vulgaris* Unc: unam

coque cum

Aquae fontanae Unciis sedecim

ad Colaturam Librae unius, cui instilla

Spiritus Vini camphor: gutt: xii

D: ad vitrum. Signa: *Co godzina letnio
kąpać oko.*— Janin.E. *Do okładań wilgotnych (Fomentum
humidum)* (§. 36).

N. 175.

R. *Herbae Conii maculati* Dr: sexincisam coque cum aquae font: q: s: per dimid:
horam, colaturae Librae dimidiaae adde

Calcariae sulphurato-stibiatae finiss: pulv: Dr: unam

D: ad vitrum. Signa: *Do opatrywania.*—

(37) Takowa kąpiel oczna, skuteczniejszą się zawsze w właściwej waniencie szklanej lub porcelanowej powszechnie znaney. —

F. *Do sprycowań (Injectio) (§. 39.)*

N. 176.

R. Cort: Chinae rubrae rud: tusi Unc: unam
coque cum

Aquae fontanae Libra una

ad colaturam Unciarum octo, quibus adde

Vini rubri Pontac dicti Unc: quatuor

Aluminis pulverati Drachm: unam

D: ad vitrum. Signa: *Po dwie łyżki stołowe 4 razy dniem zewnątrz używać.*

G. *Do Enem (Enema) (§. 38).—*

N. 177.

R. Amyli finissimè pulverati Unc: dimidiam
insperge paulatim inter miscendum

Aquae bullientis Librae dimidiae

ut in Mucilaginem vertatur, dein adde

Tincturae Opii crocatae Guttas duodecim

D: ad vitrum amplo orificio instructum.

Signa: *Po każdym stolcu z trzeciéj części dać enemę.—*

§. 74.

Nalanie (Infusum).—

Każdy płyn z wytrawienia ciała lékarskiego stałego w cieczy, rozpuszczalności działaczów pierwszego odpowiedney, w jakimkolwiek bądź umiarkowaniu ciepła wynikły, wyrazem ogólnym *nalaniem* zowieśmy; przeto w téj formie, również iak i w wywarze dwa ciała uważać należy, t. i. iedno *działaczé rozpuszczalne zawierające* (stale),
dru-

drugie *rozpuszczające* (płynne); prócz tych do istoty nalania nieodzownie potrzebnych, używają się czasem i dodatków, dla przyspieszenia zamiaru, lub też dogodzenia innym wskazaniom służących. —

Rozpuszczalnych ciał dobiiera się z gromad leków gorzkich, oraz garbnik, żywicę, olej eteryczny, ekstrakt słodki i t. p. zawierających, również używają się i soli różnych zwłaszcza z nadmiarem kwasu, tak iako i płynów, w części stałe rozpuszczone, iak np: mleko obfitujących, które przez śrzodek dodany, z ostatnich mają być oswobodzonemi.

Drugimi t. i. płynnymi, mogą być woda pospolita lub przekroplona, wino naturalne lub sztuczne, różne płyny fermentowane i fermentujące, a rzadko kiedy sam wyskok.

Względnie na temperaturę do otrzymania téj formy zastosowaną, dzielimy ją: na *nalania w istotnem znaczeniu* czyli *zimne* (*Infusum frigidum*), i na *nalanie gorące* czyli *naparzanie* (*Infusum calidum*).

Wskazanie dla aptekarza obęymuie:

- a. *Poprzednicze zdrobnienie* ciał stałych według prawideł (§. 69. B. a.) wyszczególnionych.
- b. *Czas trawienia*: który w naparzaniach zwyczajnie kwadrans wynosi, rzadko kiedy $\frac{1}{2}$ godziny; w nalaniach zaś zimnych przynajmniej godzinę, częściej 12 i 24 godzin, czasem 3 do 8 dni, a w rzadszem zdarzeniu i cały miesiąc.
- c. *Ilość płynu*: Ponieważ czynność tak nalania iako i naparzania (sporządzanie serwatek wyiąwszy), w naczyniach zamkniętych uskutecznia się,

co wyrażać wypada; przeto nie ubywa płynu rozpuszczającego więcéy, iak tylko tyle, ile w ciało wyciąganém bydz maiaćé wsiąka, t. i. iak $1\frac{1}{2}$ najwięcéy 2 w stosunku do iednéy części śrzodka wytrawieniu podanego; a zatem przepisuiąc formę ninieyszą, albo oznacza się ilość płynu i czas trawienia, bez wyrażenia ilości iaka ma pozostać, alboli téż zostawia się ilość płynu do woli aptékarza, aby we wskazanym mu czasie trawienia, pozostałość według wagi oznaczona wynikła.

d. *Stosunek śrzodka statého do płynu rozpuszczającego*, zawisł od właściwéy dzielności pierwszego: zwyczajnie bywa 1 do 12 pozostałości obierany.

e. W przepisie téy formy zachowuje się ten porządek, iż naprzód kładzie się śrzodek trawionym bydz maiaćy, a po nim płyn rozpuszczający i iégo témperatura. Przepisuiąc zaś sérwatkę, kładzie się na samym początku mleko wreiaćé, a po nim śrzodek do ścinania się tworogu przydatny. —

f. Co do wyciśnienia mniej więcéy silného, cedzenia i klarowania płynu pozostałego, służą prawidła powyżéy (§. 69. B. h.) wyszczególnioné, zwłaszcza dla nalań i napazań, których zasadą iest woda; nalania zaś wysokowe lub z fermentowaném płynami robione, po ich wyciśnieniu klaruje się przyzwoiciey przez odstojenie, czyli opadnienie samowolné mętów, po czém przy powolném nachyleniu naczynia, płyn przezroczysto zlany zowie się (*liquor per subsidentiam decanthatus*).

Nakoniec bywaia nalania fermentowaniem winném śzodków lékarskich uzyskané, ieżeli płyn dopie-

ro po zupełnem skończeniu fermentacyi ma być w butelkach zachowany, nayprzyzwoicięj lewarem (*sipho*) ściągnięte. —

- g. Doza ogólna pozostałego nalania do dóz szczególnych, częstosci ich powtorzenia, a mianowicie do trudności sporządzenia téy formy, stosowaną być powinna i wynosi, jeżeli doza szczególna według łyżeczek ustanawia się, 3 do 4 uncyy; skoro według jednej łyżki, to pół funta; według 2. łyżek, cały funt do $1\frac{1}{2}$; a jeżeli według kieliszków 2 funty i więcej; skoro zaś sporządzenie nalania 3 — 8 dni lub więcej czasu potrzebuie, a chory ie bez przerwy, czas nieiaki ma używać, to może w stosunku do bardzięj mozolnéj pracy i łożonych kosztów na ięgo sporządzenie i garniec wynosić.
- h. Dodatki (*accessoria*) czynią się albo w celu ułatwienia rozpuszczalności działaczy istotnie skutecznych, albo do iuż gotowęgo nalania, dogadzaiać wskazaniom lékarskim (§. 11.) i muszą być albo płynnemi, albo w płynie uzyskanym rozpuszczalnemi.
- i. Naczyniem bywaią albo flaszki albo butelki.

Signatura téy formy od poprzedniczey (§. 69. C). nie różni się bynáymniej.

Według użytku téy formy przez się nader ważnégo i licznęgo podzielić ią można w ogólności na wewnętrzną i zewnętrzną. Do nalań do użycia zewnętrznęgo przeznaczonych, liczymy:

§. 75.

Nalanie zimne (Infusum frigidum).

Uskutecznia się w temperaturze zwyczajnej, albo wodą, albo płynem fermentowanym winnym, alboli też do fermentacyi winnej zdatnym.

A. Nalanie zimne wodne (Inf: frigidum aquosum).

Odwołując się względem wyboru ciał do tego gatunku przygodnych, do prawideł w §. 33 wyszczególnionych, dokładam i to, że sposób niniejszy przepisywania, nie tylko środkiem czysty pierwiastek gorzki zawierającym, ale nawet i takim nader jest dogodny, gdzie tenże z żywicą, olejem eterycznym lub garbnikiem jest połączony; przez co pierwszy od tych działaczy niezamierzonych, odłączyć jesteśmy w stanie. Przepisawszy środek obrany i płyn rozpuszczający w stosunku powyżej podanym (§. 74. d.), lub jakim innym, który był wskazanym; zaleca się aptekarzowi: aby go przez czas, zamiarowi właśnie odpowiedny, którego dokładnie wyrazić wypada, trawił (*digerere s. macerare*). To trawienie uskutecznia się za zwyczaj w naczyniu szklannem zamkniętym. —

Prędszemu rozpuszczaniu się działaczy w płynie dopomagamy, częstym kłóceniem mieszaniny, lub też przecieraniem środka z płynem w moździerzu, co w przepisie wyrazić należy, np:

N. 178.

R. Cort: Salicis laureae Unc: unam
Inc: minutim infunde cum

Aquae pluvialis frigidae Libra una.

Macera per nycthemer: agitando vas saepius
Colaturae filtratae adde

Spiritus sulphurico-aetherei

Succi Liquiritiae depur: ana Drachm: unam.

D: ad vitrum. Signa: *Za czterema razami
codziennie wyżyć.* — Fielitz.

N. 179.

R. Cort: Chinae flavae ruditer tusi Unc: dimidiam
Magnesiae ustae Dr: unam.

tere invicem per quadrantem horae adden-
do sensim

Aquae pluvialis Unc: novem

relinque dein in infusione vase clauso loco
tepedo agitando vas saepius per dimidiam
horam. Colaturam per chartam bibulam
filtratam exhibe usui. Signa: *Po trzy tyżki
na raz wziąwszy, przez dzień wy-
żyć.* — Skecte.

N. 180.

R. Rad: Columbo Dr: sex

ruditer tusam tere in mortario lapideo per
horam dimidiam, adfundendo sensim

Aquae Menthae piperitae Libr: unam
colaturae adde

Tincturae aromaticae Sesquidrachmam

Aetheris sulphurici Dr: unam

Syrupi Corticum Aurantiorum Unc: unam.

D: ad vitrum. Signa: *Co godzina tyżkę
stołowa.* —

§. 76.

B. *Nalanie płyném fermentowanym
winnym (Inf: vinosum).*

Do tego gatunku biorą się z pierwszeństwem
śrrodki raczey w tym płynie, niżeli w wodzie samey
rozpuszczalne t. i. oley eteryczny, żywicy i pierwia-
stek gorzki zawierające, z kt rycu płyn wytrawie-
niem uzyskany, dłużey niż na dzień ieden do użycia
jest przeznaczony, i przy tém skutki wzbudzające i
wzmacniające rzodków istotnie obranych wspierać,
ma bydź zdatnym. Płynami fermentowanemi, są
wino naturalné i sztuczne, miód syty i piwo w ró-
żnym gatunku. —

a. *Wino naturalné.*

N. 181.

R. *Seminum Sinapeos nigrae*Rad: *Scillae ana Unc: dimid:*— *Calami Unc: unam**minutim incisa et contusa infunde**Vini gallici albi Libris duabus**macera per xxxviii horas vase clauso agi-
tando vas saepius Col: expressae et per sub-
sidentiam decanthatae, adde**Elaeosacchari Juniperi Unc: unam**D: ad lagenam. Signa: Cztery razy dziem
po tyżce stołowej. —*

N. 182.

R. *Cort: Augusturae verae Unc: unam**Macidis Dr: unam**Incisa et contusa misce et infunde*

Vini hungarici generosi Libris duabus

Digere loco tepido, per duo nycthemera,
agitando vas saepius. Colaturam filtratam
exhibe. Signa: 6 *razy dziem po tyzce sto-*
lowey. —

b. *Wino sztuczne*, (*Vinum factitium*): tym wyrazem wyobrażam mieszaninę, co do gorącego działacza i stosunku w którym tenże do wody znayduie się, do win naturalnych podobną, ze 7 (według miary) części wody zdroiowej i 1 wysoku 2 razy oczyszczonego, zwyczajną moc mającego (t. i. 84° Alkohometru Rychtera) sporządzoną, którą przeto więcej niż 6 stopni tegoż Alkohometru wynosić nie powinna. Takowe wino sztuczne (zwłaszcza gdy każdej kwarcie $\frac{1}{2}$ drachmy eteru octowego doda się), posiada nie tylko przyjemność przybliżającą się do win naturalnych, ale nadto zupełnie równą skuteczność; przy tem jest daleko dzielnieyszym *menstruum* od pierwszych, ile od ciał które w winach naturalnych rozpuszczone znayduią się, t. i. farbniku, ekstraktu, cukru, wainstynu i kwasow roślinnych zupełnie jest wolnem (wyjąwszy dla środków które iedynie za pomocą ostatnich w winie rozpuszczone bydz mogą, np: zelaza): nakoniec można go, co nie małą zaletą jest, o 5 razy taniej nabydz, niż naytańszego wina, przepisując go np:

N. 183.

R. Ligni Quassiae rasp:

Aurantiorum immatur:

Rad: Zedoariae ana Libr: semissem

Inc: et cont: infunde

Vini factitii Mens: polon: (Garniec) duabus: (38).
 Macera per octiduum, Phiala clausa, loco
 tepido, agitando vas saepius. Colatura for-
 titer expressa subsideat. Liquor limpidus
 immittatur lagenis librarum duarum capaci-
 bus, quibus singulis addatur Aetheris ace-
 tici Drachma dimidia; Probe clausae servant:
 usui. Signa: *Vinum Quassiae compo-
 situm, ad duo vel tria cochlea-
 ria bis in die sumendum.* —

Pod kategorią nalań zimnych, należą oraz
Tynktury czyli *Essencyie* i *Elixiry*, o których, gdy
 doza ich według kropel pospolicie ustanawia się,
 w rozprawie o formie rzeczony przyzwoicię mowa
 nastąpi. —

§. 77.

Claretum zowie się nalanie zimne z ciał
 korzennych, przyjemnie woniejących i smacznych,
 bądź winem naturalnem, bądź wodą wonną i wy-
 skokiem czystym w pewnym stotunku dobranemi
 zrządzone i do smaku przyjemności osładzane, a to
 z przyczyny zupełney przezroczystości płynu, która
 filtrowaniem lub odstojeniem się iemu nadaie. —

Mimo że tego gatunku nalania rzadko się te-
 raz używá, znaczenie tego wyrazu iednak wiedzieć
 trzeba, zwłaszcza gdy w słabościach długo trwających,

(38) Garniec wody pospoli éy zawiera 10 funtów i 4 uncye
 czyli 124 uncye wagi aptekarskiéy; zaś wina sztuczn-
 go, tylko 10 funtów czyli 120 uncyy.

samą odmianą formy leków, choremu ich użycie
sprawnie znośnieyszem. — np:

N. 184.

R. Sem: Foeniculi

— Anisi ana Unc: unam

Cinnamomi acuti Unc: dimid:

Cubebae Dr: duas,

Macidis

Caryophyllorum ana Dr. unam

Inc: et cont: infunde

Aq: Menthae piper:

Spir: Vini rectificati ana Libris duabus

Macera vase clauso per septimanas duas agi-
tando vas saepius. Liquori limpido per
subsidentiam decanthato adde

Sacchari albi Libr: unam

Immitte lagenis. Signa: 2 razy dziennie po
łyżce stołowej. —

§. 78.

c. *Miód syty (hydromel)*, jest od wszy-
stkich płynów rozpuszczających najsłabszym, a to
z przyczyny zbytniej ilości cukru kléiowego, który
przez fermentacyią ieszcze rozłożonym nie został. —
Używa go się iedynie u dzieci, np:

N. 185.

R. Flor: Tanaceti

Sem: Santonici

Rad: Valerianae silv: ana Unc: dimid:

— Jalappae Dr: duas

Inc: et cont: infunde

Hydromellis annosioris Libris duabus

Digere vase clauso, per octiduum agitando interdum, Colaturam fortiter expressam sepone. Liquor limpidus per subsidentiam clarificatus D; in lagenam. Signa: *Co po-
ranek na czczo 1 do 2 tyżek da-
wać.*—

d. Piwo (*Cerevisia*).—

N. 186.

R. Rad: Armoraciae rec: rasae Unc: tres
Turionum Pini comminatorum Unc: unam
Kali carbonici Unc: dimidiam.
mixta infunde

Cerevisiae anglicanae, *Ale* dictae, Libr: quatuor
macera, per nycthemerum, colaturam de-
canthata exhibe usui. Signa: *Cztery razy
dniem po $\frac{1}{2}$ filiżanki pić.*—

§. 79.

C. *Nalanie zimné płyném do fer-
mentacyi winnéy zdatnym.*

Niniejszy gatunek jest w sztuce lékarskiej na-
der szacownym, przezeń bowiem jesteśmy w stanie
wszystkie działacze śródku iakiego, nie tylko nay-
dokładniéj rozpuścić, ale czynić go nawet do za-
życia winiéj przykrym.— Zostawiwszy płyn do fer-
mentowania zdatny, t. i. piwo niechmielone (*cerevi-
sia novella generosa*), albo płyn wodnisty z cu-
krém lub syropém zmieszany, aż do zupełnego ukoń-
czenia fermentacyi winnéy, otrzymuje się wino we-
dług obranego śródku właściwie nazywanego; przer-

wawszy zaś fermentacją i płyn mętny w butelki nalewając, aby w nich ją ukończył, płyn również skuteczny i mussuiący, a przeto piwem przyzwoiciey nazywany, utwarza się.

Ponieważ sposób sporządzania tego rodzaju lekarstwa, tylko w ilości wielkiey zamiarowi, łożonym nań kosztem i pracy aptekarza odpowiada, zatem przepis tego rodzaju ostatniemu zamiały chorému wydaie się, aby tak sporządzony iako preparat w officynie zachowywał, i późniéy w dowolnéy, stosownie do przypadku ilości, iako preparata według przepisu wydawał, np:

N. 187.

R. Cort: Chinae flavae rud: incisi Libr: quatuor (xii)
 Sacchari albi Libras viginti quinque (Lxxxviii)
 in dolium immissa infunde
 Aquae pluvialis Libris centum (xc)
 repone dolium loco tepido (xxi° Reaumurianae scalae) ad absolutam fermentationem usque (s, per mensis unius spatium).
 Liquorem limpidum siphonis ope a faecibus separatum in lagenis probe clausis serva. Signetur: *Vinum Chinae factitium.*—
 Fabroni.

N. 188.

R. Corticis Chinae flavae Libr: unam
 Sacchari albi Libras sex
 Aquae pluvialis Libras nonaginta quatuor
 in dolium immissa, repone loco fermentationi idoneo, usque dum ad integrum absoluta fuerit. Liquorem, mixtionem cum fae-

cibus turbidum redactum, immitte lagenis,
probe dein claudendis, et hypogaeo servan-
dis. Signa: *Piwo chinowe pić po kwarcie*
na dzień. — Mutis.

§. 80.

Nalanie płynem wrzącym uskutecznione, zowie się iednym wyrazem *naparzanie* (*Infusum calidum*). Odwołując się względem wyboru środków, sposobu przepisywania, dozy, stosunku i t. d. do zasad ogólnych (§. 74) namieniam, że tym płynem iest albo woda wrząca, albo mleko. W pierwszym przypadku płyn tak uzyskany, naparzeniem w jstotnem znaczeniu, w drugim zaś serwatka nazywają się. —

Naparzanie w jstotnem znaczeniu (*Infusum calidum stricte sic dictum*).

Z pomiędzy wszystkich gatunków nalania, ni-
niejszego najczęściej się używa, a to z przyczyny
że w krótkim czasie np: kwadransie zamiaru dopiąć
można, zwłaszcza w narzędziach cynowych, teraz
w aptekach upowszechnionych i iedynie do uzyska-
nia téj formy przeznaczonych. — Doza ogólna od
3 uncyy do $1\frac{1}{2}$ funta wynosi, szczególna zaś według
kubków, łyżek i łyżeczek ustanawia się, np:

N. 189.

R. Stip: et Folior: Rhododendri chrysanthi Dr: duas
Incisa infunde

Aquae fervidae Unciis novem

stent in digestionem vase bene obturato per
horas viginti quatuor ad ebullitionem usque,

Colat: D: in vitrum. Signa. *Co poranek po
pół filizanki zażywać.* — Koelpin.

N. 190.

R. Rad: Arnicae Unc: dimid:

Incisam infunde s: q: aquae fervidae vase
clauso per dimidiam horam, colaturae ex-
pressae Librae dimidiae, adde

Aetheris sulphurici Dr: unam

Mixturae oleoso-balsamicae Dr: dimid:

Syrupi Corticum Aurantiorum Unc: unam

D: ad vitrum. Signa: *Co dwie godziny,
tyżkę stołową.* —

N. 191.

R. Herbae Violae tricoloris Unc: dimid:

Infunde s: q: aquae fervidae per quadran-
tem horae vase clauso, Colaturae expressae
Unc: quatuor adde

Liquoris Kali carbonici Dr: unam

Succi Liquiritiae Dr: duas.

M: D: in vitrum. Signa: *Zakłóciwszy do-
brze, 4 razy dniem po $\frac{1}{2}$ łyżki sto-
łowej.* —

§. 81.

Wszelki płyn działacze lékarskie zawierający,
czy ciekły przez się, czy rozpuszczaniem, nalaniem
lub odgotowaniem i t. d. uzyskany, na raz do za-
życia przeznaczony, dlatego właśnie zowie się ie-
dnym wyrazem *tyk* (*haustus*), i iako taki nie sta-
nowi bynajmniej formy odrębnej, lecz według ró-
żnego sposobu przepisywania, do form właściwych

dopiero wymienionych, policzonym bydź powinien.—
Według przeznaczenia, ięgo doza, która iest ogólna
i szczególna razem nie powinna więcej nad 3 uncye
wynosić, np:

N. 192.

R. Rad: Jpecacuanhae rud: tusae Drachm: dimid:
Infunde

Aquae fervidae Unciis duabus

macera per $\frac{1}{4}$ horae vase clauso. Colat:
expressae adde

Oxymellis scillitici Dr: duas

D: in vitrum. Signa: *Z rana na czczo od
razu wypić.* —

§. 82.

Serwatka (Serum Lactis).

Sporządza się zawsze z mleka krowiego świe-
żego, z którego pod czas wrenia odłącza się tworóg,
albo dodaną podpuszczką (*coagulum vitellinum*),
albo winem kwaskowatém i w ówczas *Serum Lac-*
tis vinosum nazywa; oraz daktylami kwa nemi
(*S: L: tamarindinatum*), — wáynsztyném czyszczo-
nym (*S: L: tartaricum*), — aluném (*S: L: alumi-*
nosum), — gorczycą (*S: L: sinapinum*) — sokiém
cytrynowym (*S: L: citratum*), — sokiém z poma-
rańcz słodkich (*S: L: aurantiatum*) i t. d.

Obierając ten gatunek nalania gorącego, zamiar
iest dwoiaki, naprzód oswobodzić mleko od trudné-
go do strawienia tworogu, powtóre w serwatce po-
zostałéy, rozpuścić działacze lekarskie. Dla lepszé-
go dopięcia obu zamiarów dodaie się mleku pod-

czas gotowania, odsunawszy je od ognia, śródków powyższych do ścinania iego przydatnych: — dlatégo téż przepisując formę ninieyszą, na sam przód mléko wréiacé, a potém śródek obrany kładzie się. — Płyn ninieyszy bywa przepisującym aby służył za napóy, albo za lékarstwo istotné. W pierwszym przypadku, doza ogólna wynosi za zwyczaj 2 do 4 funtów; w drugim 1 do 2 t. i. tyle, ile chory przez dzień wła nie má wyżyć, przeto naczynie szklanné, téy ilości odpowiadać powinno. — Doza szczególna wskazuje się choremu pospolicie według filiżanek, a częstokroć do woli zostawuie.

Sposób tégo przepisywania iest dwoiaki, albo zaleca się mleko gotować, po czynionym dodatku tworóg odcedzić, płyn filtrować i t. d. alboli téż prosto do wréającego mléka dodatek czynić i z otrzymaną serwatką dalej postąpić, iak późniéy wzory objaśnia. — Jeżeli dodatek tworóg opuszczający iest lotny, a sérwatka z nim utworzona má byđz zupełnie klarowną, piérwéy serwatka słodka za dodaniem podpuszki sporządza się, białkiem od iaiia klaruie, a potém dopiero działacza lotného dodaie.

Za zwyczaj ilość ogólna mléka bez ustanowienia ilości pozostać mogącéy sérwatki podaie się: lepiéy iednak przepisując iuż w pewien sposób sporządzoną serwatkę ilość iey dokładnie oznaczyć: resztę wzory następujące objaśnia.

N. 193.

R. Lactis vaccini recentis Libr: tres

coque et remoto ab igne immisce

Vini rhenani Unc: octo

colostro lactis per colaturam ablato, serum
filtra et adde

Sacchari albi Dr: sex

D: ad lagenam. Signa: *Pro potu ordinario.* —

N. 194.

R. Lactis vaccini recentis et bullientis Libr: duabus
inmisce

Fructuum Tamarindorum Unc: duas
cum pauxillo aquae prius emollitorum, se-
parato coagulo, serum clarifica et adde
Sacchari albi Unc: duas

D: ad vitrum. Signa: *Filizankami przez
dzień wypić.* —

N. 195.

R. Lactis vaccini recentis Libr: duas
coque et inter coquendum sensim adde
Tartari depurati Dr: duas

coagulo ablato, serum clarifica et adde
Sacchari albi Unc: dimid:

D: ad vitrum: Signa: *W jednym dniu wy-
żyć.* —

N. 196.

R. Lactis vaccini bullientis Libris duabus
admisce

Aluminis pulverati Dr: duas
sero colato, et per chartam emporeticam
misso, adde

Syrupi Althaeae Unc: unam.

D: ad vitrum. Signa: *Na cztery razy po-
dzieliwszy przez dzień wypić.* —

N. 197.

N. 197.

R. Seminum Sinapeos nigrae contusor: Unc: unam
infunde
Lactis vaccini bullientis Libris duabus
adde
Vini Gallici albi Libr: unam
stent vase clauso, usque dum refrixerint:
serum a colostro liberum clarifica. D: ad
lagenam. Signa: *W jednym dniu filiżan-*
kami wypić. —

N. 198.

R. Seri Lactis ope coaguli vitulini separati Libr: duas
Succi Citri recenter pressi Unc: dimid:
— Pomorum acido-dulcium recenter expressi
Unc: duas
M: et clarifica dein cum albumine ovorum
Nro i. adde
Sacchari albi Unc: unam
D. ad lagenam. Signa: *Do napoiu.* —

N. 199.

R. Pomorum Aurantiorum recentium Nro ii.
contusis in mortario, adfunde inter terendum
Vini rhenani Libr: unam
probe mixtis adde
Lactis vaccini bullientis Libr: quatuor
relinque vase clauso, donec refrixerint, se-
rocolato et filtrato adde
Sacchari albi Unc: duas
Signa: *Napóy na dwa dni.* —

§. 83.

Nalania (§. 75) i naparzania (§. 80), nie tylko do wewnętrznego, lecz częstokroć i do zewnętrznego użytku bywają przeznaczonemi, dla czego stosownie do miejsc i przeznaczenia tak sporządzonego płynu, różne nazwiska otrzymują, co jednak ani formy, ani sposobu przepisywania nie odmienia.

a. Lotio.

N. 200.

R. Sem: Sinapeos nigrae Unc: unam
contusa infunde

Vini hungarici generosi Libra una
macera vase clauso per nycthemerum, Colat: fortiter expressam sepone. Liquorem per subsidentiam decanthatum exhibe.

Signa: 3 razy dziem po tyżce stołowey
w pierś wciierać. —

b. Fomentum humidum.

N. 201.

R. Herbae Scordii

Flor: Chamomillae vulg: ana Unc: tres
Incis: infunde

Aquae fervidae Libris duabus cum dimidia
vase clauso per $\frac{1}{4}$ horae, colaturae expr: adde
Aquae aromaticae Libr: dimid:

D: ad lagenam. Signa: We czworo złożonemi chustami, żywot na ciepło okładać. —

Chcąc przepis formy niniejszey skrócić, zwłaszcza gdy z małego uchybienia, szkoda dla chorego

wyniknąć nie może, oraz gdy na dokładność aptekarza spuścić się można, naparzenie tego środka bezśrzednio przepisuje się:

c. Collutorium.

N. 202.

R. Infusi Herbae Salviae ex Uncia una parati Libr
dimid;

Zinci sulphurici Gr: quindecim

solve D: in vitrum. Signa: *Co godzina po
łyżce stołowej w ustach trzymać.* —

Richter.

Tym samym sposobem bywają sprycowania, enemy, okładania oczu, płokania gardła, i t. p. z naparzeń sporządzane.

§. 84.

*Wywar z naparzeniem (Decocto-In-
fusum).*

Forma niniejsza z 2 poprzedniczych złożona, służy tylko w przepisie złożonym, gdzie części skuteczne z ciał do wywaru (§. 69.), oraz do naparzenia (§. 74.) przydatnych, w jednym i tym samym płynie następnie rozpuszczone, a więc z sobą połączone być mają. Wreszcie w téj formie nic szczególnego nie ma i wszystko co o wywarze w jltotnem znaczeniu (§. 70.) i o naparzeniu (§. 80.) mówiono było, ma się również i o formie niniejszey rozumieć. Co do porządku i następstwa środków służą ogólne prawidła, powyżey w §. 18. D. podane, np:

N. 203.

R. Cort: Chinae fuscae Dr: sex
 Incisum coque cum
 Aquae fontanae s: q:
 per $\frac{1}{2}$ horam, sub fine coctionis adde
 Rad: Serpentariae virginianae incisae Dr: duas
 relinque in infusione vase clauso per $\frac{1}{4}$ ho-
 rae. Colaturae calide expressae et dein re-
 frigeratae Unciarum octo adde
 Tinct: Valerianae aethereae Dr: unam
 Syrupi Cinnamomi Unc: unam
 D: ad vitrum. Signa: Co z godziny łyżke
 stołowa. —

§. 85.

*Naparzanie z wywarém (Infuso-de-
 coctum).*

Odwołując się względem wyboru ciał do ni-
 niejszego przyrządzenia przydatnych do §. 32, na-
 mieniam, że w téj formie iako takiéy, tylko poie-
 dynczé śrózodki z działaczów lotnych i stałych skła-
 daiące się, używanémi bywają, np:

N. 204.

R. Cort: Pruni Padi Unc: unam
 Incisum infunde
 Spiritus Vini rectific: Unciis duabus
 Aquae fervidae Unciis quinque
 digere leniter vase clauso per $\frac{1}{2}$ horam et cola.
 Corticem in colo residuum dein coque cum
 Aquae fontanae Unciis octo

ad remanentiam dimidii, quam colatam misce cum Infuso D: in vitrum. Signa: *Co*
z godziny łyżkę stołową.— Bremer.

§. 86.

Rozciek (Solutio).—

Płyn przez rozpułnienie ciała stałego w ciekle, lub rozdzielenie ciekle w jnné w stosunku mniej skuteczné cieczy wynikły i przeźroczyły, zowie-my, *rozciekiem.*—

A. Rozroźniamy więc w téy formie.

- a. Szrodek rozpuszczalny (istotnie skuteczny) i
- b. Ciecz rozpuszczającą (*menstruum*), którym częstokroć dodaiemy
- c. Ciała przydatkowego (*accessorium*), skoro pierwsze przez się wskazaniom lékarskim za dosyć nie czynią.

Do pierwszych liczą się szrodki stałe t. i sole, mánna, ekstrakta, fosfor, i t. p., oraz płynne nazwiskiem *liquores* we Farmakopeji oznaczone, kwasy, spirytusy, oleie eteryczne, różne gazy i t. p.

Cieczą rozpuszczającą zaś bywa najpospoliciéy woda, a czasem wino, wyskok lub eter, albolé téż spirytusy i tynktury officynalne i t. p. Dodatki nakoniec czynią się albo w celu dopomagania rozpuszczaniu pierwszych, albo innym zamiarom (§. 11.) zadosyć uczynienia.

B. Wskazując aptékarzowi tę formę, używamy pospolicie wyrazu „*Solve*” gdzie zaś ciało istotnie sku-

teczné (A. a.) jest już rozpuszczone, lub płynem przez się (pod warunkiem aby z połączenia rozkład i osadnie nie nastąpił) zaleca się tylko, aby były z płynem niniejszym skutecznym mieszane, wyrazem „*Misce.*” —

Porządek wymaga, aby pierwszy środek rozpuszczalny, który wreszcie, albo pojedynczym albo złożonym być może, a po nim *menstruum* były wyrażone; po czem dopiero dodatki, jeżeli potrzebne, wyszczególniają się. — Stosunek między obudwoma powinien być taki, aby środek istotnie skuteczny w płynie obranym, mógł się zupełnie rozpuścić i aby ilość onęgo w dozie szczególnej dokładnie wiedzieć można. —

Doza ogólna, jako ogół dóz szczególnych (§. 13.) do ostatnich, oraz częstego ich powtarzania, potrzeby chorego i łatwego zepsucia płynu, stosować się powinna, i według trojakięgo rodzaju rozcieku od drachmy do 4 funtów wynosić może. —

C. Na signaturze wymienia się przeznaczenie płynu: jeżeli ten ma służyć do użycia wewnętrznego; doza szczególna albo do woli chorego zostawia się, albo według łyżek, łyżeczek i kropel ustanawia; jeżeli zaś do zewnętrznego, sposób używania lub przyrządzenia, skoro się z prawidłami (§. 21.) zgadza, wymieniony być powinien: tudzież oznaczają się ilość lub czas powtórzenia i t. d. —

Niniejszą formę do bardzo używanych należącą, dzielimy według mniejszego lub większego rozcieńczenia działaczy istotnych trojako, na *rozciek w istotnem znaczeniu, ulep i krople.* —

§. 87.

Rozcięk w jstotném znaczeniu.

Rozróżnia się od 2 innych przez dawkę ogólną, która od 4 do 18 uncyy wynosi, oraz przez odpowiadającą iey dawkę szczególną, którą tyżeczki i tyżki pospolicie stanowią. — Użytek iego jest dwoiaki: wewnętrzny i zewnętrzny.

Do pierwszego służą następujące formuły:

N. 205.

R. Kali carbonici Dr: unam

solve in

Aquae destillatae Unc: iv.

adde

Syrupi Althaeae Unc: dimid:

D: ad vitrum. Signa: *Co godzina tyżkę na
przemian z kroplami.* — Stuetz.

N. 206.

R. Mannae canellatae Unc: unam

solve terendo in

Tincturae Rhei aquosae Unciis quinque

adde

Spiritus nitrico-aetherei Dr: unam

D: ad vitrum. Signa: *3 razy dniem tyżkę
stołową.* —

N. 207.

R. Kali tartarici Dr. duas (ad Unc: semis:).

Extr: Centaurii minoris Dr: duas

solve in

Aquae pluvialis Unciis octo

D: ad vitrum. Signa: *W jednym dniu
tyżkami wyżyć.* — Muzell.

N. 208.

R. Saponis jalappini Gr: octodecim (ad xxxvi). —
 solve terendo in
 Olei Olivarum recentis Sesquiuncia
 D: in vitrum. Signa: *Co dwie godziny tyż-*
ke stołową, — Vogler.

N. 209.

R. Resinae Guajaci nativae Dr: duas
 pulveratam solve terendo in
 Spirit: Vini ex arundine saccharifera parati (39)
 Libra una
 digere dein per dies sex, liquorem limpidum
 subsidentia decanthatum. Exhibe. Signa:
Co poranek na czczo po tyżce sto-
łowey. — Emerigon.

N. 210.

R. Aetheris sulphurici Dr: unam
 Aquae Menthae piperitae Unc: duas
 M: F: haustus D: in vitrum probe clausum.
 Signa: *Wyplókawszy usta wodą, w pół*
godziny przed zimnem od razu wy-
pić. —

§. 88.

Z pomiędzy form płynnych, bywá rozciek w jsto-
 tném znaczeniu najczęściéy zewnątrz, zwłaszcza
 w cierpieniach organów drażliwszych np: oczu i dróg
 łzowych, nozdrzy, części rodzimych i pęcherza mo-

(39) Gallia Taffia Anglis Rum dicti.

czowégó, dla dokładnégo działaczów rozpuszczania używanym, iako

1. *Collyrium* (§. 52), którego używamy albo do kąpania oczu w znanych powszechnie wanienkach, albolí teź do sporządzenia papki z tego płynu i butki roztartéy, którą włożywszy w płótno, oczy okładane bywaią, co chorému poruczaiąc, ułtnie opowiadá się, np:

N. 211.

R. *Liquoris Ammonii acetici* Unc: unam
Aquae Flor: Sambuci Uncias quinque
 M. D: in vitrum. Signa: *Co 2 godziny oczy kapać. —*

N. 212.

R. *Zinci sulphurici* Gr: viginti quatuor
 solve in
Aquae destillatae simplicis Libra una
 adde
Tinct: Opii crocatae Dr: unam
 D: in vitrum. Signa: *Do sporządzenia z butką papki, i przykładania na noc takowéy do oczu. —*

2. *Errhinum*: (§. 50.) rozcieki tego nazwiska, albo strzykawką, albo burdonetém (*turunda*) w nozdrze wprowadzonémi bywaią, np:

N. 213.

R. *Aluminis rupei* Dr: unam
 solve in
Aquae destillatae Unc: una
 D: in vitrum. Signa: *Namaczawszy tém szarpią, w nozdrze wsunąć. —*

3. *Gargarisma* (40). —

N. 214.

R. Ammonii muriatici depur: Dr: duas

solve in

Liquoris Ammonii acetici Unciis duabus

adde

Syrupi Althaeae Uncias duas

D: in vitrum. Signa: *Po łyżeczce od kawy
co godzina do płókania gardła uży-
wać. —*

Loeffler.

4. *Epithema liquidum* (§. 36).

N. 215.

R. Aquae fontanae Libras quatuor

Aceti Vini Libram semissem

Ammonii muriatici Unc: unam

Kali nitrici Dr: duas

solve D: in lagenas. Signa: *Chusty w czwo-
ro złożone namoczywszy, część ciér-
piącą na zimno okładać. —*

Schmucker:

N. 216.

R. Ammonii muriatici Unc: dimidiam.

Kali carbonici Dr: duas

solve in

Aquae pluvialis Unciis sedecim

D: in vitrum. Signa: *Pósmarawawszy bro-
dawki toiem koźlim, pierś macza-
nemi w tym płynie chustami okła-
dać. —*

5. *Lotio* (§. 43.)

N. 217.

R. Ammonii muriatici Unc: unam

solve in

Aquae pluvialis Libra una

D: in vitrum. Signa: *Do mycia twarzy.*—

Plenck.

6 *Fricio* (40).—

N. 218.

R. Balsami peruv: nigri Unc: unam

solve in

Spiritus Vini rectificatissimi Unc: tribus

D: ad vitrum. Signa: *2 razy dziennie wcie-
rać.* —

Hoffmann.

7. *Peniluvium.* —

N. 219.

R. Hydrargyri muriat: corrosivi Gr: sex

solve in

Aquae destillatae simpl: Libris duabus

D: in lagenam: Signa: *Do użytku zewne-
trznego.* —8. *Injectio in urethram.*

N. 220.

R. Cupri sulphurico-ammoniati Gr: tria

solve in

Aquae destillatae simpl: Libra dimidia

(40) Zowie się w ogólności każde wcieranie miejscowe jakimkolwiek bądź płynem, tak kroplistym jak parowym; np: N. 17 uskutecznione. —

D: in vitrum. Signa: *4 razy dniem wstrzy-*
kać. —

9. *Injectio in vaginam uteri (§. 39.)*

N. 221.

R. Kino pulverati Unc: dimidiam
solve terendo in

Aquae Calcariae Libra una

D: in vitrum. Signa: *Do użycia zewne-*
trznego. —

10. *Enema (§. 38.)*

N. 222.

R. Olei Lini rec: pressi Libram dimid:

— Foeniculi aetherei Dr: duas

M: D: in vitrum. Signa: *Półowa na iednę*
enemę. —

11. *Solutio ad balneum vaporis (§. 44.)*

N. 223.

R. Ammonii muriatici Dr: sex

solve in

Aceti Vini probae notae Libra dimidia

D: in vitrum. Signa: *Polawszy 2 tyżki na*
kamień rozpalony, mieysce boleiące
przykrywszy naparzać. —

12. *Ad cataplasma coctum (§. 37.)*

N. 224.

R. Plumbi acetici Dr: duas

solve in

Aquae destillatae simpl: Libra una

D: in vitrum. Signa: *Bułkę tartą w tém*
rozgotować na papkę, i 4 razy dniem
przykładać. —

§. 89.

Ulep (Julapium s. Julepus) (41).

Jest rozciekiem, również iak poprzedniczy prze-
żroczystym, bez użytého ciepła sporządzány, którén
chorym za napóy dzienny przeznaczamy, za czém ani
smaku, ani woni przykrych wydawać nie powinien,
owszém byđ kwaskowato-słodkim i do użycia przy-
jemnym. — Różni się od rozcieku w jstotném
znaczeniu iedynie tylko przez dozę ogólną, która z
do 4 funtów wynosi, oraz szczególną, która zwykle
choremu do woli zostawia się. —

Według powyższej definicyi mogą ptyzana Nro
160, przepisując wywar iako iuż gotowy, oraz Sér-
watka Nro 198, za ulepy byđ uważane, albo też we-
dług wskazanych prawideł byđ przepisane, np:

N. 225.

R. Acidi tartarici Dr: unam

solve in

Aquae fontanae Libris duabus
adde

Syrupi Ribium Uncias duas

D: in lagenam. Signa: *Jako napóy przez
dzień wyżyć. —*

N. 226.

Infusi Pomorum rubellianorum in taleolos sector:
e Nro duobus parati Libras duas

Syrupi Berberum Unc: tres

M: D: in lagenam. Signa: *Pro potu. —*

W perskim języku znaczy napóy słodki. —

Chcąc przepis téj formy skrócić, oraz napóy łagodny na więcej niż jeden dzień chorému przeznaczyć, istotne tylko działacze w dozie nierównie mniejszey w ulepie zawartemi być mające, przepisniemy, aby chory, dowolną ilość płynu każdego czasu, ze świeżą ilością wody zmieszawszy, miał napóy przyjemny: np:

N. 227.

R. Syr: Rubi Jdae Unc: quatuor
Acidi sulphurici diluti Dr: duas

M: D: in vitrum. Signa: *Pół łyżki drewnianej do sporej skłanki wody domieszać, i do woli za napóy używać.*—

§. 90.

Krople (Guttae).—

Są płynem przezroczystym, a przynajmniej przeświecającym, który, biorąc stosunek od iego objętości, tak dzielne śrzodki ma w sobie zawarte, iż doza szczególna onego kroplami odliczoną być musi. —

Śrzodki w téj formie przepisane być mające, są albo z przyrodzenia do niej przydatne, np: olej skalny, albowi też przekropleniem, trawieniem, rozpuszczeniem i t. p. ciał lekarskich uzyskane.

Ostatnie, iako to: wody przekroplone znakomicie dzielne, np: *Aqua Laurocerasi*, oraz oleje eteryczne, kwasy płynne, tynktury, elixyry, spirytusy, etery, wyskoki eteryczne, rozcieki, wina lekarskie i t. p. Farmakopeją objęte, albo przez się, w dozie z Materii medycznej wiadomej, przepisują.

wané, lub też różnie ze sobą i ciałmi stałemi, mogącemi się w pierwszych rozpuścić, łączone bywają. —

Forma niniejsza jest rodzajem rozcieku (§. 86.) od 2 innych różniącym się szczególnie przez wybór dzielnych działaczy: przeto doza ogólna tylko drachmę do 2 uncyy, a szczególna najwięcej 60 kropel wynosi. W obieraniu środków do téj formy przydatnych, przepisujący zważać powinien; aby płyny obrane bez rozkładu i mętnienia łączyły się, (przeciwné temu jest połączenie oleju skalnego z tynkturami), oraz aby płyn do rozpuszczenia środka stałego obrany, swemu przeznaczeniu co do gatunku (jako *menstruum*), i co do ilości, w stosunku do stałego odpowiadał, tak np: ekstrakta wodniste nie rozpuszczają się w płynach wysokowych i eterycznych wcale, tudzież uncya wody przekroplonej nie rozpuszcza wainyszynu antymonowego więcej nad 6 granów, uncya eteru siarczanego ledwo 8 granów fosforu, i t. p. —

Wskazanie dla aptekarza zgadza się z ogólnemi prawidłami (§. 86. B.) —

Na signaturze namienia się liczba kropel, częstość ich wzięcia i czas, oraz przemiana lekarska, skoro jest więcej przeznaczonych, tudzież sposób użycia np: na cukrze, albo płyn, (woda, kleiek, wino i t. p.) którym krople używając, rozrzedzone być mają, i t. d.

Chcąc dozę szczególną kroplami dokładnie t. i. według wagi działacza ustalić, na ciężar gatunkowy płynu obranego i na obszerność, tudzież grubość brzegu flaszki, z której krople spuszcza się, głównie zważać wypada; tak np: woda i płyny wo-

dniste w drachmie 60, — tynktury w ogólności również tyle, — oleie eteryczne np: terpentynowy 130, — eter siarczany 180 do 200 kropel zawierają, które spadając z wąskiego i cienkiego brzegu flaszki, z jednéj i téj saméj ilości płynu o połowę liczniéjsze krople, niżeli z flaszki brzegiem szerokim i grubym opatrzonej, wydają. Z tych więc przyczyn, obierając formę ninieyszą, w ustanowieniu dozy ostrożnym być trzeba. —

§. 91.

Formę ninieyszą pospolicie do wewnętrznego użytku przeznaczoną, przepisujemy, albo połączeniem płynów ze sobą, albo rozpuszczaniem środków przydatnych, albo, jeżeli środek w téj formie we Farmakopeji nie znajduje się, podaniem sposobu sporządzenia ięgo aptekarzowi.

Wzory kropel wynikłe:

a. z samého połączenia płynów przez się przygodnych.

N. 228.

R. Tinct: Valerianae aethereae Dr: tres cum dimid:
 — Opii simplicis Dr: dimid:
 M: D: ad vitrum. Signa: *Co godzina 25*
kropel:

N. 229.

R. Acidi phosphorici puri Scrup: quatuor
 Tinct: Opii simplicis Scrup: duos
 — Cinnamomi Unc: unam
 M: D: ad vitrum Signa: *Co kwadrans*
(lub pół godziny) 10 do 15 kropel.

N. 230.

N. 230.

R. Liqueoris Ammonii carbon: pyro-oleosi Dr: unam
Tincturae Kalinae Dr: septem.

M: D: in vitrum. Signa: 6 *razy dniem po*
25 kropel. — Dehne.

b. z rozpuszczenia olejów eterycznych.

N. 231.

R. Ol: Terebinthinae aether: Dr: duas
Aetheris sulphurici D: tres.

solve agitando D: in vitrum. Signa: *Co po-*
ranek na czczo $\frac{1}{2}$ część, czyli tyżeczkę
od kawy z wodą wypić. — Durande.

N. 232.

R. Ol: Foeniculi aether: Scrup: unum
Spiritus nitrico-aether: Drachm: tres

Solve, D: in vitrum. Signa: *Po 20 kropel*
na cukrze 4 razy dniem.

c. z rozpuszczenia soli dzielnych.

N. 233.

R. Barytae muriaticae Dr: unam
solve in

Aquae destillatae Unciis duabus
adde

Tinct: Ferri muriatici Dr: unam

D: ad vitrum. Signa: *Cztery razy dniem po*
30 kropel. — Hufeland.

N. 234.

R. Hydrargyri muriatici corrosivi Gr: quatuor
solve in

Aetheris sulphurici Unc: dimidia

D: ad vitrum. Signa: *Z rana i wieczorem
po 10 kropel. —* Lafontaine.

d. z rozpuszczenia fosforu.

N. 235.

R. Phosphori Gr: quatuor
Olei Caryophyllorum Scrupulo uno
emolliti: digerantur cum
Aetheris sulphurici Unc: dimidia
ad perfectam ejus solutionem

D: ad vitrum. Signa: *Co godzina 15 kro-
pel na przemian z mixturą. —*

e. z rozpuszczenia ekstraktów.

N. 236.

R. Extr: Rhei Scrup: unum
solve in

Tincturae Rhei aquosae Uncia una
adde.

Spiritus sulphurico-aetherei Dr: unam

D: ad vitrum. Signa: *20 do 30 kropel na
cukrze, wraz z filiżanką kleyku co
dwie godziny. —*

N. 237.

R. Extr: Aconiti Dr: dimidiam
solve in

Vini antimoniatu Huxhami (42) Uncia una

(42) Digestione partis unius Vitri antimonii (stibii oxydulati fuscii) per dies duodecim cum Vini maderatici partibus xxiv. et dein filtratrone liquoris parati.

D: ad vitrum. Signa: *Co 2 godzin 16 kropel, a codzień iedną kroplą więcej, dopóki nudzenie nie nastąpi. —*

Richter.

f. z rozpuszczenia żywic.

N. 238.

R. Terebinthinae laricinae Sesquiunciam

Resinae Guajaci nativae Dr: duas

Spiritus Vini rectificati Libr: dimid:

digere leni calore per dies tres, dein tincturae colatae, adde

Olei Menthae piperitae aetherei Dr: unam

D: ad vitrum. Signa: *Trzy razy dniem po 60 kropel z pół filizanką klejku zmieszanych. —*

UWAGA. Gdziekolwiek w chorobach długo trwających, forma niniejsza ciągle przepisuje się, gdzie więc ilość kropel według wskazań terapeutycznych od czasu do czasu powiększoną być powinna, a liczbę 60 przewyższać zaczyna, dozę szczególną według łyżeczek przyzwoicięj ustanawiamy, albo dodając stosowną ilość płynu przyzwoitego i obojętnego, zamieniamy we formę rozcieku w istotném znaczeniu, jeżeli ilość istotnego działacza w dozie szczególnej łyżki stołowej dokładnięj umiarkować się daie. —

§. 92.

Skoro lekarz w kompozycji kropel ma szczególne zaufanie, a ta we Farmakopeji krajowej nie znajduje się, na ten czas daie aptekarzowi ięj przepis, za-

lecając aby ią pod danem nazwiskiem zachowywał,
i używa ięć potem w dozie przyzwoitey iako iuż go-
towego preparatu, np:

N. 239.

R. Kali carbonici

Aquae Cinnamomi ana Unc: tres

Opii puri Unc: dimidiam

Aquae Cinnamomi vinosae Unc: unam

soluta separatim misceantur; digerantur
dein per hebdomades tres in balneo aquae,
saepius agitando. Colatis admisce

Gummi Mimosae pulv: Unc: dimid:

Ammonii carbonici Dr: duas

solutas in

Aquae Cinnamomi simplicis Sesquiuncia

Omnia probe mixta, digerantur iterum in
vase bene clauso per aliquot dies, filtren-
tur D: ad vitrum. Signa: *Tinctura anti-
syphilitica Besnardi.* —

N. 240.

R. Lapidis Haematitidis

Ammonii muriat: ana Libr: unam

pulverata seorsim immitte retortae et ada-
ptato vase recipiente, sublima balneo are-
nae, calore sensim aucto, ad excandescen-
tiam retortae usque: qua binis horis elapsis
remissa, relinque apparatus usque dum
sensim sensimque refrigeat. Dein fracta
retorta residuum, (reponendo in hypogaeo
per nycthemerum a vitro separandum)
comminutum, misce probe cum Ammonio
muriatico martiato in recipiente obtento:

mixta novae retortae immitte et adlutato recipiente bis eodem modo iterata sublimatione, residuum denique (urias ferri et aluminae) in pulverem subtilem redige et tela linea, tenaculo adfixa expansum, supposito vase porcellaneo idoneo, in hypogaeum repone. Primus liquor stillans limpidus, intense fuscus, ignis instar urens et stypticus, pondus unciarum trium non excedens, vasculis capacitatis drachmae unius, vel duarum, vitreo epistomio munitis et ad arcendam lucem charta obducendis immittatur et servetur. Signa: *Liquor stypticus Loofii* (43).

§. 93.

Zewnątrz bywa niniejsza forma, rzadko kiedy inaczej przepisywana, iak tylko w sposobie wody do oczu (*collyrium*), np:

N. 241.

R. Liquor: Hydrargyri nitrici Gutt: unam
Aquae Laurocerasi Unc: unam

(43) Według mego doświadczenia jest ten nieco odmienny sposób sporządzenia płynu niniejszego, dokładniejszym od podanego przez *Loofa* (Handelingen v. d. geneesk: Genootsch: Deel vi p. 185.) gdy przez dziurę według jego porady w środku talerza wyświdrowaną, część proszku wraz z płynem ścieka, a nie umiarkowawszy ilości ostatniego, uzyska się ku końcowi płyn ledwo żółty i w skutku bez porównania od początkowego słabszy. Flaszki małe są potrzebne dla rzadkiego i w małej ilości użycia jego, zwłaszcza gdy płyn za przystępem powietrza atmosferycznego osad sprawia i przez to samą na skutkach swych znakomitych traci.

Aquae Rosarum Unc: duas

M: D: in vitrum. Signa: 6 *razy dniem po kropli w oczy wpuszczać.*— Lentin.

N. 242.

R. Zinci sulphurici Gr: unum
solve in

Aquae Rosarum Unc: una
adde

Camphorae, Mucil: Gummi Mimosae subactae
Gr: unum

D: ad vitrum. Signa: *Co godzina po kropli w oczy wpuszczać.*—

§. 94.

Mixtura (44). (*Mixtura*).

Jest forma leków płynną, pospolicie do wewnętrzznego użycia przeznaczoną, z samego zmieszania wody pospolitej lub przekroplonej z szrodkami stałymi sproszkowanymi, ekstraktami, olejami tłustymi, lub płynami przez się przezroczystymi, bez dalszego względu na ich rozpuszczalność, zawieszanie lub rozkład wynikłą.

Z powyższej definicyi, która zarazem różnicę od form poprzedniczych, a mianowicie nałania, wywaru, i rozcieku wskazuje, wybór ciał do tej formy przydatnych poznać się daie; a iak przezroczy-

(44) W mowie potocznej każde lekarstwo płynne łyżkami używane, bez względu na obrót formę, przezroczystość i t. d. *mixturą* nazywają. —

łtość płynu właściwą była cechą rozcieku, tak tu mętność i osad cechują *mixture*. (45).

Prócz wody używa się czasem za *excipiens* naparzan i wywarów, w sposobie iako już gotowych płynów, inaczey należałby przepis pod kategorią pierwszych. Co do ciał mających byź obiętemi (*excipienda*), wystrzegać się wypada gum żywnych, ponieważ choć w proszku dodane, do spodu flaszki przylegają, a zawieszane za pomocą kleiu lub żółtka, do formy następney t. i. emulsyi należą: takż proszków kruszczowych, a mianowicie preparatów żywego srebra, gdy te, choć zakłócone nierównie rozdzielaia się, a nadto, w ustach miejscowo działaiac, szkodliwemi stać się mogą —

Obieraiac stosunek między ingrediensami wystrzega się zbytniey gęłtości płynu, zwłaszcza gdy proszki pulchne lub kleiowaté do składu mixtury wchoǳą; i tak liczy się na 8 uncyy wody lub iakięgobądź płynu, (co iest średnia ilość dozy ogólney): proszku roślinnego $\frac{1}{2}$ uncyi, gumy również tyle; tynktury, eteru i t. p. drachmę; syropu, miodu lub ekstraktu rzadkiego $\frac{1}{2}$ uncyi do całej, ekstraktu zwyčajnego 2 drachmy, a częściey nierównie mniey.—

Porządek uszeregowania ingrediensów do prawideł ogólnych i §. 18. E. podanych, stosować się powinien.

Doza ogólna, iako ogół dóz szczególnych, do ostatniey, oraz częłtości powtarzania iey przyłtosowana,

(45) Dawnie nie czyniono różnicy między rozciekiem i mixturą — dzielono ostatnią na *Mixtura Jalapium*, *Mixtura media* i *M. contracta* czyli *Guttae*. —

dla osoby dorosłej $\frac{1}{2}$ funta do całego wynosi i w przypadkach gorączkowych, na jeden dzień, apyretycznych zaś na dwa dni, a czasem i dłużej przepisuje się. — Doza szczególna pospolicie według łyżek, u dzieci według łyżeczek, albo według części dozy ogólnej, rzadko według półkubka ustanawia się. —

Wskazanie dla aptekarza wyraża się słowem „*Misce:*” dodatek *Fiat mixtura*, również iak wyrażenie naczynia *Detur in vitrum*, są niepotrzebne, ile że forma z samego przepisu i dobranego stosunku ingrediensów wynikać musi i naczynie inne niżeli szkło być nie może, jeżeli obszerność otworu flaszki, oraz zatknięcie onego szczególnego wymienienia nie wymagają. —

Na signaturze zakłócenie płynu zawsze zaleconem być powinno, oraz ilość i czas wzięcia, lub częstość powtarzania dozy.

Niniejsza forma dla prędkości w której sporządzoną być może, oraz że przykre nawet śródki, które w innych formach przepisywać trudno, nią obięte być mogą, nader szacowaną i zatem często używaną bywa. —

N. 243.

R. Tartari stibiati Gr: duo

Radicis Ipecacuanhae pulv: Gr: quindecim

Oxymellis scillitici Unc: dimid:

Aquae Chamomillae Unc: duas

Misce D: Signa: Skłóciwszy dobrze połowę od razu wziąć, a co 10 minut łyżkę, dopóki trzykrotnie womity nie nastąpią. —

Richter.

N. 244.

R. Cort: Chinae flavae subtiliss: pulv: Unc: unam
Aquae Rutae Unc: decem
Vini generosi Uncias tres.
Syrupi Menthae Unc: duas

M: D: Signa: *Sktóciwszy dobrze co 2 go-
dziny brać 2 łyżki stołowe. —*

Bar: Stoerck:

N. 245.

R. Kali nitrici Dr: unam
Stibii oxydati albi non abluti Dr: unam cum dimid:
Oxymellis scillitici Unc: duas
Syrupi Papaveris rhoeados Unc: unam
Aquae Foeniculi Unc: octo.

M: D: Signa: *Zakłóciwszy dobrze, co 2
godziny brać 2 łyżki stołowe. —*

N. 246.

R. Myrrhae electae pulv: Dr: unam
solve terendo in
Aquae Menthae piperitae Libra dimidia
adde
Kali carbonici Dr: dimid:
Ferri sulphurici Gr: duodecim
Spiritus sulphurico-aetherei Dr: unam
Syrupi Menthae Unc: dimid:

M: D: Signa: *Sktóciwszy dobrze, trzy razy
w dzień po łyżce. —*

Griffith.

N. 247.

R. Aquae Foeniculi Sesquiunciam
Tincturae Rhei aquosae Unc: dimid.
Syrupi Rhei Unc: unam
Magnesiae carbonicae Dr: unam

M: D: Signa: *Skłóciwszy dobrze, co 2 godziny tyżeczkę od kawy.* —

Rosenstein.

N. 243.

R, Magnesia sulphuricae Unc: unam
solve in

Aquae fontanae Libra dimid:
adde

Olei Lini recenter pressi Unc: tres

Opii puri subtilissime cum Sacchari albi Unc: di-
midia contriti Gr: sex,

M: D: Signa: *Skłóciwszy dobrze, co kwad-
rans tyżekę stołowa.* — Richter.

Czasem, choć nie tak często, używá się téy formy i zewnątrz, a to iako:

a. *Collyrium,* —

N. 249.

R. Zinci oxydati Dr: unam

Aquae Rosarum Unc: quinque

M: D. Signa: *Do kąpania oczu.* —

De Haen.

b. *Injectio in vaginam uteri.*

N. 250.

R. Hydrargyri muriat: mitis Dr: unam

tere in mortario adfundendo sensim

Aquae Calcariae Libram unam

Exhibe usui externo.

c. *Epithema liquidum.*

N. 251.

R. Mixturae vulnerariae acidae

Aquae saturninae ana Libr: unam

M: D: Signa: *W* czworo złożone chusty
namaczać i zewnątrz okładać. —

Theden.

§. 95.

Emulsyia (*Emulsio*). —

Płyn wodnisty, mający śródki w wodzie przez się nierozpuszczalne, za pomocą ciała pośredniczego w sobie zawieszone, zowie się ogólnym wyrazem *emulsyia*. —

We formie niniejszey, najczęścię wewnątrz, lecz czasem i do zewnętrznego użycia przeznaczoney, można rozróżnić.

a. Płyn formie za podstawę służący, którym iest woda pospolita lub przekroplona wonna, rzadko naparzenie albo odwar.

b. Śródek (w wodzie przez się nierozpuszczalny) *zawieszonym być mający* (*materia emulgenda*), iakiemi są oleie tłuste i eteryczne, kamfora, żywice, gumy żywiczne, balsamy, piżmo, fosfor i żywe srebro czyste. —

c. Ciało zawieszające t. i. guma lub klej, oraz żółtko z jay.

Skoro ciało zawieszonym być mające i zawieszające, w jednym śródku znajdują się połączone, płyn z prostego rozcierania iego w moździerzu, za doléwaniem wody i precedzeniem wynikły, zowie się *emulsyia właściwą*: skoro zaś ciało do zawieszenia służące, pierwszemu ma być dopiero dodanem, *niewłaściwą*.

A. *Emulsyia właściwa (Emulsio vera).*

Dla podobnego składu i koloru mlékiem roślinném zwaną, sporządza się z jąder pestkowców (*drupae*) i nasion, prócz oleju tłustego, klej, białko roślinne i krochmal zawierających, iakiemi są *loco omnium* migdały słodkie, pyłacyie, tak zwane dawniey *quatuor semina frigida majora*, (*cucumeris, cucurbitae, citrulli et melanum*) oraz mak, siemię konopne i t. p.

Zadaniem formy niniejszey iest, aby płyn co do koloru był białym i przytém wonią i smakiem nieprzyjemnie nie raził; zamiarém zaś, aby nim żywić, pragnienie i uczucie gorąca ugasić, tudzież cierpienia dróg pierwszych oraz urnowych uśmierzać, albowi téż działaczom istotnie skutecznym służyć za płyn pośredniczy. —

Stosownie do zamiaru dzielimy przepisy emulsy prawdziwych na proste i złożone: pierwsze, bądź iako napóy bądź téż iako lékarstwo istotné, są same przez się zamiarowi odpowiedniemi. Dobierając w każdym z tych dwóch przypadków stosunku do płynu wyniknąć mającego, na ilość części łupiniastych i nieużytecznych nasion zważać i tém więcey w stosunku do wody zasadney obierać wypadá, im mnieyszeimi są przez się, a przeto w łupiny bardziey obfite, np: powyżey wspomnioné *quatuor semina frigida majora*.

Migdały słodkie wyluskiwane (*Amygdalae dulces excorticatae*), względnie na czyśność oleju, przyjemność w smaku i oczyszczenie z ciał obcych, za wzór środków do emulsyi prawdziwey przydatnych uważając, biorą się w 18 do 24 części płynu pozostać się ma-

iącego, gdy takowy ma służyć za napój; na pozostałość 12, gdy inne działacze istotne w nim mają być rozpuszczane; a na 8 do 6, skoro sam płyn wynikły iako taki ma być lekarstwem. Płynem rozpuszczającym bywa pospolicie woda zdroiowa, lub też przekroplona, oleju lotnego nie zawierająca, np: *Aqua Rubi Idaei* i *Cerasorum nigrorum*, często- kroć zamiast nich iedynie dla smaku kilka migdałów gorzkich (2 do 8) dodają.

Ponieważ emulsyia prawdziwa w smaku przyjemną być powinna, do iuż sporządzoney należytej ilości cukru lub przyzwoitego syropu (46.) dodać zaleca się. —

Porządek przepisu wymaga, aby naprzód gatunek iąder lub nasion, po nim płyn, a nakoniec dodatek, iaki był w razie wskazanym, wymieniać. Doza ogólna według prawideł powyższych od $\frac{1}{2}$ funta do 2 wynosi, t. i. zawsze tylko tyle, ile chory na dzień ieden potrzebuje, zwłaszcza gdy w ciepłej porze roku, nader łatwemu zepsuciu podpada, szczególna zaś, do niej i zamiaru całego przepisu zastosowaną być powinna.

Wskazanie dla aptekarza zawiera opis iego czynności i porządek w którym ma nastąpić, t. i. utłuczenie iąder lub nasion (*contusa*), przecieranie ie w moździerzu (*tere in mortario*), powolne dolewanie wody (*adfundendo sensim*), a nakoniec przedcedzenie płynu i następne dodanie (*colaturae ad-*

(46) Wystrzegać się należy syropów w kolorze czerwonych np: (Syr: *Berberum*, *Ribium*, *Rubi Idaei*, *Papaveris Rhoeadaos*), ktoreby przez swoje zafarbowanie obrzydliwość sprawiać mogły. —

de). — Za zwyczaj ilość płynu, mającego być użytym, wyrazem przyjętym do woli aptekarzowi zostawia, a pozostałoć wagą oznacza się. Signatura zakłócenie płynu, dozę szczególną, według łyżek lub kubków od filiżanek, czas i częstość iej powtórzenia obęymie. Prócz tego ułtnie doradza się, zwłaszcza w lecie choremu, aby, zapobiegając zepsuciu się emulsyi, flaszkę w zimną wodę wstawiał i ołtatnią często odmieniał.

a. Przepisy proste emulsyy właściwych.

N. 252.

R. Amygdalar: dulcium excorticatarum Unc. unam
Contusas tere in mortario adfund: sensim
Aquaë Cerasorum nigrorum Libram dimid:
— fontanae Unc: quatuordecim.

Fiat lege artis Emulsio cui colatae adde
Sacchari albi Unciam unam

D: in vitrum. Signa: *Po $\frac{1}{2}$ kubku przez dzień wypić.* —

N. 253.

R. Seminum Papaveris albi Dr: sex

— Hyoscyami Dr: dimid:

Contusa tere in mortario et adfunde sensim
Aquaë Rubi Jdae Libr: dimidiam

Fiat lege artis Emulsio cui adde
Syrupi amygdalini Unc: dimid:

D: ad vitrum. Signa: *Co godzina łyżkę stołową.* —

b. Przepisy złożone emulsyy właściwych.

Obierając dodatki, wystrzegać się wypadá wszelkich kwasów i soli zobojętnionych z nadmiarem

kwasu, oraz środków wyskokowych, iako emulsyją rozkładającą, nie mniej w smaku i woni przykrych. — Jeżeli dodatek iednakowego sporządzenia z ciałem obranem (*emulgendum*) wymaga, iak we wzorze poprzednim, razem z nim utłuc i przecierać się zaleca, jeżeli zaś nie, to sporządzonej emulsyi dopiero dodany być powinien, aby część onego w cedzidle nie pozostała i przez to przepisującego w jego zamiarze nie zawiodła.

N. 254.

R. Amygdal: amarar: Dr: unam semis (ad Dr: duas)
contusas tere adfundendo sensim

Aquae fontanae Unc: tres

Fiat Emulsio in qua dissolve

Extracti Centaurii minoris Dr: semis (ad unam).

D: in vitrum. Signa: *W* godzinę przed paroxyzmem od razu zacyć. —

Frank (w Poznaniu).

N. 255.

R. Seminum Cannabis Unc: dimid:

Contusa in mortario tere et adfunde sensim

Aquae Flor: Tiliae Libram unam

Fiat Emulsio cui colatae adde

Camphorae rasae, Mucilag: Gummi Mimosae

s: q: subactae Gr: viginti quatuor.

Syrupi Althaeae Unciam unam

D: in vitrum. Signa: *Co* godzina $1\frac{1}{2}$ tyżek stotowych. —

§. 96.

B. *Emulsyia niewłaściwa* (*Emulsio spuria*).

Różni się od gatunku poprzedniczego, prócz cech powyżey podanych (§. 95).

1. Że nigdy za napóy, lecz zawsze za lekarstwo w jstotném znaczeniu iest uważaną, przeto doza ogólna rzadko więcéy nad 8 uncyy, owszem częściej mniej wynosi, szczególna zaś według łyżek i łyżeczek ustanawia się. —

2. Że ani na kolor, ani wonią lub smak, lecz iedynie tylko na skuteczność środków w dobięciu ciał do téy formy przygodnych zważa się. — Jednak domieszania proszków nierozpuszczalnych do emulsyi wystrzegac się należy. —

3. Że prócz wody pospolitey, wody wonne przekroplone, w olej eteryczny obfitujące, oraz wywary (uważane iako już sporządzone) przepisują się. —

Porządek wymaga aby naprzód ciało w płynie zawieszoném byđz mającé, po niém pośrednicze, a później płyn sam i dodatki, skoro są wskazane, wymieniać. Z pomiędzy wszystkich gum i klejów, do sporządzenia formy niniejszey zdolnych, guma arabska zasługuie na pierwszeństwo: niektóre tylko ciała, iak później w szczególności się okaże, przyzwoiciey przez żółtko z jaj zawieszanemi bywają. —

Stosunek ciała pośredniczego, do mającego byđz zawieszoném zawisł: od iego płynności, a po części od ciężaru gatunkowego i stosunkowey płynu ilości. —

Ponie-

Ponieważ każdy gatunek ciał téj formie przydatnych, bądź poprzedniczego przysposobienia, bądź właściwego stosunku do ciała pośredniczego potrzebuje, następnie o każdym z osobna mowa będzie. —

Na emulsyją niewłaściwą przeznaczamy:

a. Oleie tłuste:— Chcąc zamiaru formy ni-
niejszey dopiąć, iłowatego oleju wystrzegać się wy-
pada: dla tego też zawsze świeżo prasowany przepi-
suie się. — Mimo że klej z jednéj części gumy arab-
skiey sporządzony, 6 oleju tłustego i więcej w wo-
dzie zawieszać iest w stanie, iednakowoż, chcąc roz-
kładowi zapobiedz, bierze się większy pierwszego
stosunek, zwłaszcza gdy wiele iest płynu obranego.
Na zawieszistą emulsyją stosunek iak 1 oleju, do 4
wody; na zwyczajną do 8, na rzadką do 12 powsze-
chnie iest używany. —

a. Jeżeli olej tłusty iest płynny przez się: prze-
pisuie się według prawideł dopiero wyszczególnionych
w sposobie następującym. —

N. 256.

R. Olei Ricini Uncias tres
Syrupi Althaeae Unc: duas
Vitelli Ovorum Nro duo
diu tritis et subactis adde sensim
Aquae communis Uncias decem
Fiat emulsio D: in vitrum. Signa: *Co go-
dziņa z tyżki stołowe.* —

Bar: Quarin.

N. 257.

R. Olei Amygdalarum recenter pressi Unc: dimid:
Mucilaginis Gummi Mimosae Dr: duas
Subige terendo invicem et adfunde sensim
Aquae Florum Tiliae Unc: tres
Fiat Emulsio in qua terendo dissolve
Mannae cannellatae Dr: sex.
Kali nitrici
— sulphurici ana Dr: unam
D: in vitrum. Signa: *Co 2 godziny tyżkę*
stotową. — Hufeland.

β. Skoro olej tłusty do wewnętrznego użytku przeznaczony, jest sęzwały, np: olej kakaowy, olbrót lub воск, przed mieszaniem z ciałem zawieszającym, oleiem tłustym płynnym odmiękczony bydz powinien; samo bowiem iego w cieple topienie i z rozgrzanym kleiem zmieszanie, mniey zamiarowi odpowiada, gdyż za ostrygniieniem płynu w łuskwinach, zakłóceniem onego równie rozdzielić się nie dających, wyłączonym bywá, np:

N. 258.

R. Cerae citrinae
Olei Amygdalarum recenter pressi ana Dr: tres
liquata leni igne, subige terendo cum
Vitellis Ovorum Nro duobus
adfunde sensim
Aquae Flor: Sambuci Libr: dimid:
dein adde
Elaeosacchari Macidis Unc: dimid:
D: ad vitrum. Signa: *Co godzina tyżkę
stotową. —*

b. Żywice. — Używając z nich tak zwanych ostrych np: gwaiakowey i jalappowey, gdy nie tylko równé w najdrobnieysze cząstki rozdzielenie ich w płynie, lecz zarazem dodatek obwiiający mieć zamierzamy, biorą się albo preparata w tym samym zamiarze sporządzone t. i. *Sapo jalappinus* i *guajacinus* w połączeniu z kléiem gumy arabskiéy, albolitę rozpúściwszy żywicę wprzód w oleiu, według zasad powyższych postępujemy, np:

N. 259:

R. Resinae Jalappae Scrup: unum
 Olei Olivarum recentis Unc: dimid:
 soluta subige cum
 Mucilaginis Gummi Mimosae Unc: dimidia
 adfunde sensim
 Aquae Flor: Chamomillae Unc: tres
 emulsioni adde
 Sacchari albi Dr: duas
 D: in vitrum. Signa: *Co godzina tyżkę sto-*
łową, dopóki skutek nie nastąpi. —

c. Kamfore. — Jeżeli emulsyia do użycia wewnętrzne go iest przeznaczoną, używamy gumy arabskiéy do zawieszania kamfory, jeżeli zaś do zewnętrznego, gdzie więc nieprzyjemność koloru na skutek lekarstwa nie wpływa, to i żółtko z jaj wziętem bydz może, np:

N. 260.

R. Camphorae rasae Scrupulum unum
 Ammonii carbonici pyro-oleosi Scrupulos duos
 Mixta subige terendo cum
 Mucilag: Gummi Mimosae

Syrupi Althaeae ana Uncia una
adde

Aquae flor: Sambuci Unc: duas

D: in vitrum. Signa: *Co godzina $\frac{1}{2}$ łyżki
stotowey.* — Czekierski.

Podobnym sposobem i oleie lotne przepisywa-
nemi bywaią. —

d. Gummy żywiczne, bywaią daleko doskona-
lę przez żółtko z jay, aniżeli za pomocą kleiu ia-
kiego zawieszane. Za zwyczaj bierze się na pół un-
cyi gumy żywiczney iedno żółtko, lub też ilość na-
leżyta iego rozsądkowi aptekarza zostawia się: prócz
tego, zapobiegaiąc aby części żywiczne na spód nie
opadły, zaleca się, aby przez czas przyzwoity przecie-
ranemi były. np:

N. 261.

R. Ammoniaci electi Dr: tres

subige terendo per tempus idoneum cum

Vitello Ovi Nro uno

adfundendo sensim

Syrupi Balsami peruviani Unc: unam

Aquae Hyssopi Unc: quinque

Emulsioni colatae adde

Liquoris Ammonii anisati Dr: unam

D: in vitrum. Signa: *Sześć razy duiem po
łyżce stotowey.* —

Również i terpentyne modrzewową żółtko z jay
naydokładnię do zawieszenia w płynie wodnym u-
sposabia. —

e. Fosfor. — Zadaniem iest aby zawieszaiąc go
w emulsyią iak naysubtelnię rozdzielić, co poprze-

dniczem rozpuszczeniem w oleiu lotnym, albo tłustym, lecz nąylepięý sproszkowaniem fosforu (47), uskuteczniamy: ile że fosfor w oleiu tłustym dopięro za ięgo ogrzaniem i trudno, rozpuszcza się (gran zaledwo w $\frac{1}{2}$ uncyi), a przez to zbytnia ilość oleiu tłustęgo, skuteczność działacza istotnęgo zmienia oraz osłabia, np:

N. 262.

R. Phosphori agitando aqua fervida in pulverem redacti Gr: duo

Mucilaginis Gummi Mimosae e Dr: duabus parati
Subigatur longa trituratione, dein adfunde sensim

Aquae fontanae Libram dimidiam

Fiat emulsio cui adde

Syrupi amygdalini Unciam unam

Spiritus sulphurico-aetherei Gutt: triginta

D: ad vitrum. Signa: *Co z godziny łyżkę stołową.* — Hufeland.

f. Żywę srebro czyste. — Przed zawieszeniem ięgo w wodzie, ciągłym przecieraniem w niedokwas niedoskonały zamienionym być musi. Dla

(47) Napełniwszy fiaskę dogodney wielkości wodą do połowy, kładzie się w nią fosfor i zagrzawczy wodę aż do roztopienia ostatnięgo, kłoci się mocno i tak długo, aż fosfor w proszek obrócony i powolnie ostudzony, w kształcie nowym pozostań: wylawszy potem wszystko w moździerz, z proszku fosforowęgo na spodzie zebranęgo, zlewa się woda zwolna, zostawiając tyle tylko nad fosforem, ile za dodaniem proszku gumy arabskiey, do utworzenia kleiu potrzeba; dosypawszy ięý należytey ilości, sporządza się mieszaniem kleý i fosfor zarazem zawieszają, dolęwiając ostrożnie rozcieńczaiaćey wody. —

ciężaru gatunkowego tego kruszcu, gumy arabskiej nierównie w większym stosunku dobięra się, i mimo tego w signaturze zakłócenie płynu zaleca, np:

N. 263.

R. Hydrargyri puri Dr: unam

Gummi Mimosae pulv: Dr: tres

Syrupi Althaeae Unc: duas

tere in mortario, donec globuli mercuriales
penitus disparuerint, dein adde inter mi-
scendum

Aquae Melissae Libr: unam

D: in vitrum. Signa: *Z rana i wieczorem
dwie tyżki stołowe drewniane. —*

Plenck.

§. 97.

Emulsyia niewłaściwą bywa również i zewnątrz według tych samych prawideł, iedynie tylko bezwzględnie na smak przyjemny przepisowaną i używaną, a to iako

a. *Enema.*

N. 264.

R. Terebinthinae laricinae Dr: unam

Vitelli Ovi Nro unum

subige terendo, dein adde

Elect: Theriacae Unc: dimidiam

Lactis vaccini recentis Unc: quatuor

D: ad vitrum. Signa: *Zagrzawszy, na iednę
enemę. —*

Van Swieten.

N. 265.

R. Asae foetidae electae Dr: unam

Vitelli Ovi Nro unum

subige terendo et sensim adfunde

Jnfusi Radicis Valerianae silv: ex Uncia dimid:
parati Libr: dimid:

D: ad vitrum. Signa: *Zagrzawszy połowe,
do iedney enemy użyć. —*

b. *Errhinum* (§. 50.)

N. 266.

R. Balsami Peruviani nigri Gutt: quindecim
tere cum

Mucilaginis Gummi Mimosae Drachmis duabus
adfunde sensim

Aquae fontanae Libram dimidiam
dein dissolve

Zinci sulphurici Gr: sex

D: in vitrum. Signa: *Z rana i wieczorém
w nos wstrzykać. —*

§. 98.

Miodek lékarSKI (*Linctus* s. *Eclegma*
(48) s. *Looch*) (49).

Jest formą lékarstw płynną, do wewnętrznego
użytku, t. i. do rozplynienia się w ustach i połknię-
nia przeznaczoną, w smaku przyjemną i wonią przy-
krą nie rażącą. —

Do niéy służą szczególnie syropy, istotnie téy
formy zasadą będącé, pojedynczé lub téż ze sobą
połączone, tudzież kiéie w połączeniu z niemi, lub

(48) Το εκλειγμα (od λείγω liżę) środek do lizania prze-
znaczony.

(49) Wyraz arabski, toż samo znaczący, lecz teraz rzadko
używany. —

z cukrem wonnym (*elaeosaccharum*), również miód przasny i miody kwaśne, konserwy, balsamy płynne, oleje tłuste, kwasy i proszki kruszczowe w małym stosunku.

Wszystko w tej formie na tem zależy aby płyn, na którego przeźroczystość wreszcie nie zważa się, iednostaynie był zmieszany; przeto zaleca się aptekarzowi, stosownie do obranych ingrediensów, które się według prawideł ogólnych (§. 18. E. i F.) szereguie, aby, jeżeli przez się przygodne, ze sobą mieszał „*misce*”, albo ie wprzód rozpuścił „*solve*”, albo rozpuściwszy z grubych części iakie bywają np: w konserwach, przez sito przecierając, oswobodził, „*mixta trajice per setaceum*” — albo jeżeli z zasadą płynności syropów i klejów nie łączą się, np: oleje tłuste i balsamy płynne, za pomocą kleju „*subige terendo*” w płynie zawieszał. —

Stosunek obranych ingrediensów ze smakiem przyjemnym tej formy, oraz z właściwą ich skutecznością w danej dozie zgodnym być powinien. —

Doza ogólna wynosi pospolicie trzy uncye, rzadko 5 do 6; szczególna zaś za zwyczaj według łyżeczek od kawy ustanowioną bywa, która na signature wraz z częstotścią powtórzenia wymienia się. —

W przypadkach wrzodów ust głębokich, gdzie tą formą miejsce o na wydrążenie ust skutkować zamierzamy, czas nawet trzymania miódka w ustach oznaczyć wypada.

Właśnie w tym przypadku, oraz w cierpieniach niektórych kanałów, iako to, pokarmowego i oddechowego, ta forma iest bardzo szacowaną, mia-

nowicie dla dzieci: iednakowoż używamy iey raczey dla uśmierzenia symptomatów, aniżeli uzupełnienia nią kuracyi, szczególnie gdy wybór ingyedyensów rzadko kiedy, ciągłego ich użytku dozwala. ---

N. 267.

R. Cetacei albiss:

Olei Amygdalar: recenter pressi ana Unc: dimid:
liquata subige terendo cum

Mucilaginis Seminum Cydoniorum

Syrupi Althaeae ana Unc: una cum semisse

D: in vitrum. Signa: *Często brać po ty-
żeczce od kawy. —*

N. 268.

R. Aceti scillitici Unc: dimid;

saturati cum

Ammonii carbonici Gr: quindecim

adde

Syrupi Senegae

—

Balsami peruviani ana Drachm: decem

M: F: Linctus. D: in vitrum. Signa: *Sześć
razy dniem po tyżeczce od kawy.*

N. 269.

R. Conservae Rosarum Unc: unam

Syrupi Althaeae Unc: duas

solutis et per setaceum trajectis admi-
sce terendo

Olei Olivarum optimae notae Unc: unam
stillando sensim

Acidi sulphurici concentrati Gutt: triginta

D: in vitrum. Signa: *Trzy razy dniem po 2
tyżeczki bez popicia połknąć. —*

Unzer.

N. 270.

R. Syrupi opiatu Unc: duas

Gummi Mimosae pulv: Dr: duas

Sulphuris sibiati aurantiaci Gr. quatuor

M. exacte F: Linctus D: in vitrum. Signa:

4 razy dziennie po tyżeczce od kawy.

Miodek lekarski, iedynie tylko w chorobach wydrażenia ust i sposobem pędzla z dartego płótna sporządzonego, mianowicie u dzieci użyty, zowie się *Litus*: skład iego zgadza się zupełnie z poprzednim, iednak zważa się w dobieraniu stosunku ingrediensów, raczy na ich skuteczność, niżeli przyjemność w smaku, wystrzegając się takich, któreby zębom lub dziąsłom stać się mogły szkodliwemi, np: kwasu siarczanego, alunu, węglanu potażu i t.p.

N. 271.

R. Mellis rosati Unc: unam

Extr: Myrrhae Dr: dimidium

solutis probe admisce

Acidi muriatici Dr. dimidium

D: ad vitrum Signa: *Do pędzlowania ust.*

N. 272.

R. Syrupi Mororum Unc: unam

Extracti Ligni Campechiani Dr: unam

Boracis Venetae Dr: dimid:

M: exacte D: ad vitrum. Signa: *Kilka razy w dzień dziąsła palcem posmarowanym, przecierać. —*

N. 273.

R. Catechu pulv: Dr: unam

misce terendo cum

Succi Dauci inspissati Unc: una
adde

Acidi phosphorici puri Gutt: quindecim

D: ad vitrum. Signa: *Do pędzlowania.* —

§. 99.

Konfekt (50) (Electuarium s. Electarium).

Jest formą do użycia wewnętrznego iedynie przeznaczoną, konsystencyi gęstawo-płynnej, pospolicie z ciał stałych i płynnych złożoną. —

Rzadko bywają środki przez się do tej formy przydatne, iak powidła z śliwek i daktylów kwaśnych, i takie nawet łączą się za zwyczaj z powiększającemi ich skuteczność. Przeto we formie niżej iako zwyczajnie złożonej, można rozróżnić ciała *zawarte* (istotnie skuteczne), i *zawierające* (*excipientia*). Do pierwszych liczymy środki stałe, mialko sproszkowane od $\frac{1}{2}$ drachmy do 5 granów w dozie szczególnej skuteczne, oraz żywice i balsamy płynne np: terpentyna modrzewowa, balsam peruwiański i inne, ekstrakta, sole, oleje eteryczne, rzadko kiedy tynktury i t. p. — wyłączając:

- a. Środki stałe w mniejszej dozie niż 5 szczególnie niż 1 grana skuteczne i tak zwane *drastica*, czyli nadzwyczajnie dzielne.
- b. Preparata żywego srebra. —
- c. Środki fermentacyi lub wywikłaniu się gazów pomocne, np: złota siarka antymonu, węglan potażu, i t. p.

(50) Kiedy konfitury w skład wchodziły, to *Confectio*; a kiedy Opium, *Opiatum* dawniej był zwanym. —

d. W smaku i woni nadzwyczajnie przykre, np: as-safetyda.

Do utworzenia z nich formy konfektu, służą syropy, miód przaśny, i ięgo preparata, konfekt oficynalny z sennesu, soki zagęszczone np: *Succus Juniperi et Sambuci inspissatus*, powidła, konserwy z róż, a do ięgo zmiękczenia wody wonne przekroplone.

Obiérając stosunek, naprzód na dzielność właściwą środków istotnie skutecznych i dozę szczególną téj formy; powtóre na miąższość ięgo, iaką ma wyniknąć, zważać musimy, a ponieważ pierwsza z Materyi medycznęj znana bydz powinna, o ostatnięj tylko w tém miejscu mowa bydz może. Co do miąższości, konfekt iest albo gęsty (*E. spissum*), albo średni (*E. mediae consistentiae*), albo rzadki (*E. molle*). —

Chcąc konfekt średnięj miąższości uzyskać, iaki najczęściej przepisanyw bywa, nie tylko na gęstość właściwą ciała zawierającęgo, lecz i na ciało zawartę co do ięgo własności wsiąkania wody (zasady płynności pierwszego), według następujących prawideł zważać wypada.

1. Z pomiędzy wszystkich środków sproszkowanych, roślinné, i przy tém pulchné, iakiemi są proszki z kwiatów i liści, naywięcéj wilgoci wsiąkają; na konfekt średnięj miąższości z nich i syropu złożony, służy stosunek iak 1 : 3, na gęsty iak 1 : 2, na rzadki iak 1 : 4 i więcéj; czém mniej wody iaki proszek wsiąka, tém ięgo stosunek do syropu więk-szy bydz może. —

2. Czem gęstsze przez się ciało zawierające np: miód przaśny, ekstrakt rzadki, (*Mellago Graminis et Taraxaci*), sok zagęszczony, lub powidła i t. p. tém mniejszy stosunek pierwszego zamiarowi odpowiada: przeto bierze się 1 część proszku na 6 i 7 ciała wiążącego skoro jest konserwą.

3. Sole, zwłaszcza łatwo rozpluwające się, w dobieraniu stosunku z tego względu, jako płynne uważane być powinny.

4. Żywice i balsamy płynne nayprzyzwoicięj miodem przaśnym zawieszane, biorą się naywięcej w stosunku do ostatniego iak 1 do 3. —

Oléie eteryczne i tynktury jeżeli się ich dodaie, dla szupłéy w stosunku ilości na miąższość konfektu mało co wpływaią.

Powiększaiąc w podanych przykładach stosunek proszku, wynika konfekt gęsty, zmniejszaiąc zaś go, rzadki. W dobieraniu różnego stosunku, zawsze dzielność właściwa środka istotnie skutecznego względnie na dozę szczególną i iéy wagę, zważaną być powinna. —

Porządek uszeregowania ingrediensów według prawideł ogólnych (§. 18. D. i E.) zachowuie się. —

Wskazanie dla aptékarza obeymuie, obrócenie środków stałych na proszek miałki i dokładné ich umieszczanie, oraz zawieszanie poprzednicze żywic lub balsamów płynnych, przecieraniem z miodem przaśnym lub na w pół z kleiém lub syropém kleiowatym. — Za naczynie do tego obiéra się słoik, albo porcellanowy tygielek (*fictile porcellaneum*). —

Doza ogólna nie wynosi nigdy mniej, niż 2 uncje, a rzadko więcej nad 4, aby zwłaszcza letnią porą, konfekt nie fermentował.

Na signaturze wskazuje się choremu dozę szczególną, jeżeli jest gęsty, przyrównując ją do wielkości ciał powszechnie znanych, np: orzecha laskowego lub gałki muskatowej, albo gdy średniej miąższości lub rzadki, zaleca się aby brał według łyżeczki od kawy, jednej lub dwóch. W tym ostatnim przypadku namienia się niekiedy, aby konfekt przed wzięciem zmięszano, przy tem czas wzięcia, częstość powtórzenia, czasem i gatunek płynu, którym ma być popijany. —

Forma konfektu, co do składu i zamiaru zupełnie formie kaska jest podobna, lecz co do płynności i tego, że dozy szczególne są z sobą połączone i ogólną objęte, różna. Również iak forma kaska tak i niniejsza nie służy iak tylko w przypadkach apyretycznych i wiele z wzorów proszkowej formy, (§. 47.) za dodaniem dozie ogólnej w stosunku powyżey namienionym, syropu lub miodu, bez-rzednio we formę konfektu zamieniać można. —

Następują wzory:

N. 274.

R. Cort: Chinae flavae finissime pulv: Unc: unam
Tartari stibiati Scrupul: unum
Syrupi Cort: Aurantiorum Unc: tres

Misce in mortario per quadrantem horae.

Fiat Electnarium. D: ad vitrum. Signa: Co

2 godziny łyżeczkę od kawy. —

Cornette.

N. 275.

R. Rad: Jalappae pulv: Dr: duas
Tartari boraxati Unc: dimid:
Succi Juniperi inspissati Unc: duas
Misce Fiat Electuarium. D: ad vitrum. Si-
gna: *Z rana i wieczorém po łyżeczce od
kawy. —*

N. 276.

R. Carbonis Tiliae recentis, finissime contriti
Sacchari albi ana Unc: unam
Gummi Mimosae pulv: Dr: duas
Aquae Cerasorum q: s:
Fiat Electuarium mediae consistentiae D: ad
vitrum. Signa: *Co pół godziny łyżeczkę.*

N. 277.

R. Foliorum Sennae pulv:
Tartari depurati ana Unc: dimid:
Pulpaе Tamarindorum
Syrupi mannati ana Unc: unam cum dimid:
M: exacte. Fiat Electuarium D: ad vitrum.
Signa: *Z rana i wieczorém łyżeczkę od
kawy. —*

N. 278.

R: Cerae citrinae Unc: dimidiam
Olei Amygdalarum recenter pressi Unc: unam
liquatis leni igne admisce
Conservae Rosarum Unc: duas
M: exacte, Fiat Electuarium. D: ad vitrum.
Signa: *Cztery razy dniem po 2 łyżeczki
od kawy. —* Pfaff.

N. 279.

R. Terebinthinae laricinae Unc: dimid:
 Resinae Guajaci nativae pulv: Dr: unam
 Mellis albi Uncias duas

M: Fiat Electuarium. D: ad vitrum. Signa:
*Z rana i wieczorem po tyżeczce od
 kawy. —*

N. 280.

R. Extracti Graminis liquidi Unc: unam cum semisse
 — Cardui benedicti Dr: tres

Rad: Rhei electi pulv: Dr: unam

M: Fiat Electuarium. D: ad vitrum. Signa:
*Trzy razy dniem po tyżeczce od
 kawy. —*

N. 281.

R. Meloër: majalium melle condit: Nro viginti quatuor
 contusis et contritis admisce

Electuarii Theriacae Unc: duas

Rad: Valerianae silv: pulv: Unc: unam cum dimid:

Mellis pro condiendo meloërum servientis q: s.

M: fiat Electuarium. D: in vitrum. Signa:
*Z rana i wieczorem tyżeczkę od
 kawy. —*

B. Stoerck.

§. 100.

Smarowidło (Linimentum).

Jest to środek do wcierania w powierzchnię
 ciała ludzkiego, (naturalne otwory ięgo wyiawszy)
 przeznaczony; gęstszy od oleju, a płynniejszy od ma-
 ści, którego zasadą pospolicie bywa olej tłusty płyn-
 ny,

ny, rzadko eteryczny, czasem woda, wyskok lub też soki zwierzęce; (ślina, sok żołądkowy, żółć cieleca i t. p.) iakie do rozpuszczenia lub zawieszenia innych istotnie skutecznych i przyzwoicie dobranych środków przeznaczają się.

Prócz dwóch preparatów. Farmakopeją krajową objętych, t. i. *Linimentum ammoniatum* i *sapono-camphoratum*, używają się mydła zielonego, olejów tłustych, oraz lotnych i przypalono-eterycznych, tudzież tłusto-eterycznych naturalnych, a to samych przez się, albo różnie z sobą połączonych, stosownie do przyrodzonej ich gęstości i dzielności właściwej, względnie na drażliwość miejsca, do którego są przeznaczone. —

W tym więc zamiarze olej stężaly, mydło, maść i t. p. dodatkiem oleju płynnego zmiekczały się, oleje lotne, w stosunku do drażliwości miejsca odpowiednim, z tłustymi łączą, albo zawieszane gumą lub żółtkiem, za dodaniem wody, w emulsyją niewłaściwą zamieniają. Zamiast zmieszania ich z sobą, rozpuszczamy w nich czasem ciała stałe np: kamforę, fosfor, i t. p., albo dodajemy różnych płynów dzielnych np: tynktur, rozcieków i t. d. wystrzegając się wszelkich proszków w obranym płynie nierozpuszczalnych, gdyż takowych tylko maściom domieszać wolno. —

Porządek ułożenia ingrediensów do prawideł ogólnych (§. 18. D.) stosować się powinieli. — Naczyniem jest zawsze flaszka albo słoik, które, skoro ciała lotne w skład tej formy wchodzi, korkiem zatkane; a gdy z połączenia środków przez się płynnych (np: rozcieku ammonii gryzącej i oliwy) mas-

sa zsiadła wyniknie, aptekarzowi (jeżeli sam tego dorozumieć się nie może) wydanie w słoiku zaleconém byź powinno, gdyż inaczey chory ze śródka przepisanego, przyzwocie korzystać nie potrafi.

Doza ogólna náyminięy uncya, a náywięcéy cztery wynosi: szczególna zaś według iżyteczek pospolicie ułtanawia się, co na signaturze wraz z częstością powtórzenia wciéran, lub szczególniéyszego użytku opis niem, wyrazić wypada: tak np: każe się czasem smarowidło, po uskutecznoném wciéranu na bibule, flaneli, irsze lub kawałku pęcherza rozpostartszy, do tégoż miéysca przyłożyć.

Niniéyszą forma w praktyce iest nader wielce poważana, a szczególnie w czasach nowszych staraniami włoskich i francuzkich lékarzy, mianowicie PP. *Berra* (51) i *Chrestien* (52) wślawiona. Przez naciérania bowiem możemy nie tylko choroby zewnętrzne, przez wzbudzone miéyscowo wsysanie, lub soków przyciąganie i t. p. oddalić, ale nawet i wewnętrzne, używając śródków dogodnych, w nie mnieyszey iak 8, a nie większey iak 12 razy dozę wewnętrzną przewyższaićey ilości, a to z równą pomylnością, iak gdyby były wewnątrz dawané, co w przypadku niemożności dawania ich wewnątrz, (dla niektórych chorób kanału pokarmowégó i żołądka, lub dla chorobliwéy drażliwości ostatniégó) iest nader ważném.

Przepisy do téy formy należące dzielimy na następujące:

51) *Anatripsologie* a. d. Ital. uebers. v. Eyerel. Wien 1800.

(52) *De la methode iatro - lptice* Montpellier a xii.

a. *Smarowidła, których zasadą płynności jest olej tłusty.*

N. 282.

R. Olei Hyoscyami infusi

— Petrae

Liquoris Ammonii caustici ana Dr: sex

M: F: Linimentum D: in vitrum, amplo orificio instructum, nec non subere clausum.

Signa: *Do wcierania.* —

N. 283.

R. Olei Nucistae pressi Dr: tres

Camphorae rasae Dr: unam

solve in

Olei Absinthii inf:

— Cumini aetherei ana Dr: duabus

F: Linimentum D: ad vitrum. Signa: *Co godzina w żywot wcierać.* —

N. 284.

R. Phosphori Gr: quatuor

solve terendo in

Olei Chamomillae infusi Unc: duabus

Fiat Linimentum D: ad vitrum. Signa: *Dwa razy dniem wcierać.* —

N. 285.

R. Saponis viridis Unc: quatuor

Ammonii muriatici pulv: Unc: unam

M: exacte F: Linimentum D: in vitrum amplo orificio instructum et subere clausum.

Signa: *Cztery razy dniem wcierać.*

b. Smarowidła, których zasadą płynności jest olej eteryczny i wyskok.

N. 286.

R. Saponis albi domestici

Olei Terebinthinae aetherei ana Unc: dimidiam

Liquatis admisce

Liquoris Kali caustici Dr: duas

Spiritus Vini rectificatissimi Unc: tres

F: Linimentum. D: ad vitrum. Signa: *Do wcierania.* —

N. 287.

R. Olei Nucistae pressi Dr: tres

— Menthae piperitae Dr: unam
liqua in

Spiritus Angelicae comp: Unc: tribus

D: in vitrum. Signa: *Z rana i wieczorem w kolumnie paciierzową wcierać.* —

N. 288.

R. Sacchari candi pulverati Unc: unam

Spiritus Vini gallici q: s:

Mixta liquentur vase porcellaneo in balneo arenae. Liquorem viscidum exhibe. Signa.

Do wcierania w brodawki.

c. Których zasadą płynności jest woda.

N. 289.

R. Balsami peruviani nigri Dr: unam

subige terendo cum

Vitelli Ovi

Albuminis Ovi ana Dr: duabus

admisce

Mucilaginis Gummi Mimosae Dr: tres .

F: Linimentum D: ad vitrum. Signa: *Do smarowania brodawek.* —

S. M. Z. 1815. I. p. 110.

N. 290.

R. Salis culinaris Unc: dimidiam
solve in

Fellis bovini recentis Unc: una
admisce terendo

Olei Nucum juglandium Unc: dimidiam

F: Linimentum. D: ad vitrum. Signa:

Dwa razy dziem wcierać. —

Hufeland.

N. 291.

R. Olei Terebinthinae aetherei Unc: dimid:

Vitelli Ovorum Nro unum

probe subactis sensim adfunde

Aquae Menthae piperitae Libr: dimid:

F: Linimentum. D: ad vitrum. Signa:

W mieysca wskazane wcierać. —

Kieser.

N. 292.

R. Aluminis usti Dr: duas

tere in mortario vitreo et sensim admisce

Albumen Ovi unius

F: Linimentum. D: in vitrum. Signa: *Trzy*

razy dziem wcierać, a za każdym razem rozpostartszy na irsze przyłożyć. —

N. 293.

R. Olei Lini rec: pressi Unc: unam

Aquae Calcariae Unc: tres

vitro seorsim immissa misceant: agitando
 F: Linimentum Signa: *Piórkiem mięysca*
oparzone smarować. — D. Monro.

§. 101.

Maść (Unguentum).

Jest formą lekarstw iedynie do użycia zewnę-
 trznego (53) t. i. wcierania, opatrywania i okłada-
 nia powierzchni ciała przeznaczoną, co do miąższo-
 ści gętszą od smarowidła, lecz płynniejszą od ce-
 rotu, pospolicie z oleiu tłustego składaiącą się, a
 przeto w cieple miękką, w zimnie bez nabrania twar-
 dości tężeiącą.

Maści liczne Farmakopeją objęte, wskazaniom
 zwyczajnym zadosyc uczynić są w stanie, skoro zaś
 nie, więc iuż gotowe z jnnemi érzodkami łączą się,
 albo *magistraliter* przepisuią.

Co do wyboru ciał do téy formy przygodnych,
 głównie o to idzie, aby miąższość iey właściwą
 z przepisania ostatnich wynikła. — Mało oleiów tłu-
 stych, jako podstaw formy niniejszhey np: szpik i ma-
 sło, zadosyc czynią temu zadaniu, a zatem innym,
 stosownie do zamierzaney większey lub mniejszey
 stężałości, obieramy dodatki, a naypospolicihey wosk,
 biorąc go część 1 na 3 oleiu płynnego roślinnego,
 lub téż na 5 do 6 sadła wieprzowego. — Olej ka-
 kaowy, łój kozli i olbrot z równą lub dwiema czę-

(53) Wyiawszy *PP. Sedillot i Terras* którzy maści z żywego
 srebra szarey, z bułką i korzeniem ślazowym zmięszaney
 wewnątrz nawet używaią. —

ściami oleju płynnego zmiekczone mi być powinny. Częstoć plyn przez się, np: *Acetum saturninum*, oleiowi ciekiemu w równey ilości lub i w mnieyszym stosunku domieszany, stężałość żadaną nadaie. W rzadkiem zdarzeniu plastry officynalne, rozmięczając ie w oleiach tłustych płynnych, w maść zamieniamy.

Do téy zasady formy ninieyszey dodaiemy innych ciał istotnie skutecznych t. i. proszków z trzech królestw natury powzięć się mogących, miałko utartych, oraz balsamów, terpentyny, oleiów prasowanych z eterycznymi połączonych i t. p. w takim stosunku, aby w połączeniu samem miąższość maści zachowaną została.

Wskazanie aptekarzowi dané, do obranych środków i zamiaru przepisuiącego, aby forma bez utraty działaczy istotnie skutecznych wynikła, stosowaną być powinna, i tak, ieżeli przepis prosty; wyraża się „*Detur*” — ieżeli ciała mają być z sobą zmieszane „*Misce Fiat Unguentum*” — skoro mieszanie w ogniu ma być uskutecznióm, „*Liquentur leni igne*” albo, (co nader rzadko bywa potrzebném) *coque adfundendo sensim pauxillum aquae ad perfectam solutionem usque*, np: chcąc niedokwasy ołowiu w oleiach lub siarkę w mydle dokładnie rozpuścić; a skoro od tego stopnia ognia, utraty części skutecznych z czynionych dodatków, obawiać się musimy, „*remotis ab igne admisce*” i t. p.

Porządek szeregowania ingrediensów według prawideł ogólnych (§. 18. D. i E.) układa się.

Doza ogólna stosuje się do szczególnej i częstotliwości jej używania, nie mniej do trudności i łożonych kosztów na jej sporządzanie, więc czasem tylko z drachmy, a czasem cały funt wynosić może; lecz rzadko kiedy ilość z uncyy przewyższa. — Szczególna według podobieństwa do postaci ciał powszechnie znanych, np: w ilości soczewicy, grochu, orzecha laskowego gałki muskatowej, albo według łyżeczek od kawy, lub wskazanego podziału dozy ogólnej ustanawia się. Dla osób młodszych, zwłaszcza gdy od aczkolwiek małego uchybienia dozy szczególnej złych skutków obawiać się trzeba, każdą z nich odważyć i w papierze woskowanym wydać się zaleca. —

Signatura wyraża rzeczoną ilość szczególną, częstotliwość i czas, jej powtórzenia, miejsce i sposób użycia właściwy; nie mniej czas przez który wcieranie trwać ma, ile że maść czasem tylko za ciało pośrednicze ręki wcierającej, t. i. dla ułatwienia jej ruchu i zapaleniu miejscowemu zapobiegania służy, tak iż przepisywanie jej, raczej tarcie, samo i wzbudzoną przez nie większą żył ssących czynność zamierza. Ustnie zaś opowiada się chorému, w pewnych przypadkach (zapobiegając by przez nastąpić mogącą rezorbcyją uczelniczką skutku lekarstwa nie stała się, a przez to choroby nabawiła), aby osoba wcieranie uskuteczniającą, rękę swą pęcherzem wieprzowym okryła, w niektórych przypadkach pęcherz zwyczajny t. i. powietrzem wydęty młodego cielęcia bywa najdogodniejszym ciałem pośredniczym do uskutecznienia podobnych wciekań, ile że przy sprężności właściwej, bywa gładkim i powierzchnią

ciała ludzkiego bynajmnięj nie razi. W niektórych przypadkach wcieranie przyzwoicięj pędzłem przedsięwzię się, albo samą maść na szarpii, irsze lub pęcherzu wieprzowym rozpostartą, bezśrzednio do miejsca cierpienia przykładą.

Przepisy téj formy tyczące się dzielimy, na
a. Przepisy proste.

N. 294.

R. Unguenti Hydrargyri ciner: Dr: dimidiam

D: tales doses Nro viii charta cerata seorsim
 involutae in scatulam. Signa: *Co wieczór
 część oddzieloną w udą wcierać. —*

*b. Z połączenia maści officynalnych
 z jnnemi środkami wynikłe.*

N. 295.

R. Acidi acetici Unc: unam

Unguenti rosati

Olei Olivarum ana Sesquiunciam

M: exacte F: Unguentum. D: in vitrum. Si-
 gna: *W jłości grochu, dwa razy dniem
 wcierać. —*

N. 296.

R. Gallarum turcicarum finissime pulv: Unc: dimid:

Ung: Linariae Sesquiunciam

M: F: Unguentum. D: ad vitrum, Signa:
*Na szarpii rozpostartszy, zewnątrz
 przyłożyć. —*

N. 297.

R. Ung: Hydrargyri rubri Unc: dimid:
 Folior: Sabinae finiss: pulv: Dr: unam
 M: exacte F: Unguent: D: ad vitrum. Signa:
Do opatrywania. —

c. *Przepisy magistralne, takowe mogą
 być,*

a. *Samem zmieszaniem środków przyda-
 tnych sporządzane np:*

N. 298.

R. Hydrargyri oxydulati nigri
 Camphorae rasae ana Dr: unam
 Opii puri pulv: Scrup: unum
 Adipis suillae lotae Unc: unam
 M: exacte longa trituratione F: Unguentum
 D: in vitrum. Signa: *Cztery razy dniem
 w jłosci orzecha laskowego w szyję
 wcierać. —*

N. 299.

R. Kali sulphurati Unc: unam
 in subtilissimum pollinem trito admisce
 Liquoris Kali caustici Unc: dimidiam
 Saponis viridis Uncias quinque
 D: in vitrum. Signa: *Z rana i wieczorem
 w członki zewnętrzne na przemian
 wcierać. —*

N. 300.

R. Mangani oxydati nigri pulver: Unc: dimid:
 Unguenti rosati Sesquiunciam

M: F. Unguentum D: ad vitrum. Signa:
Z rana i wieczorem wcierać. —

Grille.

N. 301.

R. Hydrargyri muriatici corrosivi Dr: unam
 Finiss: pulveratum M: in mortario vitreo
 per sesquihoram cum
 Adipis suillae lotae Uncia una
 F: Unguentum D: in vitrum. Signa: *Co wie-
 czór $\frac{1}{8}$ część w podszwę na prze-
 mian wcierać, powiększając powoli
 ilość aż do $\frac{2}{9}$. —* Cirillo.

N. 302.

R. Cerae albae Dr: duas
 Butyri recentis insulsi Dr: sex
 Liquatis admisce terendo
 Arsenici albi Gr: quatuor
 F: Unguentum D: ad vitrum. Signa: *Trzy
 razy dniem wrzód opatrywać. —*

N. 303.

R. Ol: Nucistae pressi Sesquiunciam
 — Menthae crispae
 — Foeniculi ana Dr: duas
 Liquata misce F: Unguentum Signa:
*Trzy razy dniem w brzuszek wcie-
 rać. (54.)*

(54) Maści wonne do wcierań przeznaczane, zwłaszcza takie,
 w których składzie olej muskatolowy wyciśnięty znay-
 dował się, nazywano dawniej *Balsama*; a olej sam,
 z tego względu *Corpus pro balsamo. —*

N. 304.

R. Butyri recentis loti Dr: duas
 Hydrargyri oxydati rubri Gr: sex
 Zinci oxydati Gr: duodecim
 Camphorae rasae Gr: duo
 M: exacte F: Collyrium (55), D: ad fictile porcellaneum. Signa: *W* jłósci soczewicy z rana i wieczorém w powieki wciérać.*

ß. *Przepisy magistralne gotowaniem sporządzane.*

N. 305.

R. Cort: Mezerei minutim incisi Libram dimidiam
 infunde
 Aquae pluvialis fervidae Libra una
 et digere per horas xxiv: dein contunde in
 mortario ferreo et massam homogeneam
 coque additis
 Axungiae Porci Unciis octo
 ad consumptionem humiditatis. Axungiae
 denique per prelum missae, admisce terendo
 Cerae citrinae Unc: duas
 Olei de Cedro Unc: dimidia
 prius liquatas F: Unguentum. D: ad fictile
 porcellaneum Signa: *Z rana i wieczorém
 w ramiona wciérać. —*

N. 306.

R. Rad: Helenii pulveratae Libram dimidiam
 Aquae pluvialis Libram unam

Mixta coque ut in mucaginem vertantur
dein admisce

Butyri recentis insulsi Unc: tres

et coque ultra ad unguenti mollioris consi-
stentiam usque. D: in vitrum. Signa: Co

*wieczór w całe ciało wcierać, a co
poranek mydłem ie obmywać. —*

Brueckmann.

K O N I E C.

O M Y Ł K I.

Strona	6	rząd	6,	zamiał wszelkim	czytaj wszelkiem.
—	14	—	8,	zamiał hypochondrykowi	czytaj hypochondryków.
—	14	—	9,	zamiał prawdziwość	czytaj prawdziwości.
—	14	—	15,	zamiał iakie	czytaj iaki.
—	14	w przypisku 2,		czytaj	ἀντιπαρθεύς.
—	18	rząd	12,	zamiał wyszczególniłem,	okoliczności czytaj wyszczególniłem okoliczności.
—	23	—	1,	zamiał a'a	czytaj aa.
—	59	—	12,	zamiał godzin,	czytaj godziny.
—	84	—	3,	zamiał Catechuana	czytaj Catechu ana
—	110	—	23,	zamiał mniejszey	czytaj mnieyszey.
—	116	—	1,	zamiał Fffunde	czytaj Effunde.
—	134	—	18,	zamiał Plenck	czytaj Plenck.
—	165	—	19,	zamiał Skecte	czytaj Skeete.
—	220	—	6,	zamiał konserwy	czytaj konserwa.
—	222	—	5,	zamiał przyrówniając	czytaj przyrówniając.
